

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

**PRIMERJAVA VZGOJE V VLOGI OTROKA IN V VLOGI
STARŠA**

MAGISTRSKO DELO

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Simona Muhič

Ljubljana, 2016

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Ime in Priimek: Simona Muhič

Naslov naloge: Primerjava vzgoje v vlogi otroka in v vlogi starša

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Število strani: 93

Število tabel: 16

Število grafov: 20

Število prilog: 1

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Deskriptorji: družina, otrok, odnos, vzgoja, vzgojni stili, socialno delo z družino

Povzetek: Magistrska naloga prikazuje primerjavo vzgoje v primarni in sekundarni družini. V teoretičnem delu sem opisala družino, vlogo socialnega dela v družini, prehod mladine skozi čas ter vzgojo, vzgojne pristope in njene elemente. V empiričnem delu sem s kvantitativno analizo skušala predstaviti dobljene rezultate, ki sem jih pridobila od 106 anketirancev. To so bili starši otrok, starejših od treh let. Rezultati so pokazali, da danes starši uporabljajo drugačen vzgojni pristop do otrok, kot so ga uporabljali njihovi starši do njih kot otroka. Starši anketirancev so v večini uporabljali avtoritarni pristop, medtem ko danes anketiranci v vlogi starša v večini uporablja avtoritativni pristop. To razliko so potrdili tudi odgovori na vprašanja o elementih vzgojnih stilov. Raziskava je pokazala, da se danes starši trudijo imeti z otrokom bolj odprto in iskreno komunikacijo, otroku dajo možnost izraziti svoje mnenje ter ga tudi upoštevati. Pravila in sankcije so sprejeta obojestransko, komunikacija poteka dvosmerno, v obliki razgovora. Vendar ugotovitev zaradi premajhnega vzorca ne morem posploševati na celotno populacijo.

Key words: family, child, relations, education, educational style, social work with the family

Abstract: The thesis presents the comparison of education in primary and secondary groups. The theoretical part presents a family, the role of social work in it, transition of youth through time and education, educational approaches and their elements. The empirical part provides results of this research, conducted among 106 interviewees who were parents of children over 3 years old. The results have shown that today, parents use a different educational approach in comparison to their parents. The parents of interviewees mostly used an authoritarian approach; meanwhile an authoritative approach is predominantly used by parents today. The differences between these two educational approaches were also established by questions about educational elements. Today, parents are trying to have a more open and honest communication with their child, as opposed to their parents. They also allow children to express their opinions; in addition, they appreciate and respect their children's arguments more. Rules and sanctions are approved by both children and parents, and communication runs in a form of discussion on each sides. Nevertheless, due to the small research sample, my findings cannot be generalized to the entire population.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

**PRIMERJAVA VZGOJE V VLOGI OTROKA IN V VLOGI
STARŠA**

MAGISTRSKO DELO

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Simona Muhič

Ljubljana, 2016

PREDGOVOR

Tematika na področju vzgoje ter odnosov med staršem in otroci so mi bili od nekdaj zanimivi. Zanimalo me je, kako so se osebe počutile v vlogi otroka, kako danes gledajo na vzgojo njihovih staršev in hkrati kako opredeljujejo vzgojo do svojega otroka. V magistrski nalogi sem to želela raziskati ter pridobiti podatke o vzgojnem stilu. Zanimalo me je tudi, ali starši danes vzgajajo svoje otroke drugače, kot so bili vzgajani sami, ali se poslužujejo enakih vzgojnih pristopov.

Zavedam se dejstva, da je na to temo že veliko zapisanega, a kljub temu sem želela delček k temu prispevati tudi sama. Želim si, da bi starši tudi v moji raziskavi našli kaj uporabnega zase ter jim bo pomagala v odnosu z otrokom.

V teoretičnem delu sem najprej opisala definicijo družine, njeno spreminjanje skozi čas ter vloga socialnega dela v družini. Dotaknila sem se mladine, njen prehod skozi čas ter za zaključek še vzgoje, vzgojnih pristopov in njenih elementov.

Empirični del sestavljajo anketni vprašalniki ter analiza le teh. V raziskavi je sodelovalo 106 staršev, ki imajo otroka starejšega od treh let. Osredotočila sem se predvsem na primerjavo vzgoje in vzgojnih elementov: kako so vzgojo doživljali v vlogi otroka ter kako danes v vlogi starša vzgajajo svoje otroke.

Dobljene podatke sem obdelala s kvantitativno analizo, s pomočjo računalniških programov Word in Excel. V razpravi sem jih povezala s teorijo, v zaključku pa sem s sklepi vse skupaj povzela ter zapisala nekaj predlogov.

Rada bi se zahvalila vsem, ki so kakorkoli pripomogli k uspešnemu zaključku moje raziskave in študija. Zahvaljujem se vsem sodelujočim v raziskavi, saj brez njih to ne bi bilo možno. Posebna zahvala gre tudi mojemu mentorju doc. dr. Milku Poštraku za njegovo strokovno pomoč in podporo. Zahvala gre tudi moji družini, fantu in prijateljem, ki so me med pisanjem magistrske naloge spodbujali in podpirali.

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD	1
1.1. DRUŽINA	1
1.1.1. Opredelitev pojma družine	1
1.1.2. Spremembe v družinah	3
1.1.3. Vloga socialnega dela pri delu z družino.....	5
1.2. OPREDELITEV POJMA MLADINE SKOZI ČAS	7
1.3. VZGOJA.....	9
1.3.1. Opredelitev pojma vzgoje.....	9
1.3.2. Vzgoja nekoč in danes	10
1.4. VZGOJNI SLOGI.....	13
1.4.1. Avtoritarni pristop	14
1.4.2. Avtoritativni pristop	15
1.4.3. Permisivni pristop.....	18
1.4.4. Primerjava vzgojnih pristopov	20
1.5. ELEMENTI VZGOJNIH SLOGOV	23
1.5.1. Vloge	23
1.5.2. Komunikacija	24
1.5.3. Vrednote	27
1.5.4. Avtoriteta	27
1.5.5. Odgovornost	33
1.5.6. Cilji	34
1.5.7. Pravila.....	35
1.5.8. Ukrepi	38
2. PROBLEM.....	40
3. METODOLOGIJA.....	42
3.1. Vrsta raziskave.....	42

3.2.	Merski instrument in vir podatkov.....	42
3.3.	Populacija in vzorčenje.....	43
3.4.	Zbiranje podatkov.....	43
3.5.	Obdelava in analiza podatkov.....	43
4.	REZULTATI.....	44
4.1.	Podatki o sodelujočih.....	44
4.2.	Vzgojni pristop	47
4.3.	Vrednote.....	50
4.4.	Čustva	56
4.5.	Komunikacija.....	57
4.6.	Pravila in sankcije	59
4.7.	Odnos z otrokom.....	64
4.8.	Preverjanje hipotez	65
5.	RAZPRAVA	69
6.	SKLEPI	75
7.	PREDLOGI.....	76
8.	LITERATURA.....	78
9.	POVZETEK	82
10.	PRILOGE	84

KAZALO TABEL

Tabela 1: Vzgojni slogi in elementi	22
Tabela 2: Starost otrok-a.....	46
Tabela 3: Vzgojni pristopi	47
Tabela 4: Prisotnost vrednot v primarni družini anketirancev	50
Tabela 5: Prisotnost vrednot v sekundarni družini anketirancev.....	50
Tabela 6: Primerjava podpore v družini	54
Tabela 7: Izražanje mnenja in upoštevanje.....	58
Tabela 8: Določanje pravil v družini	59
Tabela 9: Kaznovanje v družini, ko je bil anketiranec v vlogi otroka.....	60
Tabela 10: Kaznovanje v družini, ko je anketiranec v vlogi starša	62
Tabela 11: Nagrajevanje v družini.....	63
Tabela 12: Vzgojni pristopi	65
Tabela 13: Prisotnost vrednot v primarni družini anketirancev	66
Tabela 14: Izračunana t-vrednost za prisotnost vrednot v primarni družini anketirancev ..	67
Tabela 15: Prisotnost vrednot v sekundarni družini anketirancev.....	67
Tabela 16: Izračunana t-vrednost za prisotnost vrednot v sekundarni družini anketirancev.....	68

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Spol anketirancev	44
Grafikon 2: Starost anketirancev	44
Grafikon 3: Število otrok v družini anketirancev	45
Grafikon 4: Starost otrok	46
Grafikon 5: Vzgojni pristopi anketirancev v vlogi otroka in v vlogi starša	47
Grafikon 6: Imate vi kot starš drugačni vzgojni pristop do otrok, kot so ga imeli vaši starši do vas kot otroka?.....	48
Grafikon 7: Razlog uporabe drugačnega vzgojnega pristopa.....	49
Grafikon 8: Pomanjkanje družinskih vrednot anketiranih v vlogi otroka	51
Grafikon 9: Omogočanje pogrešanih vrednot otroku	52
Grafikon 10: Dvom v svojo vzgojo	53
Grafikon 11: Primerjava podpore v družini.....	54

Grafikon 12: Način spodbujanja otrok	55
Grafikon 13: Sprejemanje čustev v družini	56
Grafikon 14: Komunikacija v družini.....	57
Grafikon 15: Izražanje mnenja in upoštevanje	58
Grafikon 16: Določanje pravil v družini	59
Grafikon 17: Kaznovanje v družini, ko je bil anketiranec v vlogi otroka	61
Grafikon 18: Kaznovanje v družini, ko je anketiranec v vlogi starša.....	62
Grafikon 19: Nagrajevanje v družini	63
Grafikon 20: Ali bi si želeli v odnosu z otrokom kaj spremeniti?.....	64

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. DRUŽINA

1.1.1. Opredelitev pojma družine

Ob besedi družina mi pride na misel veliko pojmov: ljubezen, spoštovanje, varnost, zaščita, podpora, spodbujanje, skrb, otroci, hkrati pa tudi tiste manj prijetne: obtoževanje, kaznovanje, zasmehovanje, ponižanje, nasilje. Vse to je družina. Gre za pojem velikih nasprotij. To zelo nazorno opiše Tomori (1994: 5): »V družini lahko človek doživi največ veselja in najbolj boleča razočaranja. Marsikomu je družina vir moči, nekoga drugega pa izčrpava bolj kot vsa druga področja življenja. V družini je človek deležen najbolj nežne skrbi in nege, a hkrati tudi najbolj trdih zahtev. Mnoge družina v življenju rešuje, a marsikoga tudi uniči«.

Znano dejstvo je, da je socioloških definicij družine ogromno, katere se med sabo razlikujejo. Kot zapišejo Rener in drugi v Družine in družinsko življenje v Sloveniji (2006: 16), večina družino opredeljuje kot dvo-generacijsko skupnost in družbeno institucijo, ki skrbi za otroka/e.

Tudi zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih kot pogoj za opredelitev družine izpostavlja življenjsko skupnost staršev in otrok, zaradi katerega družina uživa posebno varstvo (ZZZZDR – UPB1, Uradni list RS). Bolj natančna in bolj osebna je opredelitev družine po Čačinovič Vogrinčič (1991:75): družino opredeljuje kot malo skupnost, v katero člane povezujejo skupne norme in vrednote za življenje, oblikujejo lastna pravila in strukturo vlog. Povezujejo jih tudi skupni motivi ter cilji, pri čemer pa je zelo pomembna njihova komunikacija in delitev dela.

Že dolgo se poleg tradicionalne družine, ki jo sestavljajo mama, oče in otrok, omenja tudi druge oblike družin; govorimo o pluralizaciji družinskih oblik. V zadnjih letih narašča število sestavljenih (»s tvojimi, mojimi in najinimi otroci«) in razširjenih družin, kjer živi več generacij skupaj. Poleg tega poznamo še rejniške družine, družine s posvojenimi otroki, eno-starševske družine in homoseksualne družine (Štadler et al. 2009:30). Čeprav je družina še vedno temeljna družbena institucija, se spreminja tako po starostni kot spolni strukturi, spreminjajo se tudi družinske vloge in delitev družinskega življenja (Rener et al. 2006: 34-35).

V družini otrok potrebuje dovolj dobrih izkušenj, da lahko razvije temeljni občutek lastnih vrednosti. Kot zapiše Čačinovič Vogrinčič (2008: 46), vsak otrok in vsak človek potrebuje visoko samovrednotenje. To izkušnjo mu v prvi vrsti lahko omogočijo starši. Oni so namreč eksperti iz izkušenj: imajo izkušnjo biti otrok in hkrati izkušnjo biti starš. Iz lastnih izkušenj lahko otroka marsikaj naučijo. Hkrati pa imajo tudi možnost postaviti se na otrokovo mesto in razumevanje le-tega. To je velika prednost staršev kot odraslih: imajo izkušnjo biti otrok in sedaj izkušnjo biti otrokov starš, vzgojitelj. Seveda to ne pomeni, da imajo starši vedno prav in samo oni prav. Jim pa omogoča prednost pred otroki, saj se oni ne morejo postaviti na mesto staršev, hkrati pa imajo starši dolžnost vzgajanja in empatije do otroka.

Da družina lahko obstaja kot trdna in trajna, so zelo pomembne vloge posameznikov v njej. Vsakemu članu pripada poseben prostor, znotraj katerega se nauči skrbeti zase in za bližnje. Čačinovič Vogrinčič (1991:74) zapiše: prostor, kjer in do katerega imamo vsi pravice in dolžnosti. Pomemben del v družini je tudi mesto za vsa čustva, brez dilem. Otroku potrebuje izkušnjo, da so njegova čustva sprejeta, možna in razumljiva, saj jih bo le tako lahko spoznal in nadzoroval. Braunmuhl (1979 v Čačinovič Vogrinčič 1995: 123) zapiše, da ima otrok pravico biti viden, slišan ter da se ga jemlje resno. To je njegova pravica do resničnosti. Občutek lastne vrednosti lahko nastane le na izkušnji izražanja lastnih misli, čustev in želja ter, da jih lahko predstavimo v odnosih z drugimi.

Družina otroku nudi možnost, da čuti tisto, kar čuti, da si čustva pojasni in jih predela z ostalimi člani družine. Če začne otrok skrivati čustva pred družino, jih bo kmalu začel skrivati tudi pred samim seboj. Z njimi se ne bo več mogel spoprijeti in jih predelati (Čačinovič Vogrinčič 1998: 217).

Tako starši kot vzgojitelji v šolah imajo skupen cilj in namen: biti spoštljiv in odgovoren zaveznik do otroka. Med pisanjem naloge se mi je večkrat pojavilo vprašanje: Kakšen je dober vzgojitelj oziroma kaj dobrega vzgojitelja loči od ostalih? Naziv »strokovnjak« še ne pomeni biti tudi dober starš. Marsikateri starš je lahko s svojo empatijo, razumevanjem in spoštovanjem do otrok veliko bolj strokoven kot sam izučen strokovnjak. To pojasni tudi Kroflič (1997a: 14), ko zapiše, da je lahko »...izjemno kvaliteten vzgojitelj oseba, ki o vzgoji (v teoretičnem pomenu) ne ve ničesar, in da nasprotno med poklicnimi vzgojitelji/učitelji najdemo posameznike, ki kljub relativno veliki količini pedagoškega znanja v praksi niso uspešni.«

1.1.2. Spremembe v družinah

Pri opazovanju družine in odnosov v njej skozi čas opazimo, da se nenehno spreminjajo. V njih se zrcalijo družbene razmere. Razliko v družini vidimo že, če si predstavljamo življenje naših prednikov, starih staršev, staršev in današnje življenje v družini. Predvsem se je spremenil položaj žensk in otrok, ki niso več brezpravna bitja. Družbeni položaj žensk se je utrjeval z zaposlovanjem in s pridobljeno volilno pravico. Otrok pa je pridobil večjo pozornost v dvajsetem stoletju, imenovanem tudi »stoletje otroka«. Skuša se mu zagotoviti le najboljše pogoje za življenje, torej vse možne pravice. Pojavi se tudi izraz »otrokocentrizem«, saj nekateri sodobniki staršem očitajo preveč žrtvovanja in pozornosti namenjene otroku (Bergant ur., 1986: 10).

Družina, kjer imajo vso moč v rokah moški nad ženskami in otroki, je obstajala stoletja dolgo. V hierarhiji ni bilo nobenega dvoma; tako v družbenem, političnem in privatnem življenju je bil na prvi stopnički vedno moški. Kako uspešen bo zakon, je bilo odvisno od ženine pripravljenosti ukloniti se možu; medtem ko je bil pri vzgoji otrok glavni cilj, da se prilagodijo močnejšim; jih ubogajo in spoštujejo (Juul 2008:21). Tako kot v vseh totalitarnih strukturah je bil tudi tukaj idealen položaj tisti, v katerem nikoli ne pride do odkritega konflikta. Kazen za nesodelovanje je bila fizično nasilje ali pa še bolj omejena osebna svoboda.

Čeprav je z družbenega vidika tradicionalna družina izgledala kot uspešna, je bil položaj otrok in žensk velikokrat zelo slab. Šele proti koncu devetnajstega stoletja so se začeli zanimati za otroke kot individualna bitja. Prišli so do spoznanja, da je za njihov razvoj pomembno zadovoljevati tako psihične kot intelektualne potrebe. Ženske so pravice dobile še kasneje, šele v dvajsetem stoletju. Kljub temu, da je struktura moči ostala nespremenjena, je družina v prvi polovici dvajsetega stoletja počasi postajala vse manj totalitarna (op. cit.: 22).

Da je v družini prišlo do spreminjanja odnosov in demokracije, je eden od prvih pokazateljev spremenjen položaj žene in otroka. Včasih so bili le-ti do moža in očeta v podrejenem položaju. V družini je imel glavno besedo mož, žena pa se mu je morala podrejati in na to navajati tudi njune otroke.

Odkar se je v družinskem življenju pojavilo načelo enakovrednosti, se razmerja med odraslimi in otroki občutno izboljšujejo. Najbolj to opazimo ob dejstvu, da otroci in

mladostniki ne prenašajo več nasilja s strani staršev molče; nasilja, ki so ga bili predniki prisiljeni sprejemati (op. cit.: 36).

Kot zapiše Ule (v op. cit.: 30), je naslednji pomemben vzrok za spreminjanje pedagoške funkcije družine podružabljanje različnih funkcij družine, predvsem vzgojnih. Oskrbovanje in vzgoja otrok sta bila še v 19. stoletju v večini stvar družine tako v meščanskih, kmečkih in delavskih družinah. Šele z razširjenim sistemom obveznega šolanja se je pričel resni poseg v takratno dominantno vzgojo družine. Za njim pa se je v 20. stoletju pričel širiti tudi sistem predšolske vzgoje. Tudi razvoj televizije, radia in ostalih sredstev informiranja je pedagoško in izobraževalno dejavnost drugih institucij preneslo v družino ter pripomoglo k razvoju drugačnih odnosov v njej. Otroci so se začeli seznanjati z različnimi skupinami vrstnikov, ki so hitro postali pomembni vzgojni dejavnik in izvor informacij.

Z zaposlitvijo obeh staršev je se dejavnost družine skrčila na vsakodnevne gospodinske dejavnosti in na skupno izkoriščanje prostega časa. Posledično se tudi avtoriteta staršev ne more več izkazovati v neki skupni produktivni dejavnosti družinskih članov, ampak se uporablja le v ukazih in nasvetih, katerih smisel pa otrok dojame šele v dejavnosti zunaj družine (na primer v kasnejši izbiri zakonskega partnerja ali izbiri poklica) (op. cit.: 31).

Poleg omenjenih zunanjih vplivov na spremembo družinskega življenja pa je potrebno omeniti tudi posameznikove individualne odločitve. Kot zapiše Švab (2001: 55): »Družina ni zgolj pasivni objekt, ki se spreminja pod vplivom širših družbenih sprememb, ampak aktivni dejavnik, ki v razmerje z družbenim okoljem vstopa tako, da ga spreminja, a se nanj tudi adaptira in s tem spreminja.« Pri tem vse bolj prihaja do izraza posameznikova vloga pri ustvarjanju družinske zasebnosti in Švab (op. cit.) tudi zapiše, da se družina vedno bolj spreminja in oblikuje pod vplivi posameznikov.

Kljub različnim oblikam družine sta še vedno ključni dve osnovni značilnosti: intimnosti in medgeneracijski odnosi. Giddens (v Švab 2010: 344) izpostavi še eno posebnost današnjega družinskega življenja: ta ne temelji več na hierarhičnih razmerjih med spoloma, ampak na predpostavki enakopravnosti med partnerjema oziroma med člani in članicami družine.

Ena najbolj očitnih sprememb v starševstvu je sprememba dosedanjega razumevanja starševstva kot zgolj biološke vloge. »Danes starševstva ne razumemo več kot zgolj biološko utemeljeno vlogo. S pluraliziranjem družinskega življenja se starševstvo razširja na različne oblike socialnega starševstva. Socialno starševstvo se pojavlja v različnih družinskih in

sorodstvenih kontekstih, najpogosteje je v primeru istospolnih, reorganiziranih, posvojitvenih, rejniških družin ipd (op. cit.: 344).« Ideja starševstva se je ločila tudi od ideje skupnega bivališča; otrokova starša nista nujno vedno v partnerskem odnosu pri skrbi za otroka.

Proces deinstitutionalizacije družine ne pomeni izginjanje družine, pač pa gre pri tem za proces zmanjševanja pomena zakona in družine kot institucije. S tem pa se odpre prostor za individualizacijo življenjskih potekov družinskih članov ter večja enakopravnost in demokratičnost članov med sabo. Deinstitutionaliziranje družine po eni strani pomeni izgubo izključnega monopolnega položaja zakona in družine, hkrati pa tudi upadanje inkluzivnosti družine. Pri tem mislimo predvsem na upad tradicionalne jedrne družine, a hkrati so se pojavile mnoge nove oblike. Narašča število skupnega življenja zakona, število samskih pa tudi število ločitev in ponovnih porok. Poleg tega narašča tudi število odraslih brez otrok in parov, ki se zavestno odločijo za življenje brez otrok. Mati samohranilka danes ne pomeni nujno samo tragična usoda ženske, ampak je lahko situacija, ko se mati za to izbiro sama in svobodno odloči. Seveda velja tudi obratno: Očetje samohranilci danes niso tabu, ampak njihovo število celo narašča. Pojavljajo se nove oblike skupnega življenja ljudi različnih generacij (Ule, Kuhar 2003: 53-55).

1.1.3. Vloga socialnega dela pri delu z družino

V osemdesetih letih 20. stoletja so se pojavila prva psihološka znanja o družini v programu izobraževanja. Pri socialnem delu z družino gre za pomoč družini pri reševanju kompleksnih psihosocialnih problemov. »Delovni odnos zagotavlja instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje rešitev, pri čemer proces sodelovanja mobilizira moč same družine. Socialno delo z družino opišemo kot izviren delovni projekt sodelovanja, ki ga soustvarimo na sporazumevanju, dogovarjanju in skupnem oblikovanju rešitev, da bi udeleženi v problemu postali udeleženi v rešitvi« (op. cit.: 27). Bistvo socialnega dela ni samo dajanje pomoči, ampak pomoč pri reševanju kompleksnih psihosocialnih problemov skupaj z družino. Oskrbeti in poskrbeti moramo za celo družino in posameznike v njej in hkrati raziskovati in soustvarjati določene spremembe, ki jih potrebujejo.

V središču dela je vedno sodelovanje, skupno soustvarjanje in odkrivanje. Koncepti pomoči so neučinkoviti, če so le v glavah strokovnjakov in ne pridejo do uporabnikov. Hellen Matter

(1999 v op. cit.: 28) zapiše, da mora socialni delavec podeliti znanje za ravnanje z družino, saj lahko le tako skupaj soustvarjajo možne rešitve.

Pri delovnem odnosu z družino vodimo dva procesa (Čačinovič Vogrinčič 2006: 28): »Prvi je stabilizacija za instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje dobrih izidov; tako vzpostavljamo izviren delovni projekt pomoči. Drugi je proces raziskovanja, samoraziskovanja, soraziskovanja družine in z družino.« Družina mora v procesu raziskovanja za dobre izide postati bolj razvidna. Nove poglede in izkušnje jim prinaša govor o ciljih, pravilih, vlogah itd. Posameznikom, udeleženi v rešitvah vedno prinese določene spremembe v vlogah. Pri tem mora biti vsak posameznik slišan, da ubesedi svoje želje in videnje rešitve. Če želimo priti do rešitev, moramo najprej začeti z delom na spremembah.

Čačinovič Vogrinčič (op. cit.) zapiše formulacijo, kako se družino nagovarja na dveh ravneh. Prva raven je raven mobilizacije ali raven dela. Druga raven pa je raven družinske dinamike, kako člani ravna drug z drugim. Naloga socialne delavke je, da dela z družino na obeh ravneh.

Ker je socialno delo z družino kompleksno delo, mora socialni delavec poznati tako družbene razmere in pluralnost družinskih oblik kot institucionalne in zakonske oblike pomoči. Poznati mora institucije, ki so na voljo, in skupaj z družino odkrivati skupnost, kateri pripadajo. Ravno tu se išče podpora za družino. Hkrati pa družina potrebuje tudi možnost sodelovanja v raziskovanju te podpore in nove izkušnje pri ravnanju z institucijami. Pri vsem tem pa je pomembno, da se socialna delavka pridruži družini, kakršna je. Izhodišče nikoli ne sme biti videnje strokovnjaka, kakšna bi morala biti družina. Pač pa jo mora znati videti točno tako, kot se mu predstavi. »Socialni delavec potrebuje znanje o sodobni družini, potrebuje pa tudi metodologijo, ki zagotavlja spoštovanje izvirnosti družine in izvirnosti procesov pomoči« (op. cit.: 32).

Franklin in Jordan (1999 v op. cit.: 34-35) naštejeta veščine, ki jih potrebuje socialni delavec za delo z družino:

- sposobnost za vzpostavitev stika in odnosa;
- sposobnost, da družini jasno sporoči specifični namen srečanja;
- sposobnost, da usmeri in poduči klienta, kako uporabiti terapijo na srečanjih, ki jih imajo na voljo;
- znanja in veščine strokovnjaku omogočajo, da ustvari odprto okolje, v katerem lahko posameznik izrazi svoje misli, čustva, vedenje; svoje videnje problema in rešitve;

- sposobnosti, s katerimi hitro oceni uporabnikovo moč, probleme, motivacijo in pričakovanja;
- veščine, da skupaj z uporabnikom postavi določene cilje pomoči, ki se jih lahko doseže v kratkem času;
- sposobnost hitrega ukrepanja, oceni posledice svojih intervencij in jim zna prilagoditi svoje ravnanje, ko je potrebno;
- sposobnost konstruiranja ustreznih nalog in jih »naložiti« uporabniku.

1.2. OPREDELITEV POJMA MLADINE SKOZI ČAS

Ule (op. cit.: 29) zapiše, da je modernizacija v dvajsetem stoletju od vseh življenjskih obdobj najljub vplivala prav na spremembe odrasčanja in potek mladosti. Iz tega izhaja tudi teza, da je dvajseto stoletje - stoletje mladine. V tem času se je mladina formirala in se iz generacijske pretvorila v pomembno družbeno skupino. S svojim rušenjem tradicionalnih tabujev so mladi ogromno prispevali k erotizaciji vsakdanjega sveta ter podirali stereotipe protestantske delovne etike.

Mladina je v sedemdesetih in osemdesetih letih med obdobjem otroštva in odraslega sveta ustvarila lasten svet, katerega odrasli niso mogli usmerjati, si ga prisvajati ali ga nadzorovati. Čeprav se to danes sliši kot vsakdanja stvar, pa je to glavni sociokulturni dosežek mladih v letih po drugi svetovni vojni. Ta proces osamosvajanja in oblikovanja sveta mladih je združil namreč številne druge pomembne sociokulturne spremembe: razvoj ekološke zavesti, detabuizacijo spolnosti, liberalizacijo družinske, medspolne in generacijske odnose (Ule 2002 v Mihelj ur.: 12).

V modernih družbah se je mladost kot prehodno obdobje v odraslost najprej pojavila kot institucija uvajanja v odraslo družbo. Pod nadaljnjim vplivom modernizacije družbe (členjenje različnih podsistemov) se je v šestdesetih letih oblikoval nov tip mladosti. Poudarek je imel na izobraževanju in samooblikovanju mladega človeka in ravno krepitev mladosti kot izobraževalnega namesto prehodnega obdobja je bistvena družbena sprememba mladosti (op. cit.: 13).

Vendar tudi pri oblikovanju mladine ni šlo za homogen proces, ki bi izbrisal razredne in slojne razlike družbe. Kljub skupnim točkam zanimanja, ki so temeljila predvsem na (sub)kulturi, politiki in spolnosti, so se znotraj mladine ohranjale nacionalne, razredno-slojne, kulturne, spolne in rasne razlike (op. cit.: 14).

Kot značilnost celotnega procesa spreminjanja življenjskih in vrednostnih usmeritev mladih v sedemdesetih in osemdesetih letih Ule (op. cit.: 15) poimenuje kulturna modernizacija mladine. Ta sledi generacijski modernizaciji, ko se je mladina šele oblikovala kot relativno homogena in samostojna generacijska skupnost. Generacijska modernizacija mladine se je pričela z industrijsko modernizacijo in doživela vrhunec v poznih petdesetih in šestdesetih letih. Prva faza modernizacije mladine so bile čedalje bolj izrazite vrstniške skupine mladih in ravno te so prve razvile življenjske stile in lastne vrednote orientacije. Glavna značilnost takratne mladine je bila identifikacija z lastno generacijo. Druga faza modernizacije pa je zajela celoten proces preusmerjanja življenjskih in vrednostnih preusmeritev, ki so zajele širši del populacije in skoraj vse segmente družbe. Glavni cilji procesa kulturne modernizacije so bili: čim večji odmik od sveta plačanega dela in zaposlitve kot centralne sfere vrednot posameznika, k svetu zabave, prostega časa in potrošnje. Želeli so spremeniti spolne vloge, doseči pluralizacijo družinskih oblik, izenačiti družinske in zunaj družinske skupnosti, dati vse večji pomen osebnim izkušnjam, vrednotam in idealom, poudarek na post materialnih vrednotah...

V devetdesetih letih se je proces osamosvajanja in kulturne modernizacije mladine zaustavil in preusmeril. Krog se je sklenil in mladina se je vračala nazaj v zavetje podaljšanega socialnega otroštva. Pomen mladosti in mladine se je začel zmanjševati tako v demografskem kot družbenem pomenu (op. cit.: 24).

S poimenovanjem generacije 21. stoletja imajo raziskovalci »težave«. Mladina tega stoletja se nenadoma zdi kulturno, socialno in življenjsko neizoblikovana. Nadevajo ji različne »ad hoc« oznake, na primer »generacija X«. Mladi zavzemajo podoben družben položaj, kot ga imajo stigmatizirane manjšine, to je položaj nekompetentne, nedorasle in potencialno odklonske skupine. Zdi se, kot da je od generacijske in kulturne modernizacije mladine ostala le še potrošniška emancipacija.

Mladost danes še vedno velja za prehodno obdobje, v katerem postanejo življenjske vloge in identitete posameznikov nejasne. Opišemo ga lahko kot »vice« v življenjskem poteku, nedoločen položaj z veliko novih priložnosti in možnosti, a hkrati tudi z ogromno ovirami. Za današnjo mladino je značilno tveganje in negotovost. Sodobna mladina v Sloveniji je svoje najzgodnejše obdobje otroštva preživela v varnem ekonomskem obdobju, danes pa se srečujejo z negotovo prihodnostjo na poklicnem področju, neugodnim stanovanjskim trgom, relativno visoko stopnjo brezposelnosti in upadajočo kakovostjo delovnih odnosov. Ule (op.

cit.: 49) še zapiše, da tveganja prehodov mlade silijo v iskanje fleksibilnih strategij, da skozi izobraževanje, delo in družino pridejo do (negotovih) ciljev.

Ule (2000: 41) zapiše: »Značilnost zadnjega desetletja je torej, da so se pogoji odrasčanja in možnosti za vstop v odraslost posebej zaostri in da to sproža prav dramatične spremembe v konstituciji mlade generacije in v prehodih v odraslost. Te spremembe se kažejo v vrsti nasprotij oziroma ambivalenc, ki vse skupaj povzročajo še večjo ranljivost in občutljivost mladine.« Posledično pri mladih narašča občutek nemoči, osamljenosti, samoodtujitev, socialne izključenosti, nesmisla in praznine...

1.3. VZGOJA

1.3.1. Opredelitev pojma vzgoje

Vzgoja je v večini definicij opredeljena kot proces oblikovanja osebnosti z vnaprej določenimi cilji. Pri tem sta izpostavljena predvsem njena natančnost in intencionalnost. Juhant (2014:11) v svoji knjigi zapiše, da vzgoja ni samo to, da starši naučijo svojega otroka različnih spretnosti; ampak učenje dozori v vzgojo takrat, ko znajo hkrati postaviti meje. Vendar samo postavljene meje niso dovolj, otroka je potrebno naučiti spoštovati in upoštevati te meje.

V ožjem pomenu beseda vzgoja predstavlja pedagoški proces, v katerem se oblikujejo moralne vrednote, prepričanja in stališča. Autor (1989) zapiše, da si s tem procesom razvijamo idejni pogled na svet in tudi odnos do sveta (svetovni nadzor). Z vzgojo si pridobimo različne kulturne, delovne in higienske navade, motivacijo, voljo, interese in čustva.

Phil Bosmans (v Zalokar Divjak 1996: 39) zapiše: »Vzgajati ne pomeni zgolj razvijati razum, marveč oblikovati celotnega človeka, tudi njegovo srce in njegov značaj. Vzgajati pomeni iz roda v rod prenašati duhovne vrednote, ki dajejo življenju vsebino in smisel. Tega ne moremo doseči le z besedami, temveč predvsem tako, da te besede udejanjimo v lastnem življenju.«

V družini ima otrok možnost učiti se, kaj pomeni biti tu za nekoga in za nekaj in kaj pomeni biti tu drug za drugega (op. cit.).

Vzgojo pogosto razumemo kot enosmeren in vzročno-posledičen proces. Tisti, ki vzgaja, je predstavljen kot oblikovalec osebnosti vzgajane osebe. Vendar razvojna psihologija opozarja, da je to daleč od dejanskega stanja. Vzgojitelj (starš) je vzgajanemu (otroku) lahko le v podporo in zgled pri oblikovanju njegove osebnosti.

Nobena vzgoja ne poteka brez napak. Mnogi starši si želijo popolno vzgojiti svojega otroka, vendar to ni mogoče. Rogge (2000: IX) pravi: »Kdor hoče vzgajati brez napak, vzgojo zamenjuje z vrhunskim športom.« Če se starši zavedajo, da lahko in smejo delati napake, so veliko bolj pomirjeni in razbremenjujoči glede vzgoje. Pri vzgoji se srečamo z mnogo nasprotujočimi pojmi: s sporom in hkrati bližino, z nesoglasjem in povezanostjo. Z ljudmi, ki smo si blizu, bomo veliko prej prišli v konflikt kot pa z osebo, do katere ne čutimo ničesar. Vzgoja je skupna pot, ki jo gradimo s skupnimi napori in dejavnostmi (op. cit.: X).

1.3.2. Vzgoja nekoč in danes

Od sredine prejšnjega stoletja do danes so se osnovne vrednote, cilji in sredstva vzgoje močno spremenili. Včasih je prevladovala ena vzgojna metoda, danes jih je veliko več. Dolga desetletja je bil vzgojni namen družine in institucij enoten: vzgojiti pridnega in lepo urejenega otroka. Veljalo je prepričanje, da so otroci »surov material«, naloga staršev in učiteljev pa je, da ga oblikujejo v skladu z družbenimi, moralnimi in kulturnimi pričakovanji. V šoli in družini so vladale hierarhične strukture moči, avtoriteta. Glavna vzgojna pojma sta bila prilagajanje in poslušnost. Seveda so tudi takrat glede vzgoje že obstajale razlike, nekje so zahtevali brezpogojno poslušnost in popolno identifikacijo učencev s šolo, spet drugje pa so dopuščali več svobode. Veda o otrocih in njihovem razvoju je bila včasih v primerjavi z današnjim časom zelo omejena. Staršev, učiteljev in pomembnih drugih ni zanimalo, *kdo* so otroci, ampak predvsem *kaj* bo iz njih nastalo ter kako jih pripeljati do cilja. Poudarek vzgoje je bil na moralnih predstavah o vrednotah (Juul, Jensen 2009: 39).

Od 80. let dvajsetega stoletja do danes je razvoj tekkel po veliko bolj zapletenih smernicah. Razlog je bil tudi v tem, da sta bila vir navdiha dva popolnoma različna vrednostna sistema: psihološko-eksistencialni in politični. Raziskovalci so do sredine devetdesetih izpostavili tri najopaznejše družinske sloge vzgoje (op. cit.: 40): avtoritarni, avtoritativni in svobodni slog. Preučevali so vpliv teh treh tipov vzgoje na otroke. Kari Killen povzame njihove ugotovitve (op. cit.):

- Avtoritativni slog: zanj je značilna toplina, angažiranost, jasna pravila ter odprta, dvosmerna komunikacija. Ravno ta slog prispeva k razvoju čustveno trdnih in uravnoveženih ljudi.
- Avtoritarni slog: označujejo ga toga pravila, čustvena distanca, majhna prilagodljivost individualnim potrebam otroka. Posledično otrok razvije negativne socialne kompetence, nadpovprečno se poveča nevarnost agresije in zbuja strah.
- Svobodna vzgoja: starši imajo pri tem slogu minimalne zahteve do otrok. Ne pomagajo jim pri postavljanju meja. Otroci s takšnim vzgojim stilom imajo slabše razvite kognitivne sposobnosti ter občutek za družbeno odgovornost. Starši, ki otroka vzgajajo v svobodni vzgoji, imajo tako kot starši, ki vzgajajo avtoritarno, pogosto težave pri komunikaciji z otroki.

Po objavi teh rezultatov so starši skušali avtoritarno vlogo postaviti na nove temelje. Želeli so najti ustrezno ravnotežje med starševsko avtoriteto in hkrati med otroško ranljivostjo.

V primerjavi z nekaj desetletji nazaj danes vidimo veliko več zahtevnih otrok, ki nimajo tako razvitih delovnih navad kot njihovi starši in se izogibajo odgovornosti v velikem loku. Zavedajo se svoje neboglјivosti in pomanjkanja življenjskih ciljev, a so hkrati premalo samozavestni, da bi kaj ukrenili ciljem naproti (Hauck 1988: 47).

Tradicija, ki obravnava otroke kot predmete, je imela svoj jezik, ki se je najbolj pokazal v vprašanjih, kot so (Juul, Jensen 2009: 166):

- Kaj naredimo z otrokom, ki ne posluša in uboga?
- Kaj naredimo z otrokom, ki ne mara sadja?
- Kaj naredimo z otrokom, ki noče spat ob določeni uri?

Takšne formulacije so otroka spremenile v predmet, v katerih se je zrcalila iluzija, da mi kot starši poznamo vse pravilne odgovore. V preteklosti so na taka vprašanja odgovarjali z dveh perspektiv. Prva je zagovarjala mnenje, da res obstajajo pravilni odgovori, druga pa je bila mnenja, da si mora starš odgovore pridobiti z eksperimentiranjem. Gledano z današnjega vidika vemo, da ne moremo dati nekih splošnih stvarnih odgovorov. Točno moramo vedeti, kdo so vpleteni člani, kakšen je njihov trenutni odnos ter kakšne so njihove želje in potrebe po spremembi. Juul in Jensen (op. cit.: 166-167) zapišeta, da je uspeh posredovanja odvisen od tega, »kako avtentični so odrasli in kakšen občutek imajo otroci: koliko so vključeni in

kako resno jih odrasli jemljejo.« Spremembe morajo tako pri odraslih kot pri otrocih temeljiti predvsem na načelih in etiki ter manj na moraliziranju in strategijah.

Peček Čuk in Lesar (2009: 22) zapišeta, da je tradicionalna pedagogika temeljila na prepričanju, da je vzgoja legitimna le v primeru, ko poteka v duhu najvišjih vrednot. Kasneje so prišli do spoznanja, da so vrednote zgodovinsko in socialno pogojene. Slednje je pripeljalo do razmišljanja, da se mora pedagogika odpovedati težnji po spreminjanju otroka v duhu nekih določenih vrednot.

Je pa zanimivo dejstvo, da si večina staršev želi, da bi bilo njihovim otrokom bolje, kot je bilo njim. Posledično posvečajo tej želji veliko pozornosti do uresničitve. Kot starši želijo s svojim otrokom ravnati ravno obratno, kot so starši z njimi. Pri tem pa pozabljajo na individualne želje otrok, kakšno otroštvo si želijo oni sami (Juul, Jensen 2009: 41). Starši, ki so bili v otroštvu zatirani in niso imeli pravice do soodločanja, ustvarjajo danes s svojimi otroki ravno obratne odnose: otrokom želijo ustreči v vseh njihovih željah in zahtevah. Posledice pa so nemočni starši in zahtevni, socialno slabo prilagojeni otroci.

Vendar naj bi bilo take vzgoje danes čedalje manj. Starši danes iščejo neko srednjo pot med slogi; vse bolj osebno in resno zastopajo svoje vrednote, hkrati pa skupaj z otrokom oblikujejo družinsko življenje (op. cit.: 42).

Pomembno je tudi, da otrokom dovolimo oditi; jih »pustimo« in izpustimo (Rogge 2000: 20). S tem jih opogumljamo, da sami raziskujejo življenje in svojo vlogo. Seveda ne gre brez udarcev in bolečin. Toda kdor želi otroke obvarovati pred resničnim življenjem, jih »zavijati v vato«, jih po navadi naredi nesposobne za življenje.

O delegaciji in nerešljivi drami ločitve je pisal tudi Stierlin. »Otrok je delegiran, ko dobi dovoljenje in spodbudo, naj se osamosvoji (Čačinovič Vogrinčič 1998: 64).« Odposlan je v samostojnost, vendar le pod pogoji staršev. Privezan ostane na dolgi vrvici in ravno ta vrstica predstavlja nerešljivo dramo ločitve: otrok ostane vse življenje povezan s starši. Z njimi nas povezujejo družinske izkušnje, zgodbe, doživetja.

Vzgoja oblikuje človeka in njegovo osebnost, vendar ni edini dejavnik. Poleg vzgoje so tu tudi drugi dejavniki okolja, ki vplivajo na oblikovanje osebnosti: vpliv pomembnih drugih, bratov, sester, vrstnikov, medijev. A tudi dejavniki okolja niso vse. Tu sta še dva zelo pomembna dejavnika: lastna dejavnost posameznika in dednost (genetski vpliv). Če

povežem: vzgoja vpliva na osebnost posameznika, vendar z upoštevanjem interakcije z drugimi vplivi (Musek 1995: 155).

Starši in vzgojitelji naj bi v današnjem času otroka seznanili z različnimi vrednotami ter ga spodbujali k moralnemu razmišljanju. Da bo otrok lahko preživel v današnjem času, kjer se tradicije sesuvajo, se mora naučiti določenih kompetenc in se naučiti prisluhniti mnogim zapovedim, prepovedim, pravilom, pričakovanjem in situacijam, iz katerih je sestavljeno njegovo življenje (Peček Čuk, Lesar 2009: 23).

1.4. VZGOJNI SLOGI

Peček Čuk in Lesar (2009) definirata vzgojne stile kot sistem metod in sredstev, s katerimi starši poskušajo vzgojiti svojega otroka z določenimi lastnostmi. Vzgojnih stilov obstaja kar nekaj; katerega si izberemo, pa je odvisno od naših stališč do vzgoje. Vsaka družina je individualna in posebna, saj vsak starš prispeva delež, ki ga je izkusil v svoji primarni družini v vlogi otroka. Vzgojni stil zajema celotnost odnosov, načinov komuniciranja med člani, delitev vlog, vezi in celotnost sredstev ter načinov vzgojnega poseganja (Lepičnik Vodopivec 2007: 184).

Starši in vzgojitelji prepogosto posvečajo preveč pozornosti metodam, ki zagotavljajo red in disciplino, pri tem pa posvečajo premalo pozornosti ljubezni in podpori otroku. Starši začnejo približno v drugem letu otrokove starosti uporabljati različne socializacijske postopke v interakciji z otrokom (Marjanovič Umek et al. 2004).

Vzgojni slogi pa so zelo odvisni tudi od posameznikovih osebnih lastnosti, znanja in izkušenj. V literaturi največkrat zasledimo naslednje tri stile, ki pa jih različni avtorji različno poimenujejo:

1. Avtoritarni slog ali ukazovalno nedogovorni stil vodenja (Poštrak 2003). Bluestein (1997) imenuje ta pristop zmagam-izgubiš, Glasser (1998) kot vodenje s prisilo, Kroflič (1997a) ga poimenuje kot kulturno-transmisijski model moralne vzgoje, Bergant (1994) pa kot represivni model.
2. Demokratični slog ali odgovoren dogovorni stil vodenja (Poštrak 2003); pojavlja se tudi partnerski in sodelovalni stil vodenja. Bluestein (1997) imenuje ta pristop zmagam-zmagaš, Glasser (1998) govori o neprisilnem vodenju, Kroflič (1997a) o

procesno-razvojnem modelu moralne vzgoje, Bergant (1994) govori o permisivni vzgoji.

3. Laissez pristop ali laissez-passer, vsedopuščajoči pristop (Bergant 1994), neukazovalno nedogovorni stil vodenja (Poštrak 2003). Bluestein (1997) imenuje ta pristop izgubim-zmagaš, Kroflič (1997a) ga poimenuje kot permisivni model prijazne moralne vzgoje. Zasledimo ga tudi kot anarhični stil vodenja.

Sama sem se odločila za poimenovanje po Peček Čuk & Lesar (2009), ki jih (po vrsti) poimenujeta: avtoritarni, avtoritativni in permisivni stil vzgoje.

1.4.1. Avtoritarni pristop

Osnovna naloga tega modela po Krofliču (1997: 25) je prenesti sistem moralnih pravil, ki so uveljavljene v kulturi, na otroka. Otrok bo tako postal »uporaben« član obstoječe družbe, ko in če bo sprejel njena pravila moralnega vedenja. Le-ta se mu večinoma predstavijo kot tradicionalna in trdna pravila ali norme, o katerih se ne razpravlja.

Problem tega modela se pokaže že z očitkom o ideologiji koncepta, poleg tega pa prevzame vse negativne značilnosti manipulacije (ne pozna cilja, vodi v slepo izkoriščanje nevednosti vodenega). Poleg tega so vrednote predstavljene v obliki »večnih resnic«, posledično pa se ne spodbuja razvoja avtonomne morale in pravice do lastnega prepričanja. Pri tem modelu so otrokove pritožbe tudi povsem brez pomena, saj je vzgojitelj avtoriteta in le on ve, kaj je prav in kaj ne.

Če povežem Krofličev kulturno-transmisijski model vzgoje s Poštrakovim (2003) avtoritativnim vodenjem, ugotovim, da je razgovor pri tem modelu nedogovorjen, saj sploh ni vzpostavljen. Odgovornost je enostranska, in sicer na strani vodje, vzgojitelja, ki postavlja pravila in navodila. V primeru neupoštevanja le-teh sledi ukrep, ki je predpisan že v naprej s strani vodje. Prav tako so vloge jasne in razvidne, točno se ve, kje je mesto otroka in kje mesto starša (vodja). Otrok (uporabnik) je v pasivnem položaju in lahko le opazuje ter uboga navodila svojega »nadrejenega.«

Šebart (1990: 51-52) kot izhodišče represivnega vzgojnega sloga želi otroku privzgojiti čut za meje dopustnega in nedopustnega ravnanja. Vendar pri tem otroka kaznuje in nadzoruje s strogostjo in želi s pritiskom odpraviti njegove »napake«. Poudarek je predvsem na

negativnih vzgojnih sredstvih, kot so prepovedi in omejitve. Prednost imajo patriarhalne vrednote, omejevanje in kontrola, posledično pa se v ozadje odriva matriarhalne vrednote, ki temeljijo na čustvih, občutkih, razumevanju ter sprejemanju in občutku varnosti.

Po Baumrindovi (1971) želijo starši tega modela imeti nad otrokom popoln nadzor in brezpogojno ubogljivost. Poskušajo jih podrediti določenim normam vedenja in jih v primeru kršitve pravil lahko tudi nasilno kaznujejo. Ti starši so večinoma bolj hladni kot drugi, otroci pa so velikokrat nezaupljivi, nezadovoljni in introvertirani. Ob otrokovem uspehu ti starši niso nikoli zadovoljni in ne pohvalijo svojega otroka, pač pa od njega pričakujejo še več (Papalia in drugi 2003: 271).

Gre za še vedno zelo razširjen pristop pri vzgoji, pri katerem prevladujejo kazni, zapovedi, prepovedi in ustrahovanja. Za avtoritarni stil je tudi značilno, da se otroci staršev predvsem bojijo in posledično ravnajo, kot jim naročijo starši. Posledično se niti ne učijo razmišljati s svojo glavo, saj čakajo na navodila od zunaj, sebe pa doživljajo kot nezmožne. V otroke se pogosto naseli strah, groza, nemir in bojazen pred ljudmi in svetom. Ko ti otroci odrastejo, se zelo težko in z veliko previdnostjo odločajo, saj še vedno nenehno dvomijo vase in svoje zmožnosti (Gostečnik 1999 v Ferlinc 2008).

1.4.2. Avtoritativni pristop

Kroflič (1997: 33) navaja, da se oblikuje nov model vzgoje, ki v didaktičnem smislu vključuje:

- zahtevo po dvosmerni komunikaciji med otrokom in staršem, vzgojiteljem;
- oblikovanje modela avtoritete, ki otroku omogoča občutek varnosti in sprejetosti, hkrati pa spodbuja njegovo samostojnost in osamosvajanje navezanosti na vzgojitelja;
- strategijo načrtovanja, ki upošteva prepletanje nezavednih in načrtovanih elementov v vzgojni komunikaciji, pri katerem so vključeni vsi udeleženci vzgojnega procesa: otrok, starši, vzgojitelji in strokovni delavci;
- vzgojo, ki ni usmerjena na oblikovanje vnaprej določenih vedenjskih vzorcev, ampak si za cilj postavlja podpiranje otrokovih razvojnih potencialov, s tem pa se mu omogoča postopno oblikovanje avtonomne moralnosti.

Za avtoritativni ali tudi demokratični slog Poštrak (2003) izpostavi demokratično obliko vodenja, pri čemer je razgovor ali konverzacija dogovorna. To pomeni, da imajo vsi udeleženci možnost izraziti svoje mnenje, so slišani in pri odločitvah tudi upoštevani. Pogovarjajo se o skupnih dejavnostih, o težavah ter skupaj načrtujejo in soustvarjajo korake k možni rešitvi. Odgovornost je obojestranska, saj sta oba odgovorna za dosego uresničljivega. Pri tem moramo biti pozorni na to, da je odgovornost starša drugačna od odgovornosti, ki jo ima otrok. Otrokova odgovornost je aktivno sodelovanje pri nalogah, odgovornost starša pa, da mu za to zagotovi varne pogoje. To je povezano tudi z opredelitvijo vlog. Te so jasno razvidne, ve se, kdo je otrok in kdo starš ter posledično njegove naloge. Dogovor je sprejet in dogovorjen z obeh strani; prav tako je jasen ukrep v primeru neupoštevanja dogovora.

Ule (1993: 116) meni, da je ta vzgojni stil najbolj uspešen. Otrok ima možnost sodelovanja pri odločitvah in je pri tem tudi upoštevan. Skupaj s starši oblikujejo pravila in sankcije - ukrepe v primeru neupoštevanja le-teh. Starši vedno razložijo svoje odločitve in postopke, pri tem pa se vedno obrnejo tudi na mnenje otroka. Vzgojitelji že pri majhnem otroku upoštevajo njegovo osebnost in individualne značilnosti. Odnos temelji na enakopravnem partnerstvu, dvosmerni komunikaciji ter čustveni povezanosti med staršem in otrokom. Pri tem se ustvarjajo občutki ljubljenosti, sprejetosti, varnosti, uspešnosti in umirjenosti. Le-to pa tvori osnovo za ustvarjanje pozitivne samopodobe pri otroku.

Hauck (1988: 52) piše o prijazni in nepopustljivi vzgoji. Starši se morajo z otrokom odkrito pogovoriti o njegovem nesprejemljivem vedenju in ga za to tudi ustrezno kaznovati. Pri tem morajo paziti, da grajajo njegovo vedenje in ne njegovo osebnost kot krivca za dejanje. Starši se zavedajo, da je »življenje nepretrgana veriga problemov in frustracij (op. cit.)«. Posledično ne preprečujejo, da bi se otrok temu izognil. Zavedajo se namreč, da se bo s tem moral slej ko prej soočiti sam in le tako lahko najbolj izkusi tolerirati frustracije ter se nauči soočati z življenjem.

Peček Čuk in Lesar (2009: 155-159) sta mnenja, da omenjeni vzgojni stil spodbuja odgovorno ravnanje pri otroku, pri čemer se zmanjšuje odvisnost od staršev, povečuje se avtonomnost in samostojnost, spretnost samostojnega razmišljanja, zmožnost samostojnega sklepanja kompromisov, sodelovanja, pogajanj ter spoštovanja potreb drugih. Skozi razvoj v interakciji s starši ponotranji moralna pričakovanja in norme ter začne postopno odgovarjati zase in svoja ravnanja.

Dobra vzgoja temelji na akciji, namesto na reakciji, na skrbi namesto na jezi, na zdravem razumu namesto na nerazumu. Pantley (2001 v op. cit.) opisuje tako vzgojo kot vzgojo z načrtom.

Med avtoritativni pristop bi uvrstila tudi koncept Čačinovič Vogrinčič (2008: 17-21) o soustvarjanju in sodelovanju. Udeležence v pogovoru imenuje kot sogovornike, ki skupaj so-delujejo in so-ustvarjajo možne rešitve. Tako v pogovoru med družinskimi člani kot tudi v delovnem odnosu med strokovnjakom in uporabnikom najprej vzpostavimo nek odnos (v delovnem pogovoru govorimo o delovnem odnosu). Le-ta nam omogoči, da je ustvarjanje rešitev zastavljeno kot izviren delovni projekt.

Če **elemente delovnega odnosa** (dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev ter osebno vodenje) povežem z avtoritativnim pristopom, pridem do naslednjih skupnih točk: V obeh odnosih je pomembno vzpostaviti varen prostor za pogovor, v katerem vsak pride do besede. Instrumentalna definicija problema omogoči, da vsak udeleženec pove svoje videnje problema in kakšen je njegov delež pri rešitvi. Ravno dialog in sodelovanje sta tukaj ključnega pomena – omogočita soustvarjanje in iskanje rešitev. Osebno vodenje pa nam zagotavlja empatičnost; pri pogovoru podelimo svoje osebne izkušnje in doživetja (op. cit.: 18).

Poleg omenjenih pa Čačinovič Vogrinčič (op. cit.: 19-21) za vzdrževanje delovnega odnosa izpostavi še naslednje koncepte:

- **perspektiva moči** (Saleebey 1997): usmerja socialnega delavca k spoštljivemu iskanju virov moči v prispevku uporabnika. Sprašujemo po zelenih izidih, po virih, po opori v skupnosti, po dobrih izkušnjah iz preteklosti itd.
- **etika udeležnosti** (Hoffman 1994): socialno delavko kot objektivno opazovalko nadomesti skupno sodelovanje, soustvarjanje, v katerem nihče nima zadnje besede. Gre za pogovor, ki se nadaljuje in odstopa od iskanja 'vzroka' ali 'resnice'. Strokovnjak odstopi od moči, da poseduje resnico in rešitve ter le-to nadomesti občutljivo skupno raziskovanje.
- **znanje za ravnanje** (Rosenfeld 1993, Čačinovič 2002): gre za znanje, ki ga je v socialnem delu mogoče pretvoriti v akcijo.
- **ravnanje s sedanostjo ali koncept so-prisotnosti** (Andersen 1994): strokovnjaka usmerja v sedanost, v čas, ki ga imamo na voljo z uporabnikom. Izkoristimo ga za

pogovor, da se zgodi in konča tako, da se lahko nadaljuje. Je tudi prisotnost v poslušanju, kar pomeni, da je strokovnjak na voljo za razgovor in sočutje.

1.4.3. Permisivni pristop

Krofličeva (1997: 28) permisivna prijazna vzgoja temelji na pojmovanju vzgojnega okolja kot »tople (brez konfliktne) grede«. Zgodovino razvojnega modela permisivne vzgoje povezujemo z navezovanjem pedagoške teorije na napredne humanistične zahteve, da moramo pri vzgoji otroka izhajati iz njegovih razvojnih potreb. To izhodišče je postalo osnovni *motto* reformskega pedagoškega gibanja. Vanj vključujemo različne pedagoške smeri dvajsetega stoletja. Permisivni vzgojni pristop pa se je množično uveljavil šele po koncu druge svetovne vojne.

Permisivna vzgoja ali vzgoja, ki izhaja iz otroka, izvira iz dveh spoznanj: Prvo je zavedanje potrebe po spoštovanju posameznika in spoštovanje njegovih pravic. Drugi del pa po Krofličevem mnenju (1997: 29) temelji na spoznanju, da je uporaba nasilnih metod vzgojno manj učinkovita, kot bi si želeli. Že Rousseau (op. cit.) je opozoril na dejstvo, da so se otroci, ki so imeli »trdo« vzgojo, v puberteti začeli upirati vzgojnim idealom.

V poznih petdesetih letih tega stoletja so se začeli kazati problemi popustljive vzgoje in rezultat je bil šokanten. Pričakovali so, da bodo otroci, ki so bili vzgajani z več svobode, postali bolj ustvarjalni, samostojni in z notranjo (avtonomno) moralnostjo. Namesto tega pa so postali potrošniško egoistični misleci z bolešno narcistično odvisnostjo od zunanjih potrditev. To jim je posredovalo socialno okolje, ko so uspešno igrali družbeno primerno vlogo. Njihovo mišljenje je bilo, da se moralna pravila ne spoštujejo zato, ker služijo določenemu namenu, temveč zato, ker si s tem pridobimo naklonjenost socialne okolice. »Če jo je avtoritarna osebnost potrebovala, ker ni razvila osnove za samostojno odločanje, jo svobodno vzgojeni patološki narcis potrebuje, ker lahko le na tak način izpolni egoistični užitek (op. cit.: 30).«

Pri analizi popustljive vzgoje so ugotovili še eno zanimivost: Čeprav je nastala kot model vzgoje, ki naj bi čim bolj izhajal iz otroka, pa dejansko ni bila usmerjena v njegov razvoj osebnostnih potencialov; temveč je bila, podobno kot avtoritarni pristop, usmerjena v krepitev zaželenih vedenjskih vzorcev in iskanje ustreznih vzgojnih metod.

Poštrak (2003) zapiše, da se je laissez-faire, laissez-passer ali, kot jo poimenuje, vsedopuščajoča oblika vodenja pojavila kot odgovor na avtoritaren pristop, vendar je bila neustrezna v naslednjih točkah:

- razgovor, konverzacija teče mimobežno. Člani se med sabo pogovarjajo, vendar ne o skupnih dejavnostih, govorijo drug mimo drugega;
- pogovor poteka brez sklenjenega dogovora,
- starši in vzgojitelji otrokom ne dajejo pravil,
- odgovornost je odsotna in ni določena, posledično tudi ukrep in sankcije niso predpisane;
- vloge so nejasne, ni jasno določeno, kakšno vlogo imajo starši in kakšno otroci. Starši pogosto ne ravnaajo kot odgovorne odrasle osebe;
- ukrep ni predpisan

Kot zapiše Gostečnik (1999 v Ferlinc 2008), je pri permisivni vzgoji otrok tisti, ki postavlja pogoje, želje pa postanejo zahteve za njegove starše. Otrok nima postavljenih nobenih omejitev, nadzorov, ustreže se mu v vsem in se ga pretirano razvaja. Na videz starši tako postanejo »samopostrežna trgovina«. Otrok ima v oblasti tudi veliko moči, s katero »upravlja« druge in se ji ne želi odreči. Posledično otrok ne razvije zmožnosti odrekanja, prilagajanja ali napora v dobro in korist drugega. Njegova podoba o ljubezni je prejemanje, uživanje stvari. Starši otroka ne naučijo, da je ljubezen bistvo; da je ljubezen dajanje in da to osrečuje (Glasser 2002 v op. cit.).

Glasgow (1997) iz raziskav ugotavlja, da otroci, ki svoje starše doživljajo kot ne-avtoritarne, vzrok svojih slabih ocen, namesto sebi, pogosto pripišejo zunanjim razlogom in dejavnikom, na katere ni mogoče vplivati. Otroci s tako vzgojo so pri delu pogosto slabše motivirani, manj zbrani in delavni. Pogosto se zgodi, da je otrokov občutek nemoči, ki je posledica permisivne vzgoje, lahko ovira na poti do uspeha (Papalia et al. 2003: 391).

Permisivno vzgojo za modno muho označi Žorž (2002: 20) v svoji knjigi Razvajenost rak sodobne vzgoje. V zahodnem svetu se je ta model vzgoje zelo razširil kot nekakšen vzgojni ideal ter vplival celo na vzgojne modele tam, kjer so takšno zavest strogo odklanjali.

Permisivno vzgojo poenostavljeno označi kot učenje, »da se bo otrok lahko idealno razvijal, če mu bo okolje nudilo vse, da bo doživel čim manj frustracij. Takšno okolje naj bi mu

omogočilo, da se čim bolj spontano odziva na dogajanje v sebi in okolju, da doživlja tako čim manj konfliktov (op. cit.).«

1.4.4. Primerjava vzgojnih pristopov

Kateri izmed omenjenih vzgojnih tipov je najbolj primeren za otroka, je težko določiti. Vsak ima svoj košček uporabnega in neuporabnega. V resničnem življenju najdemo tako popolnoma izrazite »čiste« tipe avtoritarnega, demokratičnega ali popustljivega vodenja kot oblike kombiniranih tipov, ki vsebujejo sestavine posameznih tipov vodenja. Poštrak (2003) slednjo poimenuje hibrid vzgoja.

Lahko najdemo avtoritarni pristop, ki včasih postane demokratični ali vse dopuščajoči ter seveda obratno. Poštrak (op. cit.) poudarja možnost prehoda enega tipa v drugega tudi zato, ker posledično lahko pride do nejasnosti in težav. Vzgojitelj, ki želi v svoj avtoritarni pristop vnesti demokratični pristop, lahko doživi neuspeh ter za to obsodi demokratično vodenje. Težava pri tem pa je dejansko nastala zaradi nedoslednosti pri uporabi načel določenega vzgojnega tipa.

Vesna Godina se za kot najbolj primeren vzgojni stil zavzema za avtoritarnega. Spodbuja prehod nazaj na trdo, avtoritarno in v kazen usmerjeno vzgojo. Trdi, da obstajata le dve smeri vzgojnega delovanja, in sicer: avtoritaren vzgojni stil ter ne avtoritativen, permissiven ali vse dopuščajoči pristop.

V svojem predavanju Prijazna vzgoja – resen problem v okviru Socialnega tedna (2011) pove, da se s permissivno vzgojo ne strinja, saj otroka ne sme nihče kaznovati, niti mu ukazovati. Otrok potrebuje avtoriteto, če želimo, da zraste v samostojnega in odgovornega odraslega. V nasprotnem primeru funkcionalno ne odrastejo, pač pa postanejo patološki narcisi, asocialni, egocentrični, brez moralni in brezvestni, kršijo socialna pravila...

Današnja družba želi celo doseči, da se zakonsko preganja avtoriteto in kaznovanje. Tudi kapitalistične družbe spodbujajo permissivno vzgojo, saj le-ta zagotavlja potrošnike.

Žorž (2002: 21) piše, da so težava permissivne vzgoje razvajenci. Ti le izjemoma poiščejo pomoč pri drugih, saj vzroka svojih težav ne vidijo v sebi, ampak vedno v drugih: oni so krivi, jim škodujejo, ovirajo, nagajajo... Edino pomoč, ki jo poiščejo, so sodišča ali odvetniki in še to le zato, da zopet lahko dokažejo svoj prav. Toda tudi to se v zadnjih desetletjih spreminja, saj iščejo pomoč pri psihoterapevtih ali pa namesto njih pomoč zopet iščejo starši.

Tip vodenja se spreminja tudi skozi čas, kulturo in družbo. Bluestein (1997: 23) navaja, kako je sistem v industrijski družbi spodbujal tekmovalnost, vedenje je bilo podrejeno določenim pričakovanjem, napredovali pa so tisti, ki so bili poslušni in niso delali težav. Te vrednote so prišle do izraza tam, kjer so prevladovali avtoritarni odnosi. V informacijski družbi pa so prišle do izraza drugačne spretnosti: inovativnost, komunikacija, pogajanje. Potreba po drugačnih delovnih spretnostih je vplivala tudi na spremembo vrednot: k sodelovanju, povezovanju, ustvarjanju, fleksibilnosti.

Hrovat Kuhar je na svojem predavanju (2002) kot najbolj zdravo vzgojo opisala demokratičen stil. Pri tej vzgoji otrok ni center družine, ampak je njen enakopraven član. Starši so pozorni na potrebe in želje svojih otrok ter se skupaj pogajajo o odločitvah. Starši se zavedajo pomena dobrega zgleda za identifikacijo otrokom, da se otrok razvije v odgovorno in samostojno osebnost. Naučijo ga prevzemati odgovornost za svoja dejanja, postavljati zdrave meje in okvire, pri tem pa so vsi skupaj fleksibilni.

Na tem mestu bi omenila še novelo Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki jo je državni zbor sprejel pred kratkim. Cilj novele je še bolj zaščititi žrtve nasilja v družini, izrecna prepoved nasilja v družini in kaznovanja otrok ter izboljšati delovanje državnih institucij pri obravnavi (ZPND).

Mnenje javnosti je ob tem deljeno: nasilje v družini se ne tolerira, a hkrati se postavlja vprašanje, če omenjena novela ne spodbuja permissivne vzgoje? Starši namreč otroku ne smejo ničesar prepovedati ali ga omejevati, saj se to že označi kot nasilje. Prav tako imajo otroci prepoved dela v družini. Sama menim, da gre za nejasne definicije v predlogu. Menim, da ni popolnoma nič narobe, če starš prosi otroka za pomoč pri delu, seveda v skladu z njegovimi zmogljivostmi. Problem se pojavi, če je takrat ogrožen otrok, tako psihično kot fizično. Se pa zavedam, da je zelo težko postaviti mejo, ki bo univerzalna za vse družine. Vsaka družina je namreč individuum, ima svoje potrebe in svoj način komunikacije.

Kot zaključek pa sem za lažjo razvidnost in orientacijo združila vzgojne sloge in elemente v tabeli:

Vzgojni slog in elementi	Avtoritarni pristop	Permisivni pristop	Avtoritativni pristop
Vloge	razvidne	nejasne	razvidne
Komunikacija	enosmerna	nejasna	dvosmerna
Avtoriteta	avtoritarna	odsotna	iz kompetenc
Odgovornost	enostranska	odsotna, prikrita	obojestranska
Cilji	vsiljeni	nedoločeni	dogovorjeni
Pravila	določena	nedoločena	dogovorjena
Ukrep	predpisan	ni predpisan	dogovorjen

Tabela 1: Vzgojni slogi in elementi

1.5. ELEMENTI VZGOJNIH SLOGOV

1.5.1. Vloge

Vsak član družine ima svojo vlogo v njej, znotraj katere pa lahko igra po več vlog hkrati. Sama imam vlogo hčerke, sestre, vnukinje, nečakinje in vse te vloge se med sabo razlikujejo. Ko sem v vlogi hčerke in vnukinje, sem lahko prilagodljiva, v vlogi sestre pa sem lahko popolno nasprotje. Kljub različnim vlogam pa so le-te medsebojno povezane in se ponavljajo v določenem vzorcu. Ravno to dela družino kot skupnost posebno in edinstveno (Tomori 1994: 18-19).

Vloga vsakega člana družine je določena z mnogimi splošnimi in osebnimi dejavniki. Med njimi igra pomembno vlogo spol, starost, osebne značilnosti pa tudi odnosi, v katerih je z ostalimi člani družine. Sin pri petih letih ima drugačno vlogo v družini kot pa hči pri dvanajstih letih, od katere se že pričakuje vloga pomočnice pri delu (op. cit.).

Kljub različnim dejavnikom, ki oblikujejo vlogo, pa je njena oznaka velikokrat zapisana že z rojstvom otroka. Tomori (1994: 21) pravi, da to oznako »prevzema kot svojo lastno in jo postopoma vgrajuje v svojo identiteto«. Drugi ravnajo z njim v skladu z njegovo vlogo in njej pripisanimi pričakovanji, dokler je tudi sam ne poosebi. Pogosto ostane taka oznaka v očeh družinskih članov veljavna za vse življenje in se tudi vedejo ustrezno njej. Tudi sama sem se našla v njej: moj mlajši brat je kljub svojim triindvajsetim letom še vedno »tamal« in še vedno se do njega velikokrat vedem preveč pokroviteljsko.

Na vlogo pomembno vplivajo tudi socialno okolje in navade, kultura in čas, v katerem družina živi. Lep primer je vloga mame in očeta: nekoč je veljalo, da moški dela, služi kruh, ženske pa so doma in skrbijo za gospodinjstvo ter otroke. Danes pa to še zdaleč več ne velja, pogosto je tudi obrnjena situacija – očetje so doma, matere pa služijo denar.

Socializacija je najpomembnejša vloga družine, s katero le-ta vzgaja in hkrati socializira otroka. Naučimo ga čustvovanja, govora, znanja, zaupanja, razmišljanja in medsebojnega komuniciranja. Nastran Ule (2002: 348) pravi: »Socialna vloga se gradi na napetosti med tem, kar posameznik igra navzven, in tistim, kar sam misli in doživlja«. To pomeni, da imamo medsebojna (sicer različna) pričakovanja, kaj kdo dela, kakšne so njegove norme in vedenjski vzorci. Posledično se vloga posameznika ne jemlje kot neko zapisano pravilo, ampak se vzajemno gradi z vlogami drugih članov.

Vloge, oblikovane v družinski skupnosti, pa imajo kljub svoji raznolikosti tudi nekatere skupne lastnosti. Enotnost, povezanost, pristajanje na spolne vloge in ohranitev medgeneracijskih razlik družini zagotavljajo varnost, sprejetost in možnost spreminjanja (Čačinovič Vogrinčič 1998: 159).

Čačinovič Vogrinčič (1998: 10) zapiše, da je naloga družine »na svoj poseben, edinstven način obvladati neskončno raznolikost razlik med posamezniki in ustvariti sistem oziroma skupino, ki bo omogočila srečanje, soočanje in odgovornost.«

1.5.2. Komunikacija

Komunikacija je ena izmed stvari, po katerih se družine najbolj razlikujejo. So družine, v katerih se veliko govori, in take, kjer so redkih besed. Nekatere družine so zelo odprte in svobodne glede izražanja, spet druge zadržane. Vsaka ima svoj način besednega in nebesednega izražanja. Skynner (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 203) opisuje značilnosti komunikacij v tako imenovani »zdravi« družini (zdravi glede na delovanje otroka). V teh družinah je komunikacija jasna, odprta, neposredna, živa, iskrena in spontana, družina je odprta za nove ideje in jih tudi sprejema.

Pri komunikaciji ne gre samo za izražanje sebe in svojih misli. Gre za medsebojno sporazumevanje, ki je dvosmeren proces in vključuje sprejemanje, razumevanje in odziv na sporočila drugih. Tukaj se kaže družinski vrednostni sistem, medosebna bližina, vsakodnevne navade, osebnost posameznih članov, odprtost družine v svet; skratka - v komunikaciji se kažejo vse značilnosti družine (Tomori 1994: 56).

Kot pravi Watzlawick (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 205): »Ne moremo obstajati, ne da bi komunicirali. Pogovor je osrednji prostor, kjer se dogaja proces pomoči v socialnem delu. Proces omogoča delovni odnos, ki varuje pogovor na način, da se pomoč raziskuje in soustvarja. Tukaj se soustvarjajo in raziskujejo spremembe. Pogovor omogoča srečanje in soočanje ljudi z različnimi izkušnjami, različno zgodovino in kompetencami, ki soustvarjajo svoj delež v rešitvi. Gre za pogovor, ki prinese nove ideje, pomisleke in odločitve. Naloga strokovnjaka je, da ustvari prostor, kjer ima vsak možnost izraziti svoje mnenje, je slišan in tudi upoštevan. Pri tem je zelo pomembno, da je jezik vedno tudi jezik uporabnika, ki zmore biti oseben. »Oseben tako, da ubesedi izkušnje strokovnjaka iz izkušenj in njegov delež pri rešitvi (Čačinovič Vogrinčič 2006: 8).«

Čačinovič Vogrinčič (op. cit.: 40-42) povzema možne korake ravnanja v pogovoru z družino, znotraj koncepta v rešitev usmerjene kratke družinske terapije Shazera in Kim Berg po Franklin in Biever (1997):

- raziskovati življenje uporabnika,
- zbrati kratek opis problema,
- postavljanje odnosnih vprašanj,
- raziskovanje oziroma sledenje izjemam, ko do problema še ni prišlo, ali uspešnih oblik soočenja z njimi,
- uporabiti lestvico za določanje teže problema,
- vprašanja, ki spodbujajo ravnanja obvladovanja in motivacije,
- vprašanja o čudežu,
- pogajanje o spremembi,
- dajanje komplimentov in nalog.

Komunikacije se že kot otrok naučimo v zgodnjem otroškem obdobju. Prvi nas z njo seznanijo starši s svojim besednim in nebesednim izražanjem, od katerega so odvisne vse naše kasnejše komunikacijske značilnosti.

Tomori (1994: 60-61) zapiše nekaj osnovnih pravil za jasno in neposredno komunikacijo:

- naslavljanje sporočil neposredno osebi, kateri je namenjeno,
- izražanje v prvi osebi,
- jasen, razumljiv in preprost način izražanja mnenja in čustev,
- aktivno sprejemanje in upoštevanje sporočil vseh članov družine, ne glede na to, da se z njimi ne strinjamo
- sposobnost za potrpežljivo dogovarjanje,
- uporaba osebnih imen in ne slabšalnih oznak za druge člane,
- brez ogovarjanja in iskanja krivca »kdo ima oziroma nima prav«.

»Komunikacijo definiramo kot izmenjavo informacij v procesu interakcije, pri tem pa je sleherna interakcija tudi komunikacija. Vsakokrat gre za izredno kompleksne procese, ki jih ni mogoče reducirati na sosledje reakcij« (Čačinovič Vogrinčič 1998: 195).

Za vsako družino so značilni štirje koncepti komunikacijskih vzorcev, o katerih piše V. Satir (1985 v Čačinovič Vogrinčič 1998: 206). Z njimi posameznik lahko prikrije prizadetost, strah pred zavrnitvijo in izgubo spoštovanja. »Njihovo sporočilo je obramba in ne sporočilo o resničnih mislih in čustvi tistega trenutka« (Satir 1985 v Čačinovič Vogrinčič 1998: 206). Ti vzorci družini zagotavljajo varnost in več »istega«. Sporočevalec dobi toliko pozornosti, kot jo je možno dobiti v družinskem »status quo«.

Komunikacijski vzorci so (op. cit.):

- pomirjanje: sporočilo, ki skuša preprečiti napad;
- obtoževanje: napad na sogovornika, ustrahovanje;
- racionaliziranje: uporaba strokovnega znanja, javnosti namesto osebnih izkušenj;
- odvrčanje pozornosti: »ne obstajati, ni me, moje mnenje ni pomembno«.

Dokler družina ne potrebuje spremembe, uporablja te vzorce. Ko pa pride do spremembe, takrat družina potrebuje kongruentno komunikacijo. To je peti komunikacijski vzorec: gre za sporočilo o tem, kdo sem in kaj potrebujem, česa si želim ter o resničnem doživetju. Kongruentna komunikacija omogoča, da živimo kot celotna osebnost: v stiku s svojim srcem, z glavo, občutki in s svojim telesom. Ker so vsi deli sporočanja usklajeni z namenom sporočila (vsebina sporočila je usklajena s telesno držo in barvo glasu), V. Satir (1995: 82) poimenuje tak način sporazumevanja ustrezno ravnanje.

Satirjeva (1995: 78- 82) pravi, da kongruentna komunikacija omogoča, da zaživimo kot celovita osebnost: stvarno, v stiku s svojo glavo, svojim srcem, svojimi občutki in svojim telesom. Poleg ohranjanja celovitosti pa omogoča tudi odgovornost, poštenost, zasebnost, ustvarjalnost in sposobnost, da rešujemo probleme na stvaren način. Avtorica tak način sporazumevanja poimenuje ustrezno ravnanje oziroma prilagajanje, saj so vsi deli sporočanja usklajeni z namenom sporočila: vsebina je usklajena z mimiko obraza, telesno držo in zvenom glasu.

1.5.3. Vrednote

Vrednote so nekakšni ideali, h katerim teži družba in z njo posamezniki. Gre za ideale, ki so sprejemljivi za večino in jih lahko razvrstimo na lestvico. Nekdo bo določeno vrednoto uvrstil visoko na lestvici, drugi nekje pri koncu, odvisno od posameznika.

Vrednote imajo veliko motivacijsko moč; posameznika namreč spodbujajo k dejavnosti in uspehu v določeni smeri. Vplivajo tudi na posameznikovo ravnanje v konfliktnih situacijah. So neko merilo, s katerimi tehtamo dobre in slabe lastnosti določene stvari ali odločitve. Hkrati so tudi nekaj zavestnega, saj se jih posameznik zaveda in jih sprejema ter jih je pripravljen zagovarjati in prenašati naprej (Zupančič, Justin 1991: 194).

»Družine najbolj napredujejo takrat, ko nihče nikogar ne poučuje, temveč se drug od drugega učimo (Juul 2005: 154). Gordon (1991: 91) tudi pravi, da otrok vrednot ne naučimo s poučevanjem, temveč s svojim vedenjem in ravnanjem.

O vrednotah obstajajo mnoge predstave in nenapisani zakoni, za katere ljudje menijo, da se morajo po njih ravnati. Tako pri otrocih kot pri odraslih velikokrat zasledimo: »Mora se...!« Haberli-Nef (1996: 114) pravi, da bi bilo potrebno besedo »morati« izbrisati iz našega besednjaka. Tudi sama menim, da bi jo bilo veliko bolj primerno nadomestiti s kakšno manj ostro. Sama beseda ima namreč zelo negativen prizvok in ob njej se skoraj vsi »zdrznemo«.

Skozi čas so se spremenile tako vrednote posameznika kot tudi vrednote družine. Zaradi tega se preoblikujejo tako odnosi kot vloge v družini. Zagotovo lahko rečemo, da je danes v družini veliko večji poudarek na enakopravnosti in delitvi dela, kot pa je bilo pred stoletji nazaj.

Danes starši pogosto izmenjujejo vzgojo med starimi in novimi stili. Včasih se vračanje k starim vzorcem zgodi povsem zavestno, drugič pa popolnoma spontano in nezavedno. Če starši pogosto menjavajo svoje vrednote, je otrok lahko hitro zmeden, in izgubijo zaupanje v starševsko kompetentnost (Juul 2009: 128).

1.5.4. Avtoriteta

Z besedo »avtoriteta« po navadi označujemo nek poseben odnos, v katerem osebi nista v enakovrednem položaju. Biti avtoriteta pa Peček Čuk in Lesar (2009: 53) razumeta tako, »da ima posameznik znanje, na katerega se je moč zanesti«.

Avtoriteta in vzgoja sta neločljivo povezani. Kroflič (1997b: 16) zapiše definicijo O. Autorja (1989: 346) vzgoje: »... četudi še tako svobodna, vedno agogična (agogos - vodnik) in paradigmatična (paradeigma –zgled, vzor) ...«. Tukaj lahko prepoznamo dva načina avtoritete:

- **paradigmatičnost** opredeli vlogo vzgojitelja v vzgoji ter otroku s svojim mišljenjem in delovanjem nudi zgled, s katerim se bo le-ta identificiral;
- **agogičnost** pa vzgojitelja opredeli kot osebo, ki otroka vodi k nekemu določenemu, jasno opredeljenemu cilju.

V vzgoji postane vloga avtoritete pomembna šele tedaj, ko se vzgojni vpliv ne vzpostavlja več samo s prisilo, ampak se vzgoja poskuša demokratizirati predvsem z otrokovo »prostovoljno poslušnostjo« (op. cit.: 17). Posledično postaja avtoriteta v vzgoji tudi čedalje bolj problematična in vprašljiva, saj težnja po demokratičnih odnosih počasi teži k neki drugi težnji – težnja k vzgoji v avtonomne, samostojne in ustvarjalne osebnosti.

Ob tem se nam pojavljata zanimivi vprašanji: kako je mogoče ob podrejanju privzgojiti svobodo in zakaj demokratizacija odnosov v vzgoji še ne privede do dejanske svobode otroka? Na prvo vprašanje nam Freud poda odgovor, da odpoved avtoriteti zagotovo ni rešitev. Predvsem v zgodnjem otroštvu otrok potrebuje občutek varnosti in sprejetosti, ne pa prepuščenosti samemu sebi in prevzemanja odgovornosti nase. Otrokova potreba po podreditvi avtoriteti in ponotranjenju socialnih zahtev je tako velika, da si otrok, če v svoji bližini ne najde ustreznega objekta identifikacije, tak objekt preprosto izmisli (op. cit.: 17-18).

Pojavlja pa se še tretja pomembna ugotovitev v zvezi z močjo avtoritete, in sicer skrivanje avtoritete. Če se avtoriteta potlači, postane nevidna, se s tem le poveča moč njenega vpliva in zmanjša možnost upora.

Kroflič (op. cit.) lastnosti avtoritete povzame v naslednjih ugotovitvah:

- avtoriteta ni samo direktna prisila – oblikuje se lahko tudi na prijaznosti in odpovedi kaznovanju;
- avtoriteta ni v diametralnem nasprotju z možnostjo človekove svobode, pravilno strukturirana jo lahko celo omogoči;
- avtoritete v vzgoji ne moremo izbrisati, lahko pa vplivamo na njeno pojavno obliko in tako omogočimo ali preprečimo otrokove osvoboditvene procese.

VRSTE AVTORITET V VZGOJI

Avtoriteta lahko služi tudi kot izvor moči, ki jo potrebuje starš, vzgojitelj, da vodi razvoj otrokove osebnosti v želeni smeri. Cilj vzgoje ni nujno vedno osvoboditev otroka v smislu povečanja njegove samostojnosti in avtonomne moralnosti.

Različni avtorji imajo različno klasifikacijo avtoritet. Kroflič (op. cit.: 131) jih razdeli tako:

- **racionalna proti iracionalni avtoriteti** (Fromm 1977)

Prvi par je Fromm oblikoval na želji nadrejenega pola: ohraniti lastno avtoriteto za vsako ceno. Nasprotno jo poimenuje kot nujno posledico potreb dane situacije, katero bo postopno ukinjal na račun osvobajanja podrejenega posameznika. Racionalna temelji na spoštovanju in sposobnostih nadrejenega pola, iracionalna pa vedno izvira iz oblasti nad ljudmi in se kaže kot ponotranjena sila, ki je zaščitena z mnogimi sankcijami.

- **javna proti anonimni avtoriteti** (Fromm 1970 in 1977)

Anonimna je skrita avtoriteta, saj se je podrejeni pol ne zaveda in se ji posledično niti ne more upreti. Javna avtoriteta pa je manj nevarna, saj je vidna in omogoča podrejenemu polu postopno osvobajanje.

- **pozicijska proti karizmatični avtoriteti** (Weber 1976)

Pozicijska avtoriteta temelji na prepričanju, da avtoriteta nadrejenega pola ne temelji na realnih kvalitetah nadrejenega pola, ampak izvira iz položaja v strukturi odnosov. Karizmatična avtoriteta pa v nasprotju s pozicijsko izvira iz karizme, s katero potem tudi vpliva na ljudi.

- **zunanja proti notranji avtoriteti** (Freud 1979)

Zunanja avtoriteta izvira iz socialnega okolja podrejene osebe, notranja pa izhaja iz posameznikovega nadjaza, ki je ponotranjena zunanja avtoriteta. To je tisti del osebnosti, v katerega se zapisujejo norme in načela, ne glede na to, od koga so oblikovana.

Avtoritete pa se **razlikujejo** tudi **znotraj posameznih pristop in načinov vodenja**:

- **Avtoriteta v ukazovalnem nedogovornem načinu vodenja: avtoritarna avtoriteta**

Pri tem načinu vodenja avtoriteta izhaja iz položaja vzgojitelja, iz njegove moči oziroma »avtoritete moči«. Glede na Krofličevo razvrstitev avtoritet (Kroflič 1997b: 138) jo on

poimenuje apostolska avtoriteta, ki je neločljivo povezana s svetopisemskim pojmovanjem moči. Za njo je značilno, da vse moči izvirajo iz moči Boga. Hierarhija moči obstaja tudi med posamezniki na zemlji (v družini, širši skupnosti...).

Apostolska avtoriteta se izraža tudi v vzgoji. Ušeničnik (1918: 26 v Kroflič 1997b: 143) zapiše, da je vzgojitelj božji namestnik na Zemlji in nositelj božje avtoritete. Naloga otroka je, da brez vprašanj upošteva avtoriteto in vzgojitelju ni potrebno pojasnjevati svojih odločitev. To lahko opazimo tudi v konceptu patriarhalne vzgoje. V družini ima oče avtoriteto, otroci pa so mu dolžni spoštovanje in pokorščino (op. cit.: 143-144).

Večina pedagoških razprav s preloma devetnajstega in dvajsetega stoletja potrjuje trditev, da je na našem kulturnem ozemlju prevladoval krščanski tip patriarhalne vzgoje. Za njo so značilne slednje ideje (op. cit.: 146):

- značilna delitev očetovske in materinske vzgoje pri vzgoji otroka,
- krščansko pojmovanje morale in predpostavljenih vrednot,
- imeli so poseben pogled na otrokovo naravo, katero so zaznamovali obremenjenost z izvirnim grehom (»pokvarjenost«) in »nepopolnost ali nedoraslost« otroka;
- vzgojna sredstva, ki so zagotavljala ohranitev očetovske apostolske avtoritete kot eno najvišjih moralnih vrednot.

Vzgoja otrok v patriarhalni družbi je temeljila na kaznovanju, ustrahovanju in nadzorovanju. Otrok je imel najnižji položaj na hierarhični lestvici. To se je kazalo tudi pri obredih hrane, saj otroci niso smeli jesti za mizo, dokler se niso naučili lepo jesti. Na vrsto za hrano so prišli zadnji, če je še kaj ostalo. Prvi in najboljši del je seveda dobil oče. Otrok je bil pomen nasprotij: Bil je blagoslov za družino, a hkrati prekletstvo; želja za plodnost in hkrati želja »dosti kruha pa malo otrok« (op. cit.: 150-152).

Peček Čuk in Lesar (2009: 138) zapišeta, da z uporabo avtoritarne avtoritete ne vidimo in slišimo otroka: preslišimo njegov glas, njegove želje, potrebe. Prav tako prezremo njegove občutke in čustva. Starši in vzgojitelji z uporabo te avtoritete vzpostavljajo red in disciplino po svojih merilih, postavljajo pravila brez mnenja otroka. Če se otrok tega ne drži, sledi sankcija, ki jo prav tako določi starš sam.

- **Avtoriteta v neukazovalnem nedogovornem načinu vodenja: odsotna/prikrita avtoriteta**

Pri neukazovalno nedogovornem načinu vodenja je avtoriteta odsotna ali skrita. Ta model je v pedagoško prakso uvedel Rousseau v drugi polovici dvajsetega stoletja. Bil je pod vplivom reformskih gibanj za permissivno, prijazno vzgojo ter močno zavračal apostolsko avtoriteto kot neustrezno in neučinkovito. Nasproti temu je uvedel koncept naravne vzgoje, ki je temeljila na dveh predpostavkah (Rousseau 1988 v Kroflič 1997b: 209) :

- predpostavka o človekovi dobri naravi,
- predpostavka o nujnosti poenotenja vzgojnih vplivov, ki pa je mogoče le tako, da se vplivi ljudi in stvari podredijo vplivom narave, s katero ne moremo upravljati.

Rousseauove predpostavke so vse temeljile na dejstvu, da mora biti otrokova narava cilj vzgoje, vse mora biti v skladu z njo. Njegov poudarek je na svobodni vzgoji: vzgojitelj naj počaka z učenjem do takrat, ko bo otrok sam pokazal zanimanje za to. Otroka naj vzgaja s svojim vzgledom, brez kaznovanja. Za Rousseauja je temeljni pogoj pravilne vzgoje strog nadzor na otrokovo življenjsko okolico. Iz nje je potrebno izločiti vse, kar lahko škodljivo vpliva na otroka, vključno z neprimernimi osebami, ki so lahko slab zgled zanj. Človeka namreč lahko pokvari le neprimerno socialno okolje in napačna vzgoja, ki sta izvor človekovih nemoralnih navad in predsodkov (op. cit.: 215-219).

Pravi pomen »svobodne vzgoje« pa Rousseau razkrije v konceptu »negativne vzgoje«. Bistvo tega koncepta je, da otrok ne potrebuje discipline. Posledično so tudi odveč kakršne vzgojiteljeve zahteve in omejitve. Otrok mora izkusiti svobodo. Poudarek negativne vzgoje je tudi na vzgoji brez kazni. Otrok mora »kazen« začutiti le kot naravno posledico njegovih dejanj. Naslednja pomembna točka je odpoved poučevanju otroka v zgodnjem otroštvu (op. cit.: 221-224).

Iz tega lahko razberemo dve bistveni načeli naravne vzgoje: dobro urejena svoboda in podrejanje, ki je navidezno svobodno. Tako se koncept svobodne vzgoje izkaže za spretno manipulacijo, kateri se otrok ne more upirati. Skrivne avtoritete in manipulacije z navidezno vzgojo se je Rousseau očitno zavedal že sam, saj je v knjigi »Emil« zapisal, da je v zgodnjem otroštvu vzgajal predvsem z zvijačo. Rousseau hkrati verjame, da se človekova vest in razum dokončno lahko izoblikujeta le takrat, ko nista vezana na vzgojiteljevo avtoriteto (op. cit.: 224-238).

Peček Čuk in Lesar (2009: 147) pravita, da Rousseau pri otroku poudari neobgljenost, neizkušенost in pomanjkanje moči za svobodno življenje. Vzgojitelj mora v odnosu do otroka uporabljati prikrito avtoriteto, saj mora otrok, učenec sam, preko svojih dejanj ugotoviti, kaj je prav in kaj ne. Poleg tega je tudi mnenja, da so kazni prisotne v tistem okolju, ki ga vzgojitelj sam ustvari in predstavi učencu.

- **Avtoriteta v dogovornem načinu vodenja: avtoritativna/samoomejitvena avtoriteta**

Pri dogovorni obliki vodenja je avtoriteta vzgojitelja, starša oprta na njegove sposobnosti, znanje, kompetence; kot pravi Poštrak (2003) na »moč argumentov«. Avtoriteta je samoomejitvena, znotraj katere vzgojitelj deluje v ego stanju odrasli. Ko vzgojitelj deluje v tem ego stanju in da to možnost tudi učencu, lahko govorimo o dogovornem pristopu. Učitelj predstavlja učencu odgovornega in spoštljivega zaveznika, na katerega se lahko vedno obrne. Skupaj sodelujeta in soustvarjata pri rešitvah. Učenec spoštuje in ceni svojega vzgojitelja zaradi znanja, sposobnosti in njegovih lastnosti (Poštrak 2006).

Otrok zaradi potrebe po varnosti in sprejetosti izsili podreitev avtoriteti, četudi si starši ali vzgojitelji tega ne želijo. Tako bo na podoben način sposoben poseči po svobodi le sam takrat, ko bodo z ustrezno podporo podprte izvirne potrebe po osamosvajanju in razvoju tisti osebni potenciali, ki omogočajo osvoboditev (Kroflič 1997a: 68). Kot zapiše Kroflič (op. cit.): »Osnovni dejavnik »vzgoje svobodne osebnosti« torej ni prenos ustreznih vsebin moralne vzgoje niti vzgojni cilji, temveč oblikovanje vzgojnih dejavnikov na načelih samoomejitvene avtoritete.« To pa lahko opredelimo z naslednjimi pravili (op. cit.: 68-69):

- vzpostaviti pozitiven in čustveno stabilen odnos med vzgojiteljem in učencem ter tako otroku dati možnost primarnega objekta identifikacije;
- avtoriteto imaginarnega lika je potrebno skladno s procesom psihofiziološkega razvoja zamenjati z avtoriteto simbolne zahteve;
- otrokove socialne stike z vrstniki in drugimi osebami je potrebno spodbujati k širjenju;
- prav tako je potrebno spodbujati otrokovo sposobnost moralnega razsojanja ter avtoriteto počasi preusmerjati na depersonalizirane objekte identifikacije;

- otrokovo moralno in mišljenjsko osamosvajanje moramo podpreti s spodbujanjem samostojnega iskanja ustreznih etičnih rešitev; hkrati pa omejiti svoj vpliv modelov reševanja moralnih problemov na otroka;
- postopoma moramo otroka vključevati v procese odločanja in dogovarjanja o skupnem reševanju problema in pravih bivanja;
- vedno intenzivneje moramo iskati temelje moralnosti v sposobnosti iskanja skupnih interesov v vsaki novi situaciji in ne v stalnih, na avtoriteti navade utemeljenih oblikah vedenja.

Otrok ne bo sposoben samostojnega odločanja, mišljenja in vrednotenja, dokler ne bo odpravil slepega zaupanja v nezmotljivost vzgojitelja, knjige itn. in s tem brezpogojno navezo. Pri tem mu mora učitelj aktivno pomagati s spodbujanjem samostojnih akcij in mu včasih celo odreči (avtoritarno) pomoč. Le tak način bo zares pripomogel k otrokovemu postopnemu osamosvajanju (op. cit.: 69).

1.5.5. Odgovornost

Odgovornost je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) definirana kot dolžnost posameznika, da sprejme sankcije, izpolnjuje norme, zahteve in dolžnosti ter hkrati zna pojasniti in utemeljiti svoje delo.

Če želimo v družini ustvariti razmerja, ki temeljijo na spoštovanju, enakovrednosti in samospoštovanju članov, je potrebno za to biti osebno in družbeno odgovoren. Juul (2008: 106) osebno odgovornost opredeli kot odgovornost do svojega telesa, načina življenja, psihičnega in duševnega razvoja. Družbena odgovornost pa se nanaša na odgovornost do naših bližnjih (staršev, prijateljev), na skupnost in celotno družbo.

Tudi Čačinovič Vogrinčič (2006: 8) poudarja odgovornost v odnosu: Socialni delavec, delavka je spoštljiv in odgovoren zaveznik sogovornika. To pomeni solidarnost z uporabnikom in njegovo družino, omogoča jim podporo in zavezništvo, v njihovem prispevku spoštljivo išče dobre vire moči, sledi njihovim vizijam, sanjam ter jih usmerja na poti do rešitve.

Ferlinc (2008) v svojem članku govori o vzgoji za odgovornost z vzgledom in pristopi. Za njo je značilno obojestransko spoštovanje: spoštovanje staršev s strani otrok in spoštovanje

otrok s strani staršev. Želja staršev je vzgojiti mladostnika v samostojnega, odgovornega in zrelega odraslega. Skupaj jasno določijo pravila, postavijo avtoriteto in meje. Ve se, kakšno vlogo imajo starši in kakšno otroci. Ferlinc govori o tako imenovani »starševski abecedi pravil.« Gre za naporen proces učenja odgovornosti, ki zahteva veliko časa in potrpljenja, tako staršev kot otrok. Hkrati pa ta odnos temelji na zaupanju: otrok ve, da ima možnost izbire in sodelovanja, starši pa mu tudi zaupajo odgovorno ravnanje (Gostečnik 1999 v op. cit.).

V odnosu med otrokom in staršem (ali vzgojiteljem) je pomembno, da je odgovornost obojestranska, a hkrati različna. Vzgojitelj je odgovoren za drugačne stvari kot otrok. Taka odgovornost je značilna za demokratični pristop. Kot sem že omenila pri vzgojnih pristopih, poznamo še zunanjo ali apostolsko odgovornost, ki jo najdemo pri avtoritarnem vzgojnem slogu, in odsotno ali prikrito odgovornost, ki pa je značilna za permissivni vzgojni slog (Poštrak 2003).

1.5.6. Cilji

Pomembno je, da ima mladostnik zastavljene jasne cilje. To lahko naredi sam ali s pomočjo staršev in vzgojiteljev. Cilji ne potrebujejo biti veliki in dolgoročni, pomembno je, da so načrtani v sedanjosti za prihodnost. Kot pravi Čačinovič Vogrinčič (2006: 4): delamo v sedanjosti za prihodnost. Preteklost nam služi kot vir dobrih rešitev, vir moči posameznika, izjem, ki potrjujejo kompetentnost sogovornika. »Gre za način ravnanja s preteklostjo; potrebujemo jo za sedanjost in prihodnost, v sedanjosti soustvarjamo novo zgodbo (op. cit.).«

V odnosu z mladostnikom in cilji lahko uporabimo tudi naslednji koncept: z Lussijevo instrumentalno definicijo problema povabimo otroka, da nam pove svoj pogled problema, nato pa ga povabimo še k videnju rešitve, cilja. Zavedati se mora svojega deleža na poti do cilja, kaj lahko k temu sam prispeva (op. cit.).

Vzgojni cilji staršev se med sabo lahko zelo razlikujejo. Težko rečemo, kateri je pravi. Kljub temu lahko zapišem, da so pravi tisti, ki so določeni spoštljivo, z dogovorom in imajo realne možnosti za uresničitev le-teh. Taki cilji so doseženi v kontekstu odgovorno dogovornega pristopa.

Neprimerni pa so tisti, ki so sprejeti brez dogovora, so vsiljeni ali nimajo realnih možnosti za doseg. Ti pa so značilni za nedogovorni ukazovalni in nedogovorni neukazovalni vzgojni pristop.

1.5.7. Pravila

»Svoboda je postopen proces. Občutek svobode pri otroku je prepričanje: Jaz sem, jaz zmorem in ljubljen bom (Haberli-Nef 1996: 121).« Otrok se mora počutiti varno, da se lahko počuti svobodno, zato je pomembno, da mu starši zagotavljajo občutek varnosti. Svoboda z leti potrebuje vse več prostora, toda ne brez občutka odgovornosti.

Definicije meje se razlikujejo med sabo. Skynner (Čačinovič Vogrinčič 1998: 167) mejo definira kot območje na zunanjem robu podsistema, »kot točko prehoda, kjer se značilnosti sistema spremenijo.« Kot izredno pomembno funkcijo družine vidi v tem, da posamezniku omogoči odkrivanje in identificiranje lastnih meja od drugih podsistemov. Minuchin (op. cit.: 168) meje enakovredni s pravili. »Meje podsistemov so pravila, ki določajo, kdo v podsistemu deluje in kako.« Njihova naloga je, da ščitijo raznolikost sistema.

Družinska skupnost in njen sistem ne moreta delovati pravilno, če niso postavljeni in razmejeni podsistemi moči ter med njimi hierarhija. Podsistem moči – v družini so to starši, odloča in je odgovoren za delovanje sistema v celoti. Kot zapiše Čačinovič Vogrinčič (1998: 78): »Otrok lahko vzpostavi meje le, če so staršem jasne lastne meje.« Starši morajo v procesu transmisije vzpostaviti kompromis; otrok mora dobiti informacije v odnosih. Omogočiti mu morajo dovolj svobode, da se preizkuša, hkrati pa jasne zahteve in omejitve.

Rogge (2000: VIII) pravi, da s tem, ko spoštujemo in upoštevamo meje otrok, jim tudi zagotavljamo varen in dostojanstven razvoj, hkrati pa se medsebojno spoštujemo in cenimo.

Na drugi strani pa se pojavljajo zagovorniki, da če res želimo otroku najboljše, mu ne smemo postavljati meje. Rogge (op. cit.) zapiše, da je to velika zmota! Ne samo otroci, tudi odrasli potrebujemo meje. Če starš ne zna postaviti meje, lahko hitro postane ustrezljiv suženj, ki ga otroci ne cenijo in ne spoštujejo. Marsikateri starš zaradi takega mišljenja dopušča svojim otrokom preveč svobode. Zdržijo pa tako dolgo, dokler jim »ne poči« v glavi (op. cit.).

Beseda »meja« ima pogosto negativen prizvok, saj ga povezujemo s prepovedjo, kaznovanjem in s stalnim »ne« (op. cit.: 16). A kljub temu se vsakodnevno uporablja pri vzgoji. Namen postavljanja meja je, da znamo narediti razliko med jaz in ti, znanim in

neznanim, bližino in oddaljenostjo, kaj zmoremo in česa ne. Gre za proces, ki poteka vse življenje in pri čemer so napake dovoljene in sprejemljive (op. cit.: XI).

Starši si pri vzgoji otrok velikokrat postavljajo vprašanja, kje in kako postavljati meje. S tem ne želimo nikogar spreminjati ali nadzirati, ampak meje omogočajo, da prevzamemo odgovornost za svojo izbiro: če otrok ne želi iti z nami, nam želi s tem nekaj sporočiti. Mogoče se tam ne počuti dobro? Mogoče se sedaj ne počuti dobro? Čeprav se starš v tistem trenutku počuti jeznega in razočaranega, pa je zelo pomembno, da se zna »spustiti« k otroku in mu prisluhniti, zakaj ne želi iti (Bluestein 1998: 38).

Postavljanje zdravih meja je pomemben del vsakdanje vzgoje, saj omogoča, da otrok živi v realnem svetu, kjer obstajajo določene omejitve, in ne v nekem pravljичnem, kjer se vedno zgodi vse po njegovo. Pri majhnih otrocih imajo meje pogosto obliko prepovedi ali zapovedi (»Ne hodi po robu!«), saj želimo na tak način zaščititi otroka pred nevarnostmi, katerih se sam še ne zaveda (Kržišnik in Novak 2010: 77).

Otroku moramo že od malega pokazati, kaj je smisel meja; na način, primeren njegovi starosti. Z leti se namreč otrok mejam vse bolj upira, saj so v nasprotju z njegovimi željami po samostojnosti in svobodi. Najbolje se je z otrokom skupaj pogovarjati o mejah na način, da jih ne doživlja kot prepovedi, ampak kot dogovor med njim in staršema, kaj je dobro zanj. Vzpostaviti je potrebno dialog, v katerem ni manipuliranja, prenašanja odgovornosti ali sramotjenja, ampak iskreno in sočutno razumevanje drug drugega (op. cit.).

»Otroci potrebujejo jasne, trdne, odločne osebnosti, ki jih usmerjajo« (Rogge 2000: 18). Ravno odločnost postavlja meje, kjer teh ni. Odločnosti ne dosežemo z vpitjem, kričanjem ali nasiljem, ampak nasprotno - s sproščenostjo, z jasnimi in odločnimi besedami, s pokončno držo in z medsebojnim spoštovanjem (op. cit.: 19).

Sama se strinjam z Juul-om (2008: 163), ko zapiše, da je težje postavljati otrokom meje danes, kot pa je bilo to včasih. Nekoč so bile meje »interna« družinska pravila, ki so jih postavili odrasli; od otrok pa se je pričakovalo oziroma kar zahtevalo, da jih ubogajo. Pravila so pogosto krojila družbena okolja, zato so jih tudi lažje uveljavila. S časom pa je družba postajala vse bolj raznolika, s tem pa tudi težje enotno postavljanje mej.

Če pogledamo z druge strani, pa je postavljanje mej enako težavno danes kot včasih. Kako in na kakšen način se postavijo meje, je popolnoma odvisno od vsakega posameznika oziroma od vsake družine posebej. Menim, da mora starš najprej poskrbeti zase, sebi

postaviti meje in se jih držati. Šele nato lahko postavlja meje tudi otroku. Če se kot starš ne držiš svojih pravil, mej, je najbrž optimistično pričakovati, da jih bodo upoštevali otroci. Otroci pa potrebujejo meje, da se lahko počutijo varne.

Pri postavljanju meja se priporoča, da smo osebni in izrazimo svoja čustva. Če otroci čutijo, da jih spoštujemo, so veliko bolj pripravljeni na sodelovanje, kot pa če izražamo neko družbeno normo. Za ustrezno postavljanje osebnih mej ni značilno le spoštovanje, ampak tudi spoštljivo ravnanje. Vendar vsem nam - tako staršem kot otrokom - se zgodi, da prestopijo meje. Pri tem je pomembno, da smo osebno udeleženi, podelimo svoje občutke, svojo zmoto in nemoč. Nikakor pa ne sme starš svoje napake pripisati otroku ali mu vcepiti občutek krivde (op. cit.: 169).

Rogge (2000: 91) pravi, da so »prekoračitve meja priložnost za obravnavanje vzgojnih odnosov«. Otroci na tak način poizkušajo, kdaj je meja dosežena in do kje lahko gredo. Ko izbruhne nesoglasje, je pomembno, da starši z odločno držo in jasnimi besedami vztrajajo pri upoštevanju dogovorjenih pravil. Otrok tako čuti, kako resno starši upoštevajo dogovore in samo skozi doživljanje lahko ponotranjijo meje ter pravila (op. cit.: 82). Če se pravila določajo pod prisilo in brez dogovora otrok, je to nesmiselno kot trmasto vztrajanje pri nekoč že dogovorjenih pravilih (»Tako smo vedno delali in pika!«).

Postavljanje pravil skupaj z otroki ima veliko večjo vrednost, kot če jih določijo starši sami. Otroci imajo namreč do pravil, pri katerih so sami sodelovali, nek odnos; vedo, čemu so potrebna in jih bodo v večji meri upoštevali. Pravila naj bodo kratka in enostavna ter naj jih ne bo preveč. Več ko je pravil, težji je nadzor (Haberli-Nef 1996: 102).

Haberli-Nef (1996: 120) na lep način opiše postavljanje pravil med staršem in otrokom: Ko želimo otroku dati svobodo, najprej dobro premislimo o okviru. Nek okvir, pogoj služi temu, da nihče izmed udeleženih ne potegne kratke. Okvir mora biti tako staršu kot otroku sprejemljiv. Znotraj okvira pa ima otrok možnost, da sam odloča in deluje. Pri tem je pomemben dobro razumljiv in odprt pogovor, ki otroku omogoča prepoznati okvir, ki mu je določen.

1.5.8. Ukrepi

V jeziku socialnega dela z izrazom »ukrepi« nadomestimo besedi »kazen« in »nagrada«. Kot zapiše Štumerger (2014: 33), želimo s tem izrazom nadomestiti vse tehnike, metode in vedenja, ki jih starši uporabljajo pri vzgoji svojih otrok. »Kaznovanje in nagrajevanje je terminologija nedogovorno ukazovalnega pristopa, ki želi otroka izboljšati, saj se je rodil slab in ga je treba popraviti (op. cit.).« Za ta pristop je značilna uporaba fizične in prisilne kazni, nagrade so bile redke in skromne. Pri neodgovornem neukazovalnem pristopu kaznovanje preide na psihično raven. Odgovoren dogovorni pristop pa zagovarja in verjame v otrokovo dobro naravo, vendar potrebuje usmeritve staršev skozi življenje. To niso kazni in nagrade, temveč ukrepi, kot so pogovor, dogovor in refleksija.

Za otroka je nagrada že pozitiven izraz odobravanja na obrazu odrasle osebe, to v otroku zbudi zadovoljstvo. Kot zapišeta Zupančič in Justin (Zupančič, Justin 1991: 14): »... prijetne doživlja poveže s pojmom pravilnega.«

Vedenju, katerega okolica ne odobrava in ga spremlja kazen, pa se otrok začne izogibati. Doživlja ga namreč kot nekaj neprijetnega, nezaželenega. Primerjava vzgojnih vplivov nagrajevanja in kaznovanja otroka je na njegovo usmerjanje vedenja veliko učinkovitejše nagrajevanje kot kaznovanje.

Kljub temu je za razvoj otrokovega vedenja in moralnega mišljenja pomembno, da otrok spozna povezavo med določenim dejanjem in neprijetnimi posledicami, ki ga to dejanje sproži. Pomembno je tudi spoznanje, da »neprijetne posledice lahko izvirajo tudi iz odklonilne reakcije drugih ljudi (op. cit.).«

Pri ukrepih je zelo pomembna doslednost, zato ne smejo biti odvisni od razpoloženja staršev. Pomembno je, da se jih starši držijo in so njihovi ukrepi usklajeni z vzgojiteljevimi ali drugimi pomembnimi osebami v življenju otroka. V nasprotnem primeru otrok ne ve, čigava pričakovanja naj upošteva in uboga. Ravno različna pričakovanja in merila spodbujajo otroka k izkoriščanju razlik med pričakovanji v egoistične namene (op. cit.: 20).

Pečak Čuk in Lesar (2009: 61) zapišeta nekaj nasvetov glede kaznovanja, ki sta jih povzela po različnih avtorjih:

- kazen naj bo individualna in ne šablonska;
- kazen uporabimo šele v primeru, ko smo uporabili že vsa druga sredstva;
- vedno premislimo, na kakšen način bo otrok kaznovan;

- kazni naj ne bodo pogoste;
- pri kaznovanju moramo biti pravični in dosledni;
- ko smo čustveno vznemirjeni, se naj ne odločamo za kaznovanje;
- kazen mora imeti začetek in konec.

2. PROBLEM

Ideja za raziskavo se mi je pojavila ob opazovanju znanke, kako vzgaja svojo hčerko. Z njo se je ogromno pogovarjala, jo spraševala za mnenje, njene želje, skupaj sta delali kompromise za večerne izhode. Ob tem sem razmišljala, ali je bila tudi sama tako vzgojena ali je bila vzgojena v popolnoma nasprotnem stilu in svojemu otroku ne želi dati takšne izkušnje. Po tem dogodku sem postala pozorna na starše in njihovo vzgojo ter jih spraševala o razlikah med vzgojo njihovih staršev in njihovo lastno vzgojo.

V svoji magistrski nalogi sem se osredotočila na raziskovanje razlike v vzgoji: kakšno vzgojo je bila oseba deležna v svoji mladosti kot otrok in kakšen način vzgoje ta oseba uporablja danes pri svojih otrocih. Zanima me, ali gre za povezavo med vzgojo, ki so jo deležni kot otroci od svojih staršev, in vzgojo, ki jo sami kot starši nudijo svojim otrokom. Kakšne pristope, metode so pri vzgoji uporabili njihovi starši in kakšne uporabljajo danes sami?

Z ugotovitvami želim razumeti in predstaviti povezavo med vzgojo staršev in otrok. Gre dejansko za neko povezavo in ali lahko posameznik vpliva na vzgojo, spremeni vzorce, ki jih je bil deležen kot otrok.

Danes se govori o vzgoji otroka na vsakem koraku. Vsi pišejo, kako pravilno vzgajati otroka, vendar se mi tukaj postavlja vprašanje, kaj sploh je pravilno? Sama sem mnenja, da je vsak posameznik individuum in da ne moremo pisati o neki splošni pravilni vzgoji. Vsak otrok ima drugačne, individualne potrebe in želje in le-tim moramo prisluhniti.

Kot zapiše Ule (1986: 29), je danes smiselni vzgojni proces predvsem usmerjanje in medsebojno razumevanje vseh udeležениh. Temelj vzgoje predstavlja kolektivna samorefleksija kot razkrivanje skupnih in individualnih interesov, na graditvi solidarnosti. Tak način vzgoje za odrasle predstavlja nenehno proučevanje in prevpraševanje svojih odnosov do otrok ter anticipacijo odnosa otrok do njih. V nasprotju z njimi pa mladi iščejo nove, drugačne poti.

Vzrok za spreminjanje vzgojne funkcije družine je spremenjen družbenoekonomski položaj in vloga družine, posledično pa tudi spreminjanje družine iz ekonomsko socialne in socializacijske celice v čedalje bolj zmanjšano malo družino. Družina danes ne predstavlja več mesta za predajanje dolgotrajnih tradicij vzgojnih vzorcev (op. cit.: 30).

Raziskovalna vprašanja in hipoteze

Raziskovalna vprašanja:

- Kateri vzgojni stil prevladuje danes in kateri je prevladoval včasih?
- Je danes komunikacija v odnosu starš-otrok bolj odprta kot včasih (jasna, iskrena, lahko otroci povedo, kar dejansko mislijo in čutijo)?
- Ali je danes odločanje in določanje pravil tako v rokah staršev kot otrok ali imajo starši glavno besedo?
- Ali je danes kaznovanje (psihično in fizično) otroka s strani starša manj prisotno kot včasih?

Iz teh raziskovalnih vprašanj pa sem zastavila sledeči hipotezi:

Hipoteza 1: Nekoč je pri vzgoji otrok prevladoval avtoritarni stil, danes je najbolj pogost avtoritativni stil.

Hipoteza 2: Osebe, ki so odraščale v dogovornem, demokratičnem vzgojnem kontekstu (avtoritativni stil vzgoje), kjer je bilo veliko ljubezni, podpore in sočutja, bodo v večji verjetnosti enako ali podobno vzgajale svoje otroke v ljubezni, podpori in sočutju.

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Glede na vrsto zbiranja podatkov je moja raziskava kvantitativna, saj sem zbirala številčne podatke o pojavih, ki so me zanimali.

Glede na stopnjo v procesu raziskovanja je raziskava deskriptivna oziroma opisna. Njen namen je količinska opredelitev in ugotoviti obstoj povezave med dvema ali več pojavi.

Glede na odnos do neposrednega izkustvenega gradiva je raziskava empirična. S spraševanjem sem zbrala novo in neposredno izkustveno gradivo.

Spremenljivke moje raziskave so:

- Neodvisne spremenljivke: spol, starost anketiranih, število otrok, starost otrok.
- Odvisne spremenljivke: primerjanje vzgoje v vlogi otroka in v vlogi starša, ugotavljanje razlik in vzrokov le-teh.

3.2. Merski instrument in vir podatkov

Za merski instrument sem uporabila spletni anketni vprašalnik, ki je objavljen na spletni strani: www.1ka.si. Gre za standardizirano obliko spraševanja, saj vsebuje triindvajset vnaprej postavljenih vprašanj zaprtega in polodprtega tipa. Vprašanj zaprtega tipa je devet, vprašanj pol-odprtega tipa trinajst in eno vprašanje odprtega tipa. V uvodnem delu anketnega vprašalnika sem se predstavila, pojasnila namen vprašalnika in zagotovila anonimnost. V vprašalniku sem uporabila šest ordinalnih lestvic, pri katerih gre za ocenjevanje prisotnosti določenega pojava. To je lahko številčno (ocenjevanje s številkami od 1 do 5) ali opisno (nikoli – redko – včasih – pogosto – zelo pogosto). Sama sem uporabila tri številčne in tri opisne lestvice, vse pa zajemajo pet modalitet.

Vir podatkov so sestavljale osebe nad 18 let, ki so hkrati starši otroku, starejšemu od treh let.

3.3. Populacija in vzorčenje

»Mojo« populacijo predstavljajo starši, ki so starejši od 18 let in imajo vsaj enega otroka, starejšega od treh let. Ker je taka populacija prevelika za mojo raziskavo, sem naredila vzorec. Izbrala sem si neslučajnostni priročni vzorec, ker »ne temelji na načelu, da mora imeti vsaka enota populacije pri izboru enako možnost, da pride v vzorec« (Mesec 2009: 153). In kot zapiše Mesec (op. cit.): »Nekateri sodijo, da so te vrste vzorci najpogostejše uporabljeni v družboslovnih raziskavah. Številne raziskave so namreč izvedene na skupinah ljudi, ki so raziskovalcem najbolj dostopne.«

3.4. Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo od 6.6.2016 do 6.9.2016, in sicer s pomočjo anketnega vprašalnika. Le-tega sem objavila na spletu in razposlala znancem. Anketni vprašalnik mi je ustrezno rešilo 106 oseb, od skupno 896, ki so ga začeli reševati.

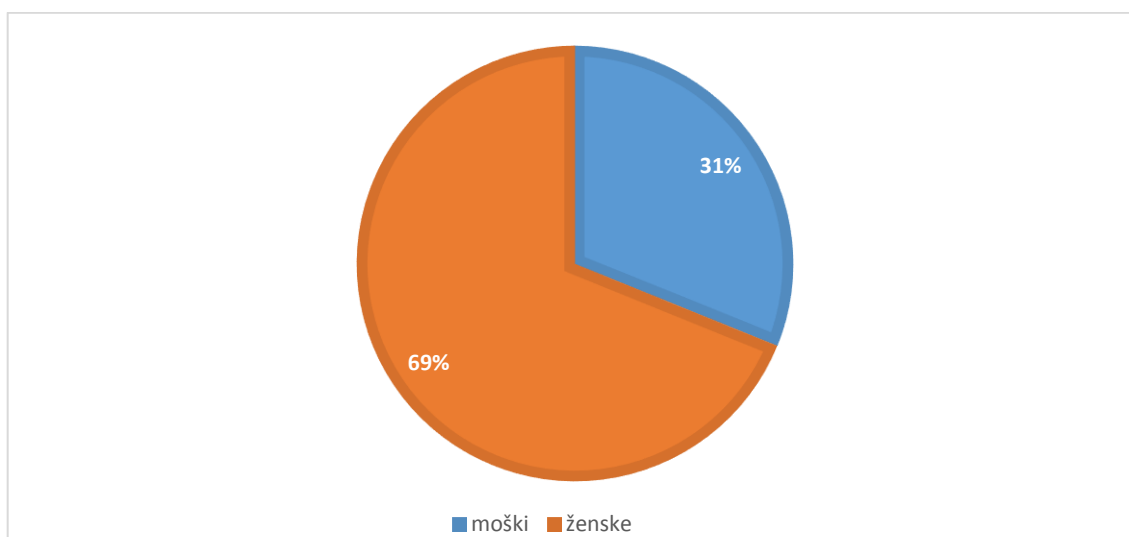
3.5. Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene podatke sem analizirala s pomočjo kvantitativne analize. Podatke sem vnesla v računalniško tabelo in jih prikazala v obliki grafov ter tabel. Pri tem sem si pomagala s programoma Microsoft Word in Microsoft Excel. Hipoteze sem preverjala s t-testom in hi-kvadratom.

Podatke, pridobljene pri odprtih vprašanjih, sem analizirala na kvalitativen način. Uporabne podatke sem prepisala in jih nato razvrstila v smiselne kategorije, glede na vsebino izjav.

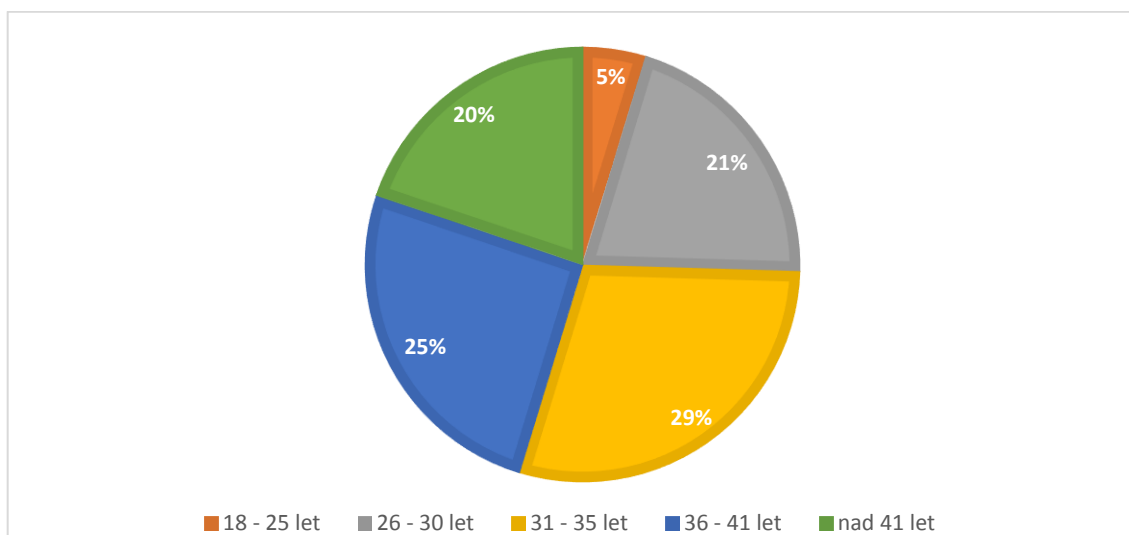
4. REZULTATI

4.1. Podatki o sodelujočih

Grafikon 1: Spol anketirancev

V raziskavi je sodelovalo 73 žensk (69%) in 33 moških (31%).

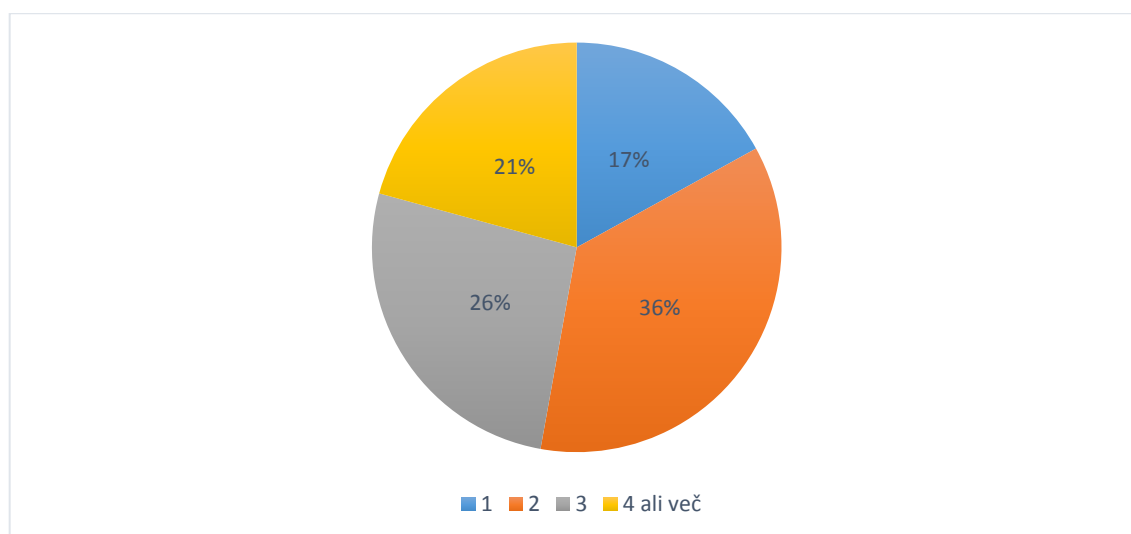

Grafikon 2: Starost anketirancev

Iz grafa je razvidno, da največ anketiranih (29%) pripada starostni skupini od 31 do 35 let (29%). Sledi ji skupina 36 do 41 let (25%), za njo skupina 26 do 30 let (21%), njej sledi skupina starejših od 41 let (20%) ter kot zadnja skupina 18 do 25 let (5%).

Število otrok	f	f%
1	18	17%
2	38	36%
3	28	26%
4 ali več	22	21%
Skupaj	106	100%

Tabela 2: Število otrok v družini

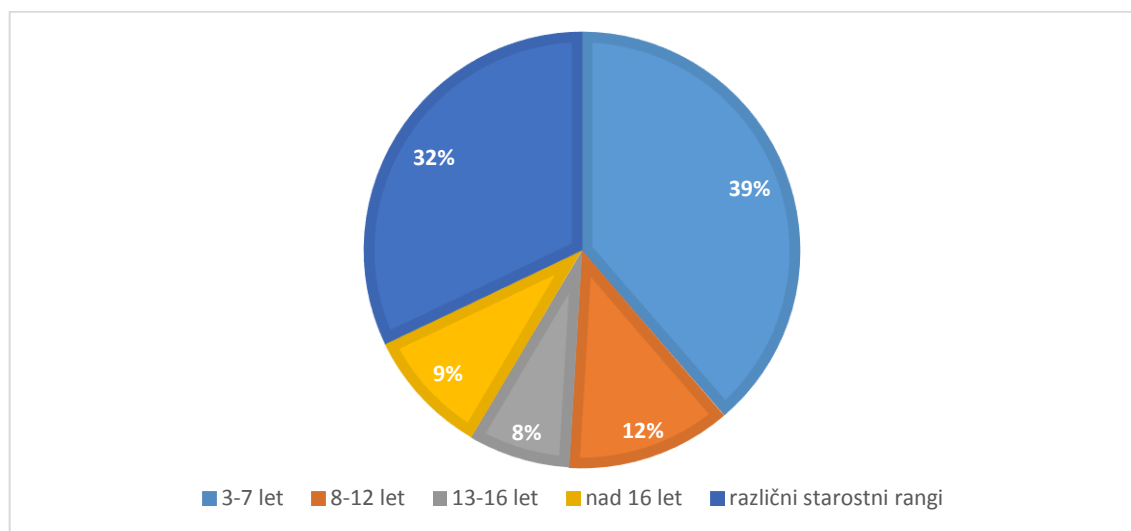

Grafikon 3: Število otrok v družini anketirancev

Grafikon 3 prikazuje število otrok v družinah anketirancev. Največ družin (36%) ima dva otroke. Sledijo jim družine s tremi otroki (26%), družine s štirimi ali več in kot zadnje družine z enim otrokom (17%). Rezultat me je presenetil, saj je povprečno število otrok v družini za Slovenijo (2011) ravno obratno. Prevladujejo družine z enim otrokom (54%), sledijo jim družine z dvema otrokoma (37%), velike družine z osmimi ali več otroki so izjemno redke – v Sloveniji je teh le 78 (www.stat.si).

Starost otrok	f	f%
3-7 let	41	39%
8-12	13	12%
13-16	8	8%
Nad 16	10	9%
Različni starostni rangi	34	32%
Skupaj	106	100%

Tabela 1: Starost otrok-a

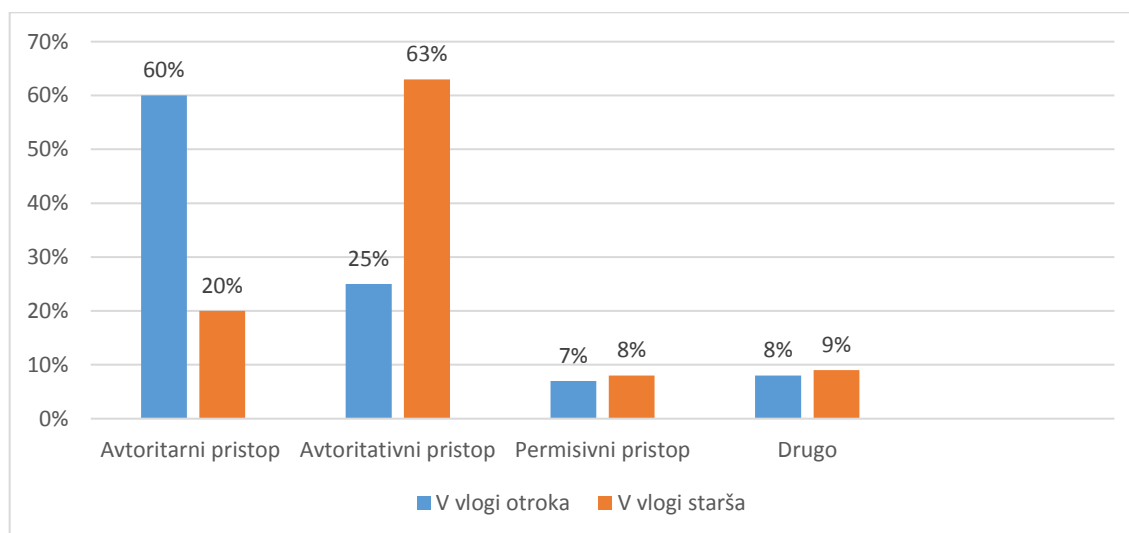
Grafikon 4: Starost otrok

Največ otrok (39%) pripada starostni skupini tri do sedem let, sledi ji skupina otrok, ki pripada različnim starostnim rangom (32%). To potrdi zgornji grafikon; vseh teh 32% družin z otroki, ki spadajo v različne starostne range, imajo vsaj dva otroka. Sledijo jim družine z otroki, starejšimi od šestnajst let, ter nazadnje družine z otroki, starimi od osem do dvanajst let. Čeprav prevladujejo družine z najmlajšimi otroki, je pomembno, da so sodelovali tudi starši s starejšimi otroki od šestnajst let, saj s tem pridobim tudi podatke o vzgoji pri starejših otrocih.

4.2. Vzgojni pristop

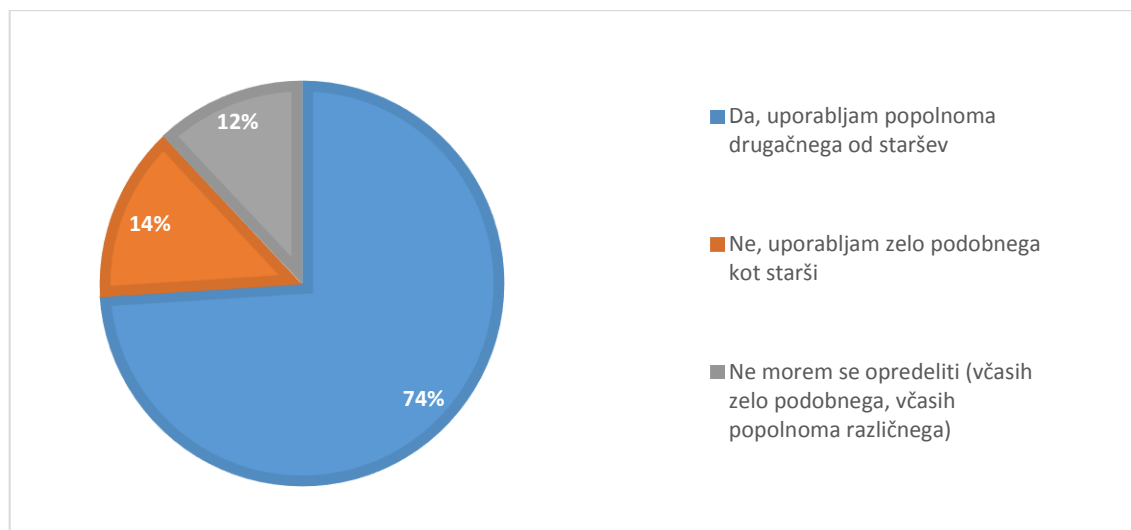
Anketiranec v	vlogi starša		vlogi otroka	
	f	f%	f	f%
Vzgojni pristopi				
Avtoritarni	21	20%	64	60%
Avtoritativni	67	63%	27	25%
Permisivni	8	8%	7	7%
Drugo	10	9%	8	8%
Skupaj	106	100%	106	100%

Tabela 2: Vzgojni pristopi

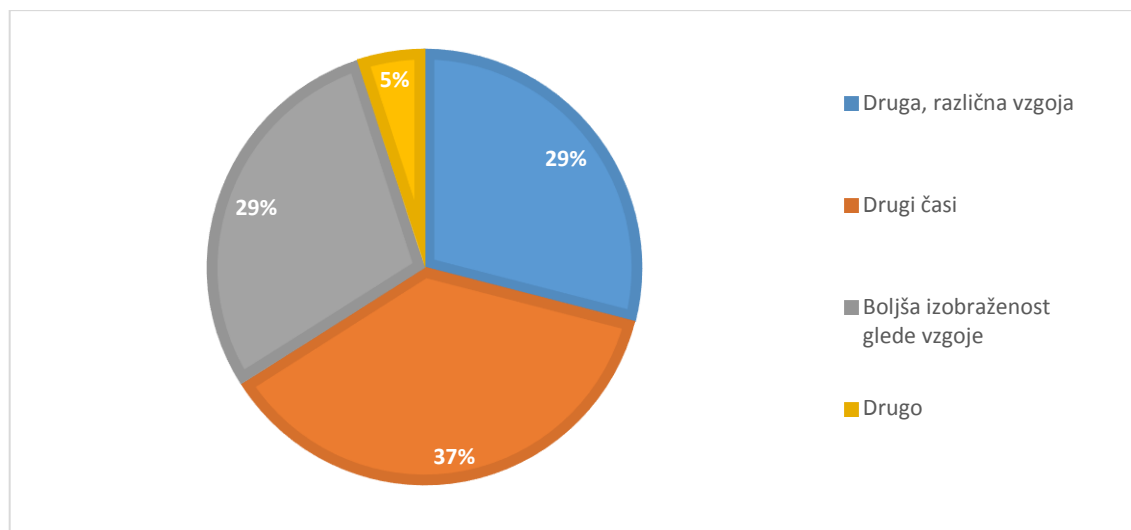
Grafikon 5 : Vzgojni pristopi anketirancev v vlogi otroka in v vlogi starša

Grafikon 5 nam pokaže primerjavo vzgojnih pristopov anketiranih; kateri vzgojni pristop so doživljali kot otroci od svojih staršev in katerega uporabljajo danes v vlogi starša pri svojih otrocih. Iz grafa razberemo, da so starši anketirancev najbolj pogosto uporabljali avtoritarni pristop (60%), sledi mu avtoritativni pristop (25%) in najmanj pogost permisivni pristop (7%). Za razliko od svojih staršev anketiranci najbolj pogosto uporabljajo avtoritativni pristop (63%), daleč za njim z 20% sledi avtoritaren pristop ter na koncu še permisivni pristop (8%). Pod »drugo« so bili vsi odgovori enaki, in sicer, da je (bila) njihova vzgoja sestavljena iz avtoritarnega in avtoritativnega pristopa.

Grafikon 6: Imate vi kot starš drugačni vzgojni pristop do otrok, kot so ga imeli vaši starši do vas kot otroka?

Iz grafikona je razvidno, da ima kar 74% anketirancev drugačni vzgojni pristop kot njihovi starši do njih, ko so bili otroci. 14% anketiranih uporablja zelo podoben vzgojni slog kot njihovi starši, 12% pa se ne more opredeliti: enkrat uporabijo zelo podoben pristop, drugič popolnoma nasprotnega. Slednje se navezuje na uporabo mešanih vzgojnih pristopov, uporaba enega in drugega, kar Poštrak (2003) imenuje hibrid vzgoja. Pri otroku to povzroči zmedenost, ne ve več, kaj starši pričakujejo od njega, saj lahko starš v enaki situaciji različno reagira.

Grafikon 7: Razlog uporabe drugačnega vzgojnega pristopa

Glede na moja predvidevanja o drugačni, različni vzgoji med družinama me je zanimalo, čemu anketiranci to pripisujejo. Odgovori so precej sorazmerno razdeljeni, a hkrati so vzroki povezani. Glavni vzrok anketiranci pripisujejo drugačnim časom (37%), z izenačenimi 29% pa vidijo razloge v drugačni vzgoji in boljši izobraženosti glede vzgoje. Anketiranec je lahko izbral več možnih odgovorov, kar lahko pojasni dobljen rezultat. Res pa je tudi, da so vsi odgovori med sabo povezani. Drugačni časi potegnejo za sabo drugačno vzgojo, prav tako boljša izobraženost vpliva na drugačen pristop vzgoje.

5% anketirancev je izbralo »drugo«. Pod to so napisali razlog, zaradi česa menijo, da imajo drugačno komunikacijo s svojim otrokom: zaradi spremenjenih privzgojenih navad, delo na sebi in samozavedanju, spremembi domače vzgoje, drugačnim osebnim izhodiščem, pogovoru s partnerko.

4.3.Vrednote

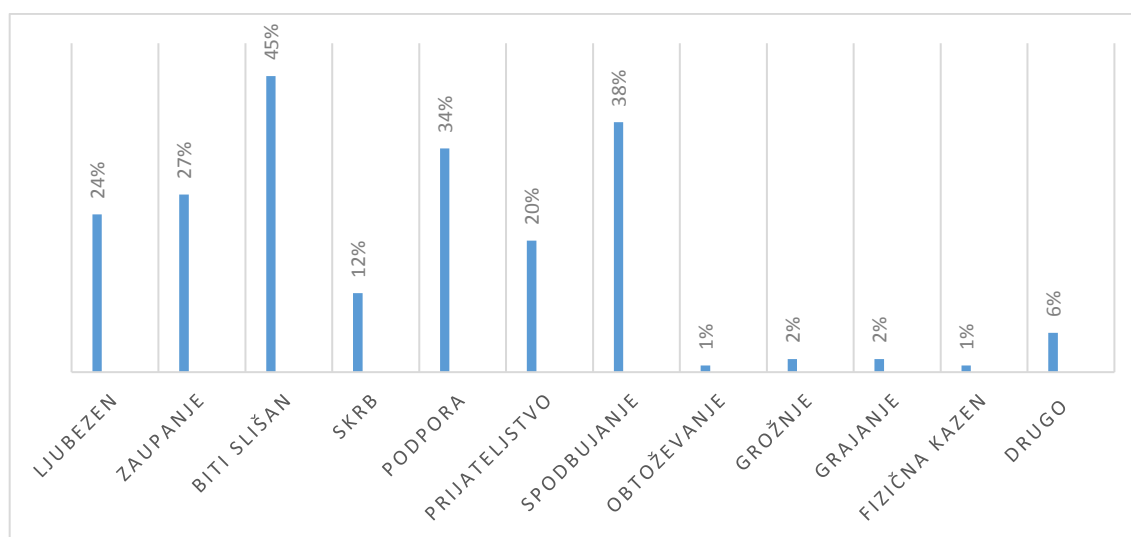
Prisotnost vrednot	Ni prisotno	Občasno	Zelo prisotno	Skupaj (%)
Skrbnost	12%	46%	42%	100%
Ljubezen	10%	41%	49%	100%
Podpora	11%	53%	36%	100%
Zaupanje	8%	71%	21%	100%
Spodbujanje	12%	68%	20%	100%
Prijateljstvo	11%	70%	19%	100%
Poslušanje	8%	78%	14%	100%
Grajanje	14%	79%	7%	100%
Obtoževanje	21%	61%	18%	100%
Grožnje	31%	63%	6%	100%
Fizično nasilje	56%	42%	2%	100%

Tabela 3: Prisotnost vrednot v primarni družini anketirancev

Prisotnost vrednot	Ni prisotno	Občasno	Zelo prisotno	Skupaj (%)
Skrbnost	1%	29%	70%	100%
Ljubezen	0%	10%	90%	100%
Podpora	2%	22%	76%	100%
Zaupanje	1%	36%	63%	100%
Spodbujanje	2%	33%	65%	100%
Prijateljstvo	1%	26%	73%	100%
Poslušanje	2%	59%	39%	100%
Grajanje	14%	79%	7%	100%
Obtoževanje	28%	61%	11%	100%
Grožnje	49%	47%	4%	100%
Fizično nasilje	79%	19%	2%	100%

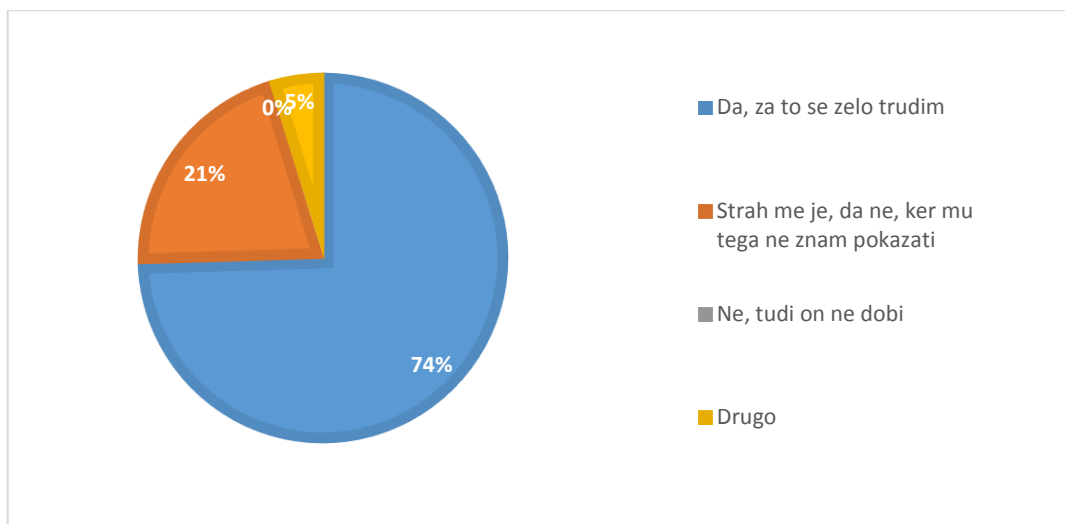
Tabela 4: Prisotnost vrednot v sekundarni družini anketirancev

Tabeli 4 in 5 nam pokažeta, kako prisotne so (bile) vrednote in navade v družini, ko je bil anketiranec v vlogi otroka in ko je anketiranec v vlogi starša. Primerjava nam pokaže, da so v primarni družini anketirancev določene vrednote (ljubezen, prijateljstvo, skrbnost, poslušanje, podpora in zaupanje) prisotne v manjši meri kot pa danes, v sekundarni družini anketiranih. Ravno obratno velja za grajanje, obtoževanje, grožnje in fizično nasilje. Te navade pa so bile bolj pogoste v primarni kot pa sekundarni družini anketirancev.

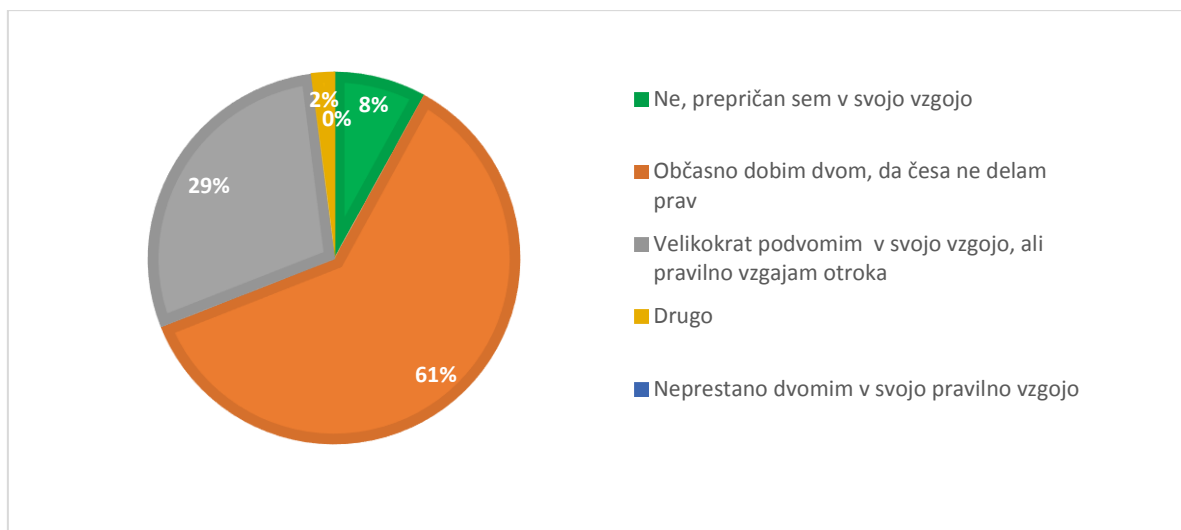
Grafikon 8: Pomanjkanje družinskih vrednot anketiranih v vlogi otroka

Grafikon 8 nam pokaže, katere vrednote so anketiranci v vlogi otroka najbolj pogrešali pri svojih starših. Raziskava je pokazala, da so največ pomanjkanja občutili pri »biti slišan« pri starših (45%), v odnosu staršev so pogrešali tudi spodbudo (38%) in podporo (34%), sledi jim zaupanje (27%), ljubezen (24%), prijateljstvo (20%) in skrb (12%). 2% anketiranih je v primarni družini pogrešalo grožnje in grajanje ter 1% anketiranih obtoževanje in fizično kazen. To si razlagam kot uporabo permisivnega vzgojnega pristopa in si danes kot starši želijo mogoče drugačen vzgojni pristop, kot so ga bili dejansko deležni. Ostalih 6% anketiranih, ki so izbrali kot drugo, so zapisali, da v primarni družini niso pogrešali ničesar.

Grafikon 9: Omogočanje pogrešanih vrednot otroku

S tem vprašanjem sem skušala izvedeti, koliko anketirancev nudi vrednote, ki jih je pogrešal v odnosu s svojim staršem, svojemu otroku. 74% anketiranih se za zagotavljanje teh vrednot otroku zelo trudi. 21% anketiranih skrbi, da tudi oni kot starš ne bi znali pogrešanih vrednot zagotoviti svojemu otroku. 5% anketiranih je kot »drugo« navedlo, da niso bili kot otroci za nič prikrajšani, posledično tudi njihovi otroci niso za nič prikrajšani. Nihče izmed anketiranih tudi svojega otroka ne prikrajša za vrednote, ki jih sam kot otrok ni bil deležen.

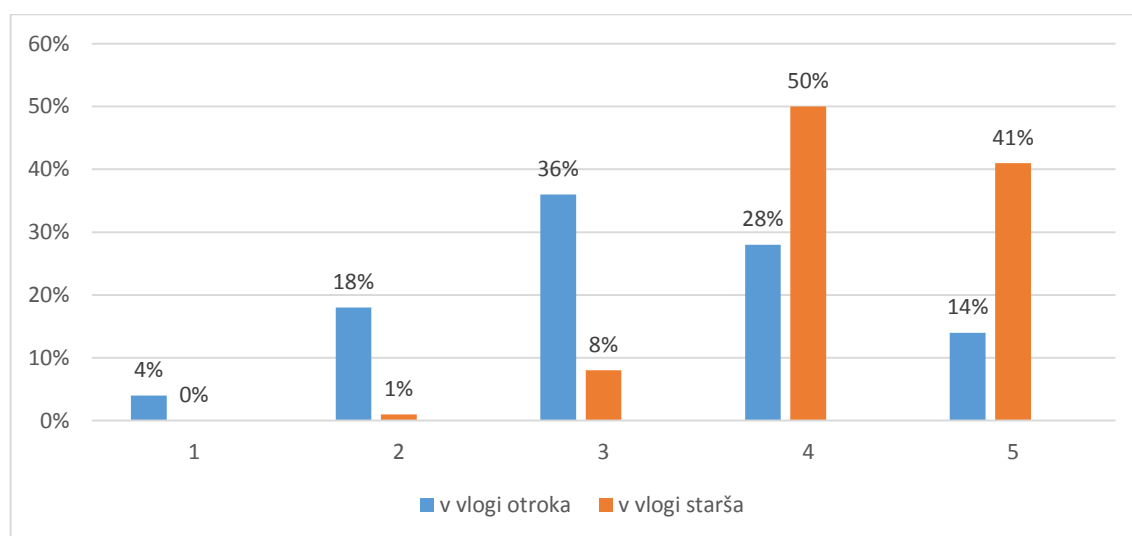

Grafikon 10: Dvom v svojo vzgojo

Grafikon nam pokaže, da več kot polovica anketiranih (61%) občasno podvomi v pravilnost svoje vzgoje. 29% anketiranih še večkrat podvomi v svojo pravo vzgojo. 8% anketiranih je prepričanih v svojo pravo vzgojo. Kot »drugo« sta dva anketiranca navedla, da bi moral biti bolj strog (1%) ter da se neprestano sprašuje, kaj je najboljše za otroka v določenem obdobju (1%). Sama bi zadnjega uvrstila med odgovor, da neprestano dvomi v pravilnost svoje vzgoje, saj se mu neprestano pojavljajo vprašanja, kaj je najboljše za otroka.

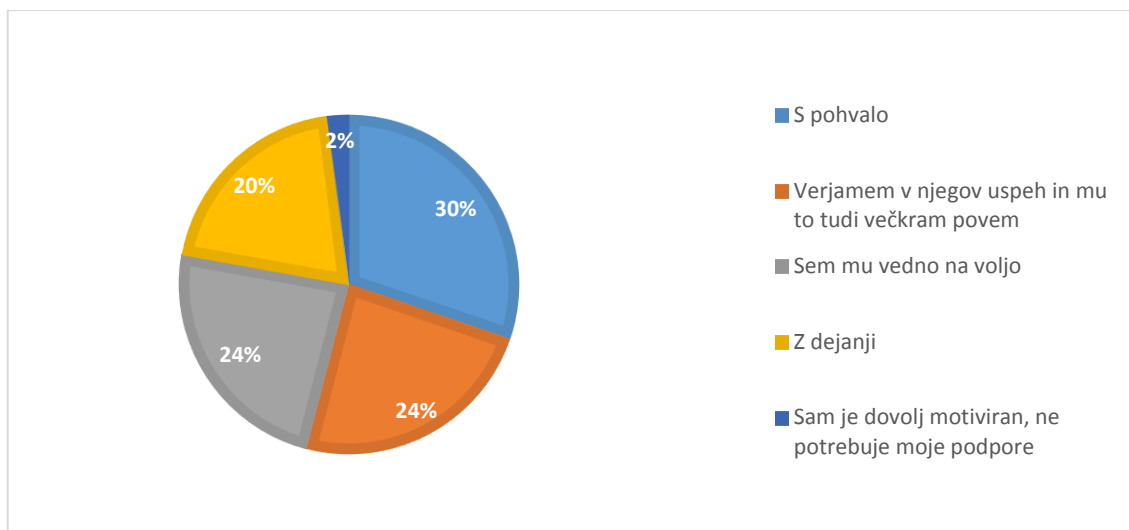
Anketiranec v :	vlogi otroka		vlogi starša	
Ocena deleža podpore v družini:	f	f%	f	f%
1 – nikoli bil deležen, ne nudim podpore	4	4%	0	0%
2 – zelo redko bil deležen, nudim podporo	19	18%	1	1%
3 – včasih sem jo bil deležen, jo nudim podporo	38	36%	8	8%
4 – zelo pogosto deležen, nudim podporo	30	28%	53	50%
5- vedno dobil, nudim podporo	15	14%	44	41%
Skupaj	106	100%	106	100%

Tabela 5: Primerjava podpore v družini

Grafikon 11: Primerjava podpore v družini

Z raziskavo sem ugotovila, da so anketiranci v vlogi starša svojo podporo otroku ocenili visoko. Kar 50% vprašanih meni, da svojemu otroku zelo pogosto nudijo podporo, 41% vprašanih pa vedno nudi podporo svojemu otroku. 8% vprašanih samo včasih izkaže podporo otroku, 1% pa zelo redko. V primerjavi z lastnimi starši so podpore bili največkrat deležni občasno (36%), 28% vprašanih je podporo staršev dobilo zelo pogosto, samo 14% pa je imelo vedno podporo staršev. Precej velik delež (18%) anketiranih je zelo redko prejelo podporo staršev, 4% anketiranih pa le-te sploh niso bili deležni.

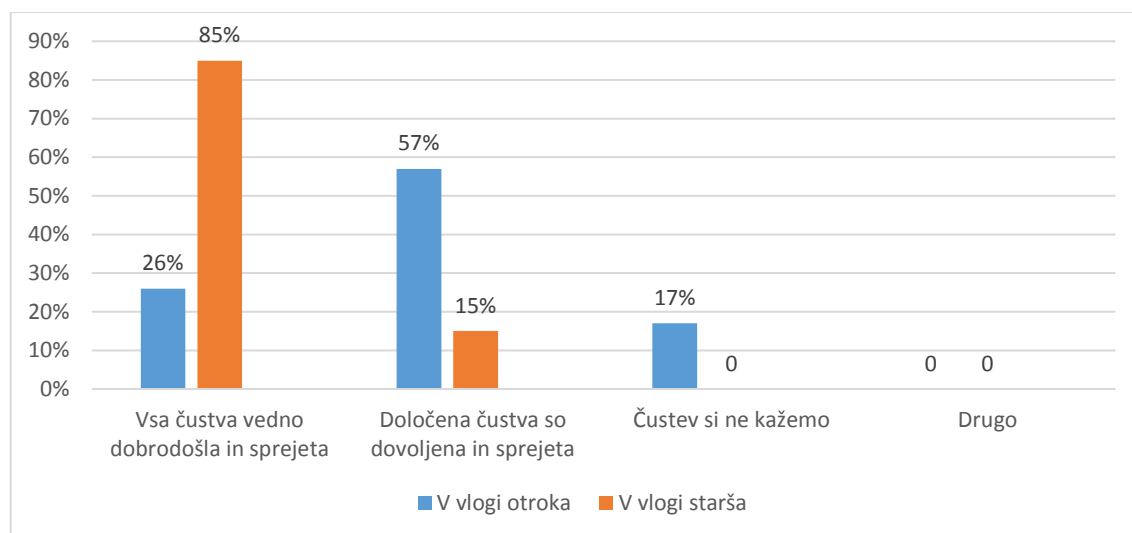
Grafikon 12: Način spodbujanja otrok

Anketiranci v 30% spodbujajo svoje otroke s pohvalo, 24% jih spodbuja tako, da verjamejo v njegov uspeh in so mu vedno na voljo. 20% vprašanih spodbujajo svoje otroke z dejanji. 2% vprašanih otrok ne spodbuja, saj menijo, da so sami dovolj motivirani.

4.4. Čustva

Anketiranec v :	vlogi otroka		vlogi starša	
	f	f%	f	f%
Vsa čustva vedno dobrodošla in sprejeta	28	26%	90	85%
Določena čustva so dovoljena in sprejeta	60	57%	16	15%
Čustev si ne kažemo	18	17%	0	0%
Drugo	0	0%	0	0%
Skupaj	106	100%	106	100%

Tabela 7: Sprejemanje čustev v družini

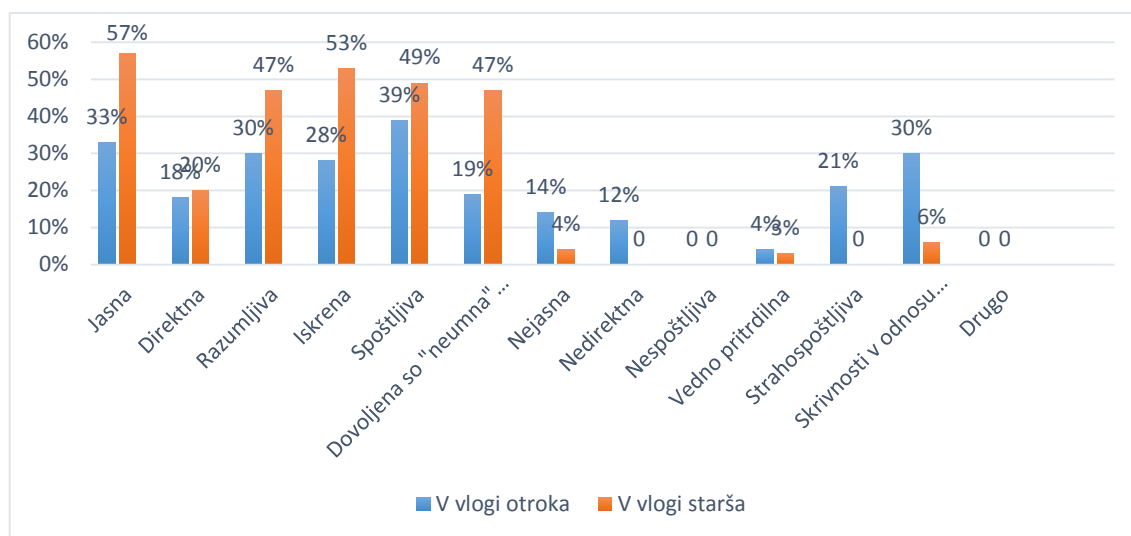

Grafikon 13: Sprejemanje čustev v družini

Grafikon 13 nam pokaže razliko glede dovoljenih in sprejetih čustev v obeh družinah anketiranca. Ko so bili anketiranci v primarni družini, v vlogi otroka, so bila le določena čustva dovoljena in sprejeta (57%). Pri 26% anketiranih so bila v primarni družini vsa čustva vedno dobrodošla in sprejeta, 17% anketiranih pa si v primarni družini čustev ni izkazovalo.

Bistvena razlika sprejemanja čustev v obeh družinah se pokaže pri odgovorih, da so za sekundarno družino anketiranih kar v 85% vsa čustva dovoljena in sprejeta. Pri 15% so v sekundarni družini le določena čustva dovoljena in sprejeta, v nobeni sekundarni družini pa ne velja trditev, da si čustev ne kažejo.

4.5. Komunikacija

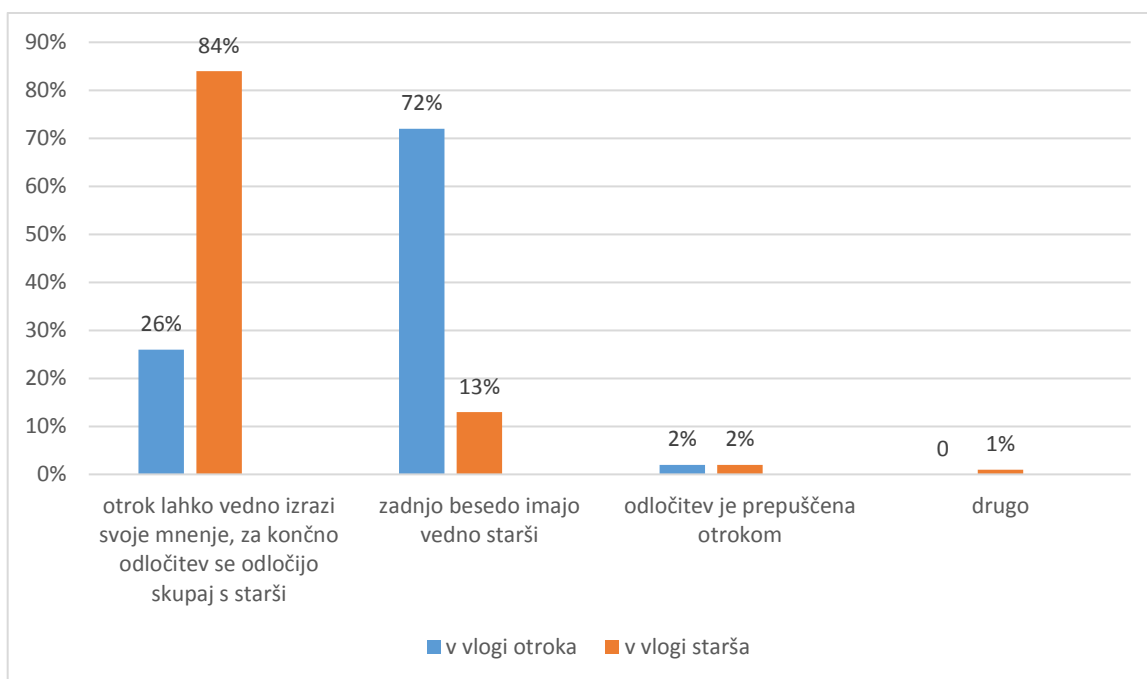
Grafikon 14: Komunikacija v družini

V raziskavi sem skušala tudi izvedeti, ali obstaja in kakšna je razlika v komunikaciji anketirancev v primarni in sekundarni družini. Komunikacijo v primarni družini so anketirani opisali kot spoštljivo (39%), jasno (33%), razumljivo (30%), direktno (18%), a hkrati je visok delež pri skrivanju določenih stvari pred staršem (30%). 21% anketiranih je s starši imelo strahospoštljivo komunikacijo, 14% nejasno, 12% nedirektno in 4% vedno pritrdilne. Anketiranci so za svojo sekundarno družino izpostavili predvsem jasno komunikacijo (57%), sledi ji iskrena (53%), spoštljiva (49%) in komunikacija, kjer so dovoljena tudi »neumna« vprašanja in odgovori.

Če primerjam komunikaciji v obeh družinah, lahko povzamem, da je za družino, kjer so anketiranci v vlogi staršev, bolj pogosta odprta komunikacija. Skrivnosti v odnosu otrok starš so v sekundarni družini veliko manj prisotne (6%) kot v primarni družini anketiranca. Velika razlika se opazi tudi v odgovoru za strahospoštljivo komunikacijo: vsi anketiranci so mnenja, da danes v njihovi sekundarni družini ni prisotna, med tem ko je bila v 21% prisotna v primarni družini, ko so bili v vlogi otroka. Podobno razliko opazim pri nejasni, nedirektni in vedno pritrdilni komunikaciji. Vsi trije načini komunikacije so bili včasih veliko bolj prisotni kot danes: 14% -4%; 12% - 0%, 4% - 3%.

Anketiranec v :	vlogi otroka		vlogi starša	
	f	f%	f	f%
Otrok lahko vedno izrazi svoje mnenje, za končno odločitev se odločijo skupaj s starši	28	26%	89	84%
Zadnjo besedo imajo vedno starši	76	72%	14	13%
Odločitev je prepuščena otrokom	2	2%	2	2%
Drugo	0	0%	1	1%
Skupaj	106	100%	106	100%

Tabela 6: Izražanje mnenja in upoštevanje

Grafikon 15: Izražanje mnenja in upoštevanje

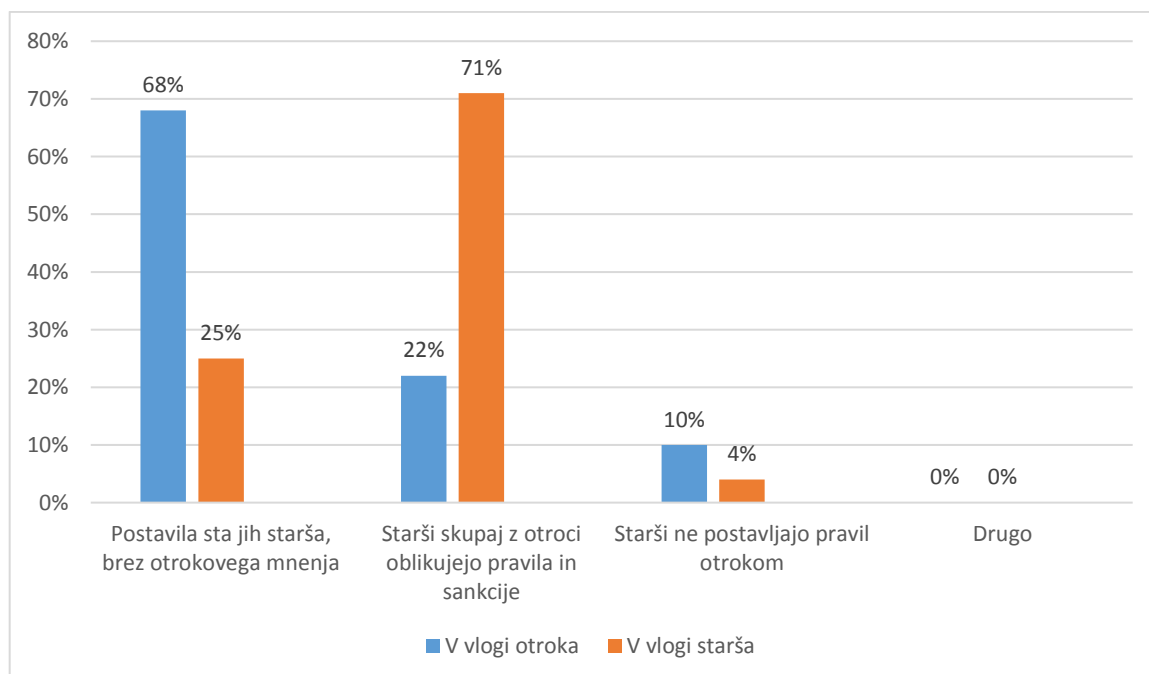
Grafikon nam pokaže razliko med primarno in sekundarno družino v svobodnem izražanju mnenja in upoštevanjem le-tega. V družini, v kateri je bil anketirani v vlogi otroka, so imeli starši kar v 72% zadnjo besedo. Le v 26% so anketiranci v vlogi otrok lahko vedno izrazili mnenje in bili pri tem tudi upoštevani. V današnji, sekundarni družini anketirancev pa je zgodba ravno obratna: v 84% anketiranih družin otrok lahko vedno izrazi svoje mnenje, o katerem se pogovorijo in odločijo vsi skupaj. V samo 13% družin imajo starši vedno zadnjo besedo. Primarna in sekundarna družina pa imata skupno točko v prepuščanju odločitve otrokom. Pri

obeh je takih 2%. Kot »drugo« je eden izmed anketiranih navedel, da otrok lahko vedno izrazi svoje mnenje, vendar je odločitev o tem, kdo bo odločal, odvisna od teme pogovora. Ta odgovor se navezuje na anketirančevo sekundarno družino.

4.6. Pravila in sankcije

Anketiranec v :	vlogi otroka		vlogi starša	
	f	f%	f	f%
Postavila sta jih starša, brez otrokovega mnenja	72	68%	26	25%
Starši skupaj z otroci oblikujejo pravila in sankcije	23	22%	76	71%
Starši ne postavljajo pravil otrokom	11	10%	4	4%
Drugo	0	0%	0	0%
Skupaj	106	100%	106	100%

Tabela 7: Določanje pravil v družini

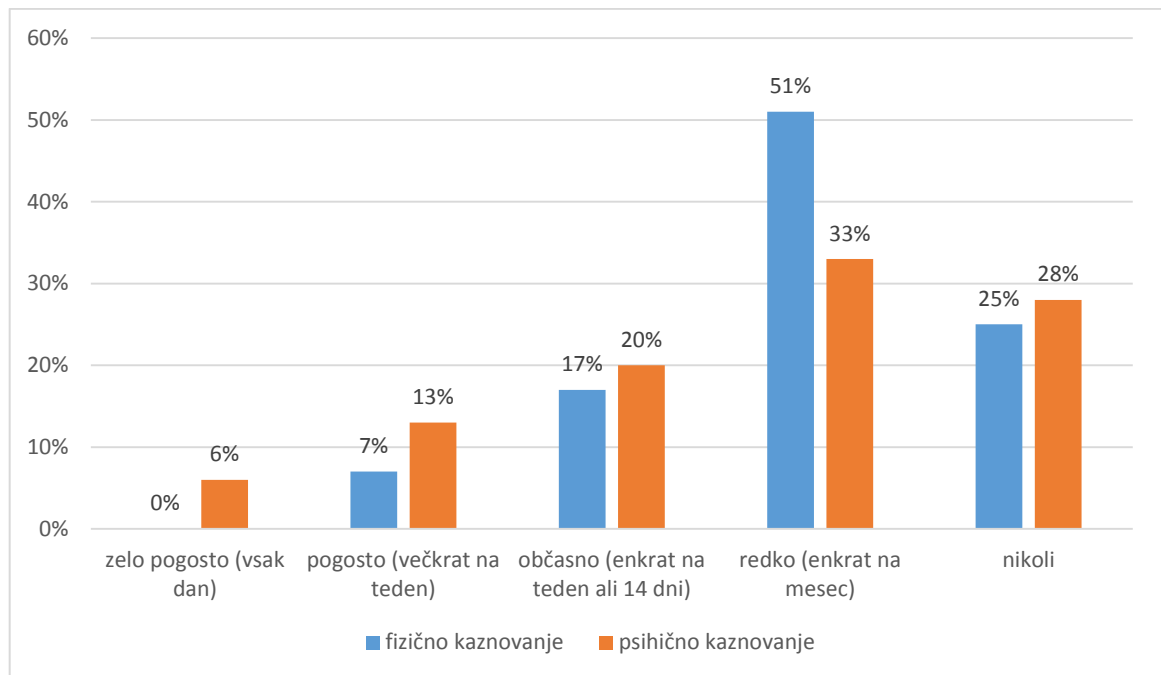
Grafikon 16: Določanje pravil v družini

Raziskava je pokazala, da so v primarni družini anketirancev bili starši tisti, ki so kar v 68% sami določali pravila, brez upoštevanja otrok. V sekundarni družini anketirancev pa je

rezultat ravno obraten: v primarni družini so imeli glavno besedo starši, brez otrokovega mnenja (68%), skupaj z otroki so se odločali samo v 22%. V sekundarni družini pa z 71% prevladuje skupno oblikovanje pravil staršev z otroki, v 25% danes anketiranci kot starši odločajo sami, brez otrokovega mnenja. Presenetil pa me je naslednji rezultat: v primarni družini starši v 10% niso postavljali pravil otrokom, v sekundarni družini pa anketiranci samo v 4% ne postavljajo pravil svojim otrokom.

Kaznovanje:	fizično		psihično	
	f	f%	f	f%
Zelo pogosto (vsak dan)	0	0%	6	6%
Pogosto (večkrat na teden)	8	7%	14	13%
Občasno (enkrat na teden)	18	17%	21	20%
Redko (enkrat na mesec)	54	51%	35	33%
Nikoli	26	25%	30	28%
Skupaj	106	100%	106	100%

Tabela 8: Kaznovanje v družini, ko je bil anketiranec v vlogi otroka

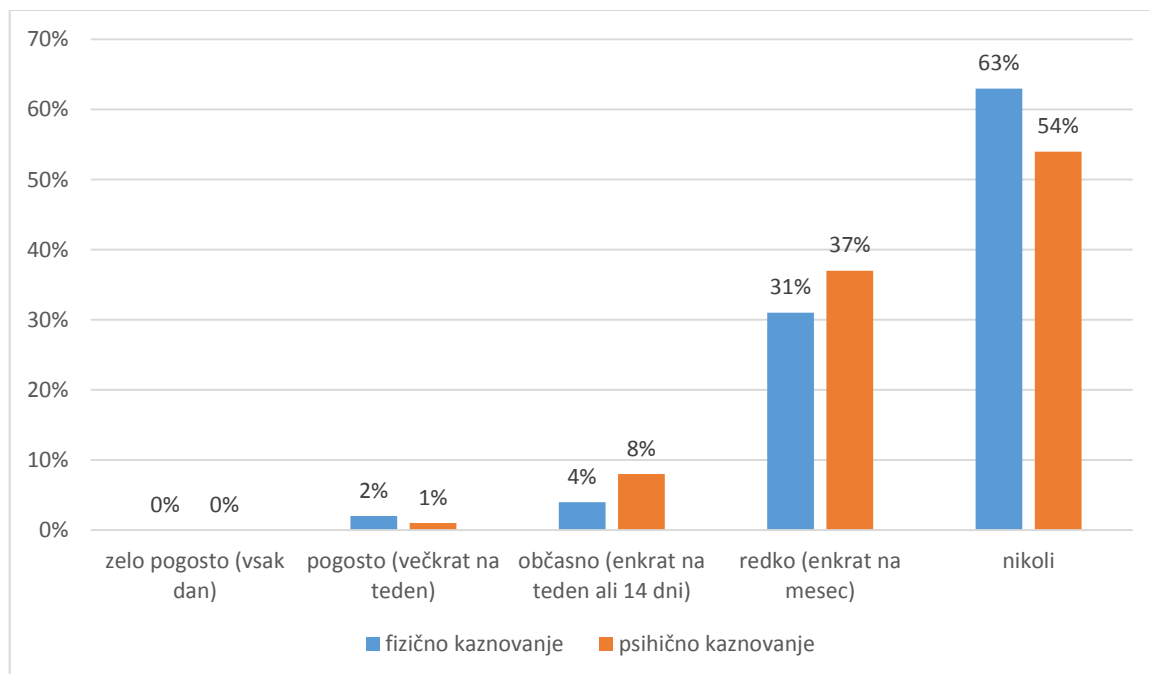
Grafikon 17: Kaznovanje v družini, ko je bil anketiranec v vlogi otroka

Iz grafikona lahko razberemo, da so anketiranci kot otroci bili v 51% redko izpostavljeni fizičnemu nasilju, nihče izmed njih mu ni bil izpostavljen vsak dan. Bolj pogosto je bilo prisotno psihično nasilje, saj ga je 6% anketiranih doživljalo vsak dan. V povprečju je bilo psihično nasilje tudi bolj pogosto prisotno od fizičnega: 13% anketiranih je psihično nasilje doživljalo pogosto (večkrat na teden), fizično nasilje pa je kot pogosto označilo 7% anketiranih.

Občasno (enkrat na teden ali 14 dni) je fizično nasilje doživljalo 17% anketiranih, psihično pa 20% anketiranih. Fizičnemu nasilju v družini nikoli ni bilo izpostavljenih 25% udeleženi in psihičnemu 28% udeleženi v raziskavi.

Kaznovanje:	fizično		psihično	
	f	f%	f	f%
Zelo pogosto (vsak dan)	0	0%	0	0%
Pogosto (večkrat na teden)	2	2%	1	1%
Občasno(enkrat na teden)	4	4%	9	8%
Redko (enkrat na mesec)	33	31%	39	37%
Nikoli	67	63%	57	54%
Skupaj	106	100%	106	100%

Tabela 9: Kaznovanje v družini, ko je anketiranec v vlogi starša

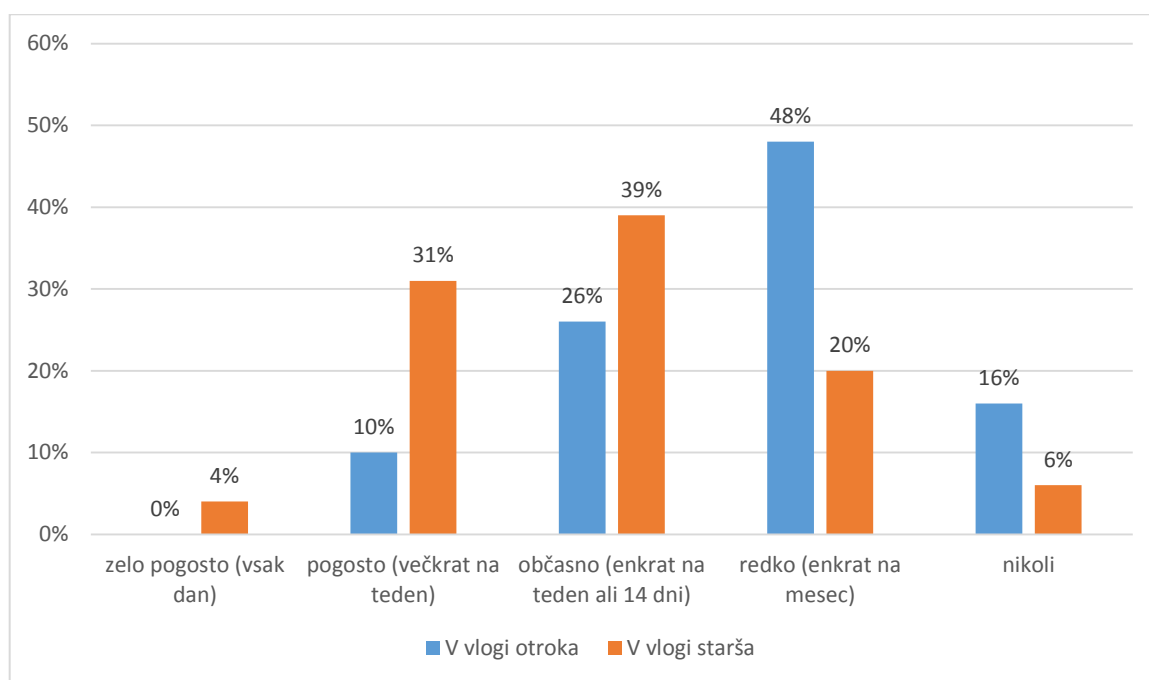

Grafikon 18: Kaznovanje v družini, ko je anketiranec v vlogi starša

Iz grafikona, kako prisotno pa je kaznovanje danes, v sekundarni družini, in ali ga kot starši uporabljajo pri vzgoji otrok, so podatki sledeči. Več kot polovica anketiranih (54%) ne uporablja psihičnega niti fizičnega kaznovanja (63%). V 37% je psihično kaznovanje redko (enkrat na mesec) prisotno v družini, fizično pa v 31%. Iz podatkov je tudi razvidno, da se nobeno izmed omenjenih kaznovanj ne izvaja vsak dan (0%). Pogosto (večkrat na teden) se pri 2% anketiranih izvaja fizično kaznovanje in v 1% psihično. Občasno (enkrat na teden ali 14dni) je fizično kaznovanje prisotno pri 4% anketiranih, pri 8% anketiranih pa je psihično kaznovanje občasno prisotno pri 8% anketiranih.

Anketiranec v vlogi:	otroka		starša	
	f	f%	f	f%
Zelo pogosto (vsak dan)	0	0%	4	4%
Pogosto (večkrat na teden)	11	10%	33	31%
Občasno (enkrat na teden)	27	26%	42	39%
Redko (enkrat na mesec)	51	48%	21	20%
Nikoli	17	16%	6	6%
Skupaj	106	100%	106	100%

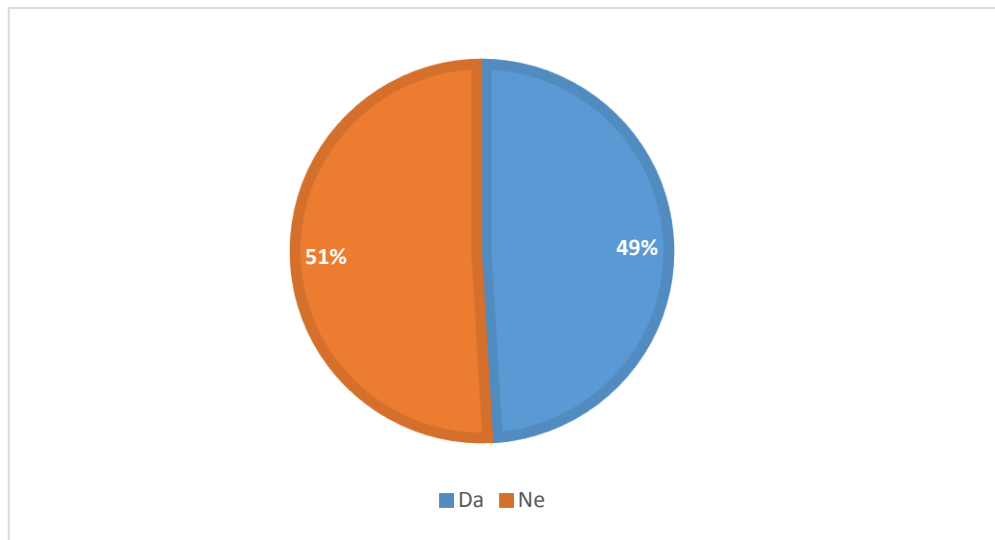
Tabela 10: Nagrajevanje v družini

Grafikon 19: Nagrajevanje v družini

Podatki so pokazali, da so bili anketiranci v vlogi otroka manj deležni nagrajevanja, kot danes oni sami nagrajujejo svoje otroke. Nagrad so bili največ deležni redko, in sicer v 48%, 16% anketiranih kot otroci nagrad niso bili nikoli deležni, 26% jih je bilo deležno občasno, 10% pogosto, nihče pa jih kot otrok ni bil deležen zelo pogosto (vsak dan). V vlogi staršev anketiranci povprečno pogosteje nagrajujejo svoje otroke. Največ (39%) nagradi svoje otroke občasno (enkrat na teden ali 14 dni), 31% staršev jih nagradi pogosto (večkrat na teden), 20% anketiranih otroke nagradijo redko (enkrat na mesec), 6% ne nagrajuje svojih otrok, 4% pa jim nudi nagrado vsak dan.

4.7. Odnos z otrokom

Grafikon 20: Ali bi si želeli v odnosu z otrokom kaj spremeniti?

Kot zadnje vprašanje me je zanimalo, ali bi si anketiranci kot starši želeli kaj spremeniti v svojem odnosu z otrokom. 51% ne bi ničesar spreminjalo, 49% pa si želi sprememb.

Sprememb z otrokom si želijo na naslednjih področjih:

- V odnosu: želijo si bolj spoštljiv, odprt odnos;
- V pogovoru: več časa za pogovor, imeti bolj odprt in iskren odnos, manj žaljenja;
- Več časa za druženje in bolj aktivno preživeti skupni čas;
- Spremeniti vzorce iz primarne družine;
- Naučiti se jasno postavljati meje; kontrolirati svoje izbruhe jeze in ostalih negativnih občutkov;
- Večkrat pokazati otroku svoje občutke (ljubezen, spoštovanje);
- Iskati dobre, pozitivne stvari in to tudi izpostaviti.

4.8. Preverjanje hipotez

H1: Nekoč je pri vzgoji otrok prevladoval (50%) avtoritarni stil, danes je najbolj (50%) pogost avtoritativni stil.

Anketiranec v :	vlogi starša		vlogi otroka	
Vzgojni pristopi	f	f%	f	f%
Avtoritarni	16	15%	66	62%
Avtoritativni	76	72%	29	27%
Permisivni	8	7%	7	7%
Drugo	6	6%	4	4%
Skupaj	106	100%	106	100%

Tabela 11: Vzgojni pristopi

Iz tabele 3 je razvidno, da je v primarni družini anketiranih z 62% prevladoval ukazovalno nedogovorni tip (avtoritarni stil). Danes, v njihovi sekundarni družini, družini, kjer imajo vlogo starša, pa z 72% prevladuje odgovoren dogovorni pristop (avtoritativni stil).

$$Sp = \sqrt{\frac{P1(100-P1)}{N-1}}$$

$$t = \frac{P1-P}{Sp}$$

$$t = \frac{62-51}{4,737}$$

$$Sp = \sqrt{\frac{62(100-62)}{106-1}}$$

$$t = 2.322$$

$$Sp = 4.737$$

$$t = 2.322 > 1.659 = t_{0,05; 105}$$

Izračunana t-vrednost je večja od t-vrednosti v tabeli. Tabelirana t-vrednost pri stopnji tveganja 0,05 in stopinjah prostosti 105 znaša 1.659. S 5% tveganjem potrdim hipotezo, da je bil v primarni družini najbolj pogost avtoritarni slog, saj je izračuna t-vrednost večja od vrednosti v tabeli.

$$Sp = \sqrt{\frac{P1(100-P1)}{N-1}}$$

$$Sp = \sqrt{\frac{72(100-72)}{106-1}}$$

$$S_p = 4.382$$

$$t = \frac{72-51}{4.382}$$

$$t = \frac{P_1 - P}{S_p}$$

$$t = 4.792$$

$$t = 4.792 > 1.659 = t_{0,05;105}$$

Izračunana t-vrednost je večja od t-vrednosti v tabeli. Tabelirana t-vrednost pri stopnji tveganja 0,05 in stopinjah prostosti 105 znaša 1.659. S 5% tveganjem potrdim hipotezo, da je v sekundarni družini najbolj pogost avtoritativni slog, saj je izračuna t-vrednost večja od vrednosti v tabeli.

H2: Osebe, ki so odraščale v dogovornem, demokratičnem vzgojnem kontekstu (avtoritativni stil vzgoje), kjer je bilo veliko ljubezni, podpore in sočutja, bodo v večji verjetnosti enako ali podobno vzgajale svoje otroke v ljubezni, podpori in sočutju.

Prisotnost vrednot	Ni prisotno	Občasno	Zelo prisotno	Skupaj (%)
Skrbnost	12%	46% (/2)	42%	100%
Ljubezen	10%	41% (/2)	49%	100%
Podpora	11%	53% (/2)	36%	100%
Zaupanje	8%	71% (/2)	21%	100%
Spodbujanje	12%	68% (/2)	20%	100%
Prijateljstvo	11%	70% (/2)	19%	100%
Poslušanje	8%	78% (/2)	14%	100%
Grajanje	14%	79%	7%	100%
Obtoževanje	21%	61%	18%	100%
Grožnje	31%	63%	6%	100%
Fizično nasilje	56%	42%	2%	100%

Tabela 12: Prisotnost vrednot v primarni družini anketirancev

$$Sp = \sqrt{\frac{P1(100-P1)}{N-1}}$$

$$t = \frac{P1-P}{Sp}$$

Vrednota	Sp	t-vrednost
Skrbnost	4.655	3.008
Ljubezen	4.513	3.988
Podpora	4.737	2.322
Zaupanje	4.844	1.032
Spodbujanje	4.863	0.617
Prijateljstvo	4.864	0.617
Poslušanje	4.871	0.411

Tabela 13: Izračunana t-vrednost za prisotnost vrednot v primarni družini anketirancev

Prisotnost vrednot	Ni prisotno	Občasno	Zelo prisotno	Skupaj (%)
Skrbnost	1%	29% (/2)	70%	100%
Ljubezen	0%	10% (/2)	90%	100%
Podpora	2%	22% (/2)	76%	100%
Zaupanje	1%	36% (/2)	63%	100%
Spodbujanje	2%	33% (/2)	65%	100%
Prijateljstvo	1%	26% (/2)	73%	100%
Poslušanje	2%	59% (/2)	39%	100%
Grajanje	14%	79%	7%	100%
Obtoževanje	28%	61%	11%	100%
Grožnje	49%	47%	4%	100%

Tabela 14: Prisotnost vrednot v sekundarni družini anketirancev

$$Sp = \sqrt{\frac{P1(100-P1)}{N-1}}$$

$$t = \frac{P1-P}{Sp}$$

Vrednota	Sp	t-vrednost
Skrbnost	3.485	9.756
Ljubezen	2.127	20.686
Podpora	3.282	9.404
Zaupanje	3.828	7.837
Spodbujanje	3.749	8.269
Prijateljstvo	3.386	10.337
Poslušanje	4.513	3.988

Tabela 15: Izračunana t-vrednost za prisotnost vrednot v sekundarni družini anketirancev

Primerjava tabel nam pokaže, da so v sekundarni družini anketirancev vrednote (ljubezen, podpora, zaupanje, skrbnost, spodbujanje, prijateljstvo in poslušanje) prisotne v večji vrednosti, kot pa v primarni družini anketirancev. To lahko potrdim tudi s 5% tveganjem, saj je izračunana t-vrednost pri vseh vrednotah večja v sekundarni družini.

5. RAZPRAVA

V raziskavi, ki sem jo opravila, me je zanimalo, ali gre za povezavo med vzgojo v primarni in sekundarni družini anketirancev. Ali se vzorci, pridobljeni v primarni družini, ponavljajo v sekundarni ali so se vzgojni pristopi res spremenili. Čeprav si marsikateri starš želi svojega otroka drugače vzgajati, kot je bil on sam, se velikokrat podzavestno odzovemo na način, ki smo ga doživeli v otroštvu in mladosti. Virginia Satir (1995) govori o tako imenovanih »vklenjenih starših«. Gre za starše, ki so še vedno odvisni od svojih staršev in zato ne morejo vzgajati otrok po svojih zamislih. Bojijo se namreč kritike lastnih staršev.

Dobljeni rezultati so potrdili moje razmišljanje in hipoteze. Z opisnim vprašanjem o njihovem vzgojnem pristopu me je zanimalo, katerega uporabljajo v vzgoji do otrok. Anketirancem sem z elementi opisala posamezen pristop, sami pa so sebi najbližjega izbrali. S tem sem jim opisno približala posamezne vzgojne stile, saj sem dopuščala možnost, da vsi anketirani ne bi vedeli, kaj imensko (avtoritativni, avtoritarni, permisivni) točno vsebinsko tudi pomeni določen pristop. Na tak način pa sem jim jih opisno predstavila in omogočila bolj realne rezultate.

Hipoteza, da je v primarni družini anketirancev prevladoval avtoritarni pristop v vzgoji, danes, v njihovi sekundarni družini, ko so anketiranci v vlogi staršev, pa avtoritativni pristop, je bila potrjena. Ta rezultat se je potrdil skozi celotno raziskavo, saj so bila vsa vprašanja vezana na primerjavo vzgoje v vlogi otroka in v vlogi starša. Spraševala sem po posameznih elementih vzgojnih pristopov (komunikacija, podpora, vrednote, postavljanje pravil, avtoriteta v družini), kateri so izstopali v primarni in kateri v sekundarni družini.

S statističnim pripomočkom (hi-kvadrat) sem dokazala, da je prišlo do spremembe v vzgojnem stilu. Vzgojni slogi v primarni vzgoji si sledijo: najbolj pogost z 62% avtoritarni pristop, z 27% mu sledi avtoritativni, permisivni pa kot zadnji s 7%. 4% anketiranih je odgovorilo z »drugo« in zraven navedlo, da je bila njihova vzgoja kombinacija avtoritarnega in avtoritativnega pristopa. Poštrak (2003) tak pristop (ki vsebuje elemente prvega in drugega pristopa) imenuje hibrid vzgoja. Moja pričakovanja je upravičila uporaba avtoritarnega pristopa staršev anketirancev. Kot sem postavila hipotezo, menim, da je bil ta pristop včasih najbolj pogost.

Pri sekundarni družini z 72% krepko vodi avtoritativni pristop, s 15% mu sledi avtoritarni in s 7% permisivni pristop. 6% je odgovorilo kot »drugo«, razlogi pa so zopet bili, sestavljeni elementi prvega in drugega pristopa.

Presenetila me je nizka stopnja permisivnega pristopa anketirancev v vlogi staršev danes. V zadnjih desetletjih se o tem pristopu veliko govori in naj bi bil odgovor na strogo avtoritarno vzgojo. Permisivni pristop izhaja iz otroka in njegovih potreb. Temelji na spoštovanju otrokovih pravic in spoznanju, da nasilne vzgojne metode niso učinkovite. Kroflič (1997a: 29) izpostavi problem permisivne vzgoje: otroci, ki so bili vzgajani bolj svobodno, se niso odlikovali s samostojnostjo in moralnostjo, temveč z egoistično miselnostjo in narcistično odvisnostjo od zunanjih potrditev. Gre za popolno drugo skrajnost kot pri avtoritarnem pristopu. Avtoritativen pristop pa je ravnovesje med njima. Menim, da so prav družbene spremembe in boljše znanje o vzgoji pripomogle k visokemu deležu avtoritativnega pristopa. Današnji starši so ozaveščeni o pozitivnih in negativnih vidikih vseh pristopov ter da je demokratični pristop najboljše ravnovesje med njimi. Zagotovo pa se starši znajdejo med težko dilemo: uporabljati stare, tradicionalne vzgojne metode ali se spustiti v odkrivanje in preizkušanje novih. Kot zapiše Čačinovič Vogrinčič (1998: 175), gre pri mnogih starših za stresno situacijo. Demokratični vzgojni pristop zahteva, da zmoremo izraziti konflikt, dovoliti vsa čustva ter otroku omogočiti prostor za izražanje svojih potreb, čustev in konfliktov. Govorimo o L'Abatejevem pristopu: »ti si pomemben in jaz sem pomemben; oba zmagujeva.«

V raziskavi me je tudianimalo, kako bi se glede na uporabo vzgojnega pristopa uvrstili anketiranci: uporabljajo zelo podoben pristop ali popolnoma nasproten kot njihovi starši. Dopuščala sem tudi možnost, da se težko odločijo, v primeru ko uporabljajo enkrat zelo podobnega, drugič popolnoma nasprotnega od svojih staršev. Dobljeni rezultati so pokazali, da jih več kot polovica (74%) uporablja drugačen vzgojni pristop od svojih staršev. Slaba četrtina anketirancev (14%) uporablja popolnoma nasproten vzgojni pristop, med tem ko ostali (12%) uporabljajo kombinacijo: enkrat zelo podobnega, drugič popolnoma nasprotnega.

Razlog v uporabi drugačnega vzgojnega pristopa od lastnih staršev anketiranci vidijo predvsem v drugačnih časih. Le-ti pomenijo tudi drugačno vzgojo, kar jih kot razlog vidi 29% anketiranih. Enako število anketiranih kot razlog uporabe drugega vzgojnega pristopa

vidi v boljši izobraženosti glede vzgoje. Seveda pa obstaja dejstvo, da so vsi trije razlogi med sabo povezani.

Tako razliko v uporabi drugačnih vzgojnih pristopov kot ostale razlike med družinama lahko pripišem več vzrokom. Med nje zagotovo sodijo družbene spremembe in posledično deinstitutionalizacija družine. Pomemben del je k temu prispevalo tudi večje izobraževanje, zaposlovanje žensk in večja politična pravica. S tem se je širila demokratičnost med spoloma, kasneje pa se je demokratičnost prenesla tudi na otroka (Švab 2001: 87 -89).

V drugi hipotezi sem postavila trditev, da osebe, ki so odraščale v avtoritativnem stilu vzgoje, kjer je bilo prisotno veliko ljubezni, podpore in sočutja, v večji verjetnosti enako ali podobno vzgajajo svoje otroke v ljubezni, podpori in sočutju. Tudi to hipotezo lahko potrdim. Lep primer zapiše Čačinovič Vogrinčič (1998: 215): mati se bo na otrokove potrebe odzvala, če bo lahko vzpostavila stik z otrokovimi čustvi. To pa je mogoče le v primeru, če si bo dovolila vzpostaviti stik z lastnimi čustvi, ko je bila sama v otrokovi vlogi.

Anketirance sem spraševala po primerjavi vrednot, komunikacije, avtoritete, izražanja mnenja in ukrepov v primarni in sekundarni družini. Rezultati so potrdili moje domneve in trditev, da je včasih prevladoval avtoritarni vzgojni slog. Dobljene podatke lahko povežem s prisotnostjo vzgojnih stilov. Stroga vzgoja in kaznovanje sta značilna za avtoritarni pristop, medtem ko so ljubezen, prijateljstvo, podpora in skrbnost v večji meri prisotne pri avtoritativnem pristopu.

Problem avtoritarnega vzgojnega sloga Kroflič (1997a: 26) vidi v manipulaciji staršev (in vzgojiteljev) z otrokom. Otroku so vnaprej postavljene določene zahteve in pričakovanja, njegove pritožbe pa so pri tem povsem brez pomenke. Vzgojitelj je tisti, ki vzpostavlja red in določa pravila. V primeru otrokovega neupoštevanja sledijo represivne oblike kaznovanja in nadzorovanja.

Kranjc (v Bergant 1986: 20) zapiše, da je demokratizacija odnosov v družinah, ko so položaji posameznikov zblížani in vsi uživajo podobne pravice in dolžnosti, korak naprej v razvoju boljšega in višjega socialnega življenja. Demokratizacija odnosov prinaša boljše kvalitete zlasti z odpiranjem možnosti, da se potrebe in želje članov vsestransko zadovoljujejo. Pri tem se člani družine spodbujajo, izkazujejo ljubezen, sprejemajo in nudijo naklonjenost ter pripadnost drug drugemu. Ob tem se razvija občutek varnosti in podpore.

Z vprašanjem o pomankanju določenih vrednot v družini sem skušala dokazati, kako pomembno je, da otroku izkazujemo ljubezen, prijateljstvo, svojo podporo in pomoč. Ugotovila sem, da je kar 45% imelo občutek biti neslišan v družini, 38% anketiranih je pogrešalo spodbudo in 34% anketiranih podporo staršev. Prav tako so izpostavili pomanjkanje ljubezni, zaupanja in prijateljstva s starši. Kot zapiše Čačinovič Vogrinčič (1998: 10), je naloga družine, da »...na svoj poseben, edinstven način obvlada neskončno raznolikost razlik med posamezniki in ustvari sistem oziroma skupino, ki bo omogočila srečanje, soočenje in odgovornost.« Otrok potrebuje ogromno čustveno ugodnih izkušenj ljubezni, varnosti in pripadnosti, da lahko obvlada vse spremembe, ki se mu zgodijo. Mir, nežnost, zaščita in čustvena podpora mu morajo nuditi varno mesto, v katerem bo znal vzpostaviti lastne meje in zaupanje (op. cit.: 215).

Tudi rezultati na vprašanje o sprejemanju čustev v družini so potrdili moja pričakovanja. V primarni družini je samo 26% anketiranih lahko vedno in brez zadržkov pokazalo svoja čustva ter so hkrati tudi vedeli, da so ta čustva tudi sprejeta. Veliko večji delež (85%) anketiranih pa meni, da so v njihovi sekundarni družini vsa otrokova čustva dovoljena in sprejeta. To razliko bi zopet pripisala boljši izobrazbi na področju vzgoje in večjemu zavedanju, da ima otrok pravico do vseh svojih čustev. Čačinovič Vogrinčič (1998: 217) zapiše, da je za otroka zelo pomembno, da ima v družini možnost čutiti to, kar čuti, da si čustva pojasni in jih skupaj z ostalimi člani družine tudi predela. Če otrok nima te možnosti, začne čustva skrivati v sebi; posledično jih ne bo več mogel razbrati ali se z njimi spoprijeti.

V raziskavi sem ugotovila, da je bilo postavljanje pravil v primarni družini v 68% v rokah staršev in le v 22% so pravila stvar dogovora med starši in otrokom. Klasičen primer avtoritarnega pristopa. Pri tem pristopu ni prostora za spoprijemanje z močjo v pomenu progresivnega reševanja konfliktov. Prevladovala je beseda staršev, predvsem beseda očeta, moža (patriarhalna vzgoja).

V sekundarni družini z 71% prevladuje skupno (starši skupaj z otroki) določanje pravil in sankcij. Kljub temu Haley (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 182) pravi, da družinska organizacija ni možna, če ni hierarhična. Vsaka družina mora imeti izdelano hierarhijo, s tem se vzpostavijo jasne meje med podsistemi. Podobno zapiše tudi Skynner (v op. cit.), ko pravi, da v primeru nejasno oblikovanih nadrejenih in podrejenih sistemov sistem razpade. Za te družine je hkrati značilna tudi močna koalicija enakopravnih staršev, ki imata v družini moč, a jo vodita s sodelovanjem in skupnim dogovarjanjem. Hierarhija je jasna, a

spoštovana. Pri tem je pomembna tudi vloga otroka: biti mora jasno definirana in meje jasno določene (op. cit.: 184).

Rezultat o uporabi sankcij je pokazal, da je bilo kaznovanje (psihično in fizično) bolj pogosto v primarni kot sekundarni družini.

Med primarno in sekundarno družino je opaziti tudi bistveno razliko v komunikaciji. Za primarno družino je veliko bolj značilna »stroga« komunikacija: otrok ima do starša strahospoštljivo komunikacijo, pred njim ima skrivnosti, staršu ne upa ugovarjati. Prenešeno v avtoritarni pristop: govorimo o tako imenovani enosmerni komunikaciji - od staršev k otroku. Tak odnos ne omogoča razgovora, kot ga opredeljuje Pask (v Poštrak 2003): »Osebi A in B sta v razgovoru takrat, ko skozi svojo aktivno jezikovno interakcijo izmenjujeta svoje osebne kompetence o nekem enotno imenovanem dogodku ali stvari.«

Komunikacija v sekundarni družini je v veliko večji meri opisana kot jasna, direktna, razumljiva, iskrena in dovoljena z neumnimi vprašanji in odgovori. Opisano se sklada s komunikacijo avtoritativnega vzgojnega pristopa. Gre za dvosmerno komunikacijo, ki poteka v obliki razgovora (Poštrak 2003). Starši skupaj z otroki sodelujejo, se dogovarjajo in načrtujejo. Dogovor je sprejet in dogovorjen z obeh strani, prav tako je v primeru neupoštevanja jasen ukrep. Skynner (Čačinovič Vogrinčič 2008: 203) opiše značilnost komunikacij v »zdravi« družini kot: odprte, jasne, iskrene, neposredne in spontane, družina je odprta za nove ideje in se nanje tudi odziva.

O razliki v komunikaciji danes in izpred nekaj desetletji zapiše tudi Mirjana Ule (2003: 50): »Konfliktnost v medgeneracijskih razmerjih je zamenjalo medsebojno priznavanje prostora drugega in življenjskega stila drugega, kar je bolj učinkovito, bolj demokratično in pravzaprav edina sprejemljiva strategija predvsem v odnosih staršev do svojih drugače socializiranih otrok.«

Glede na pridobljene rezultate o odnosu z otrokom sklepam, da se starši zavedajo svojih napak in stremijo k boljšim odnosom. 51% anketiranih je zadovoljnih s svojim odnosom z otrokom in tega ne želi spreminjati. Ostalih 49% anketiranih pa bi v njunem odnosu želelo spremembe. Zapisane spremembe so vse želje in mali koraki na poti do rešitev. Pomembno je, da se starši o želenih spremembah odkrito pogovorijo z otroki. Tukaj bi uporabila Lussijev element delovnega odnosa (Čačinovič Vogrinčič 2008: 18-19), in sicer instrumentalno definicijo problema. Tako starš kot otrok bi povedala, kje si želita spremembe, kaj jima v odnosu ni všeč. Nato pa bi skupaj poiskala tudi vsak svoj prispevek

k rešitvi, kaj lahko vsak prispeva, da se bo zgodil korak naprej. Pomembno je tudi, da so starši z otrokom iskreni in osebno udeleženi. Z njim naj podelijo svoje občutke, svojo izkušnjo v podobni situaciji ali če se počutijo nemočni. Na tak način bo otrok dobil občutek vrednosti in zaupanja (op. cit.).

Kljub temu, da sem poskušala pridobiti čim bolj različno populacijo, vzorca ne morem posplošiti na celotno populacijo. Pridobljeni podatki so pomanjkljivi, saj ne zajamejo vse raziskane populacije, prav tako pa se moj vzorec po spolu in starosti ne ujema s populacijo. Moj vzorec je predstavljalo 69% žensk in 31% moških, kar ne morem posplošiti na celotno populacijo. Da bi dobila veljavne rezultate, bi morale anketni vprašalnik rešiti 50% moških in 50% žensk. Ženske so imele zagotovo drugačno vzgojo od moških, saj je včasih veljajo prepričanje, da se dekleta vzgaja v nežne, v gospodinje; fante pa v stroge, nepopustljive očete.

Opozoriti je potrebo tudi na velik delež osipa. Razlogov za osip je veliko, eden izmed njih je zagotovo tudi spletno reševanje ankete. Ogromno je bilo takih, ki so začeli ali samo odprli prvo stran in nato končali (65%), nekateri pa so začeli z reševanjem in niso prišli do konca (10%). Ostalih 25% je rešilo celotno anketo.

Druga kritična točka so družbeno zaželeni oziroma nezaželeni odgovori. Gre za občutljivo temo, občutke in doživljanja iz mladosti in njihove sedanje vzgoje. Čeprav sem zagotovila anonimnost ankete, dopuščam možnost, da so pri kakšnem anketirancu prevladali družbeno pričakovani odgovori. Šlo je tudi za ocenjevanje vzgoje staršev na podlagi njihovega doživljanja, njihovih lastnih občutkov ob spominjanju. Tudi zato moram tukaj dopustiti možnost, da je (bila) mogoče realna slika drugačna od njihovega videnja. Prav tako njihova sedanja vzgoja. Starš mogoče v dobri veri vzgaja otroka v avtoritativnem slogu, otrok pa tega sploh ne doživlja tako.

Ob pregledovanju anket sem ugotovila, da bi bilo bolj relevantno opraviti intervjuje namesto anketiranja. Na ta način bi pridobila bolj poglobljene zgodbe, intervjuvani bi se najverjetneje bolj poglobil v vzgojo primarne družine in tudi v svojo sedanjo vzgojo otrok. Menim, da anketiranci anketne vprašalnike jemljejo bolj »z levo roko«, da se na hitro nekaj opravi. Pri intervjujih pa bi tudi s svojo prisotnostjo prispevala k bolj resnemu delu.

Kritičen pregled vprašalnika pokaže, da bi za realne in resnične podatke morala še marsikaj popraviti in dodelati. Kljub temu pa sem dobila vsaj košček vpogleda v sliko primerjave vzgoje v vlogi otroka in v vlogi starša.

6. SKLEPI

Na podlagi pridobljenih podatkov sem prišla do naslednjih ugotovitev:

- Nekoč, v primarni družini anketirancev, je v vzgoji prevladoval avtoritarni vzgojni pristop. Danes, v sekundarni družini anketirancev, v vzgoji prevladuje avtoritativni vzgojni pristop.
- Anketiranci se zavedajo razlik v vzgojnih pristopih njihovih staršev in njih samih kot staršev. Vzroke za razlike pripisujejo drugačnim časom in boljši izobraženosti na področju vzgoje.
- Za zdrav razvoj otrok potrebuje ljubezen, čustveno toplino in podporo, varen prostor, kjer lahko izrazi vse svoje občutke, dvome in težnje ter predvsem starša, na katerega se vedno lahko zanese.
- Starši se trudijo svojemu otroku zagotoviti vrednote, za katere so bili sami prikrajšani. Zavedajo se pomembnosti vpliva pozitivnih vrednot na zdrav razvoj otroka. Kljub temu jih več kot polovica občasno podvomi v pravilnost svoje vzgoje.
- Starši morajo otroku zagotoviti podporo. Izkažejo mu jo lahko s pohvalo, dejanji, motivacijo... Otrok mora vedeti, da mu starši stojijo ob strani, da se na njih lahko vedno obrne po pomoč.
- Otroci anketirancev so danes pri starših bolj slišani ter imajo večjo možnost demokratičnega sodelovanja in odločanja, kot so jo imeli anketiranci v vlogi otroka.
- Tudi možnost izražanja in sprejemanja čustev je danes v družinah večja kot nekoč. Otroci imajo možnost in pravico do resničnosti, pokazati to, kar občutijo.
- Današnji starši svojim otrokom nudijo več svobode in izbire, kot so je bili sami deležni.
- V odnosih med starši in otroki danes prevladuje dvosmerna komunikacija v obliki razgovora. Pri tem gre za dogovor in skupno načrtovanje. Poudarek je na spoštljivi, iskreni, odprti in jasni komunikaciji.
- Včasih (v primarni družini anketirancev) je bilo postavljanje pravil v rokah staršev. Danes prevladuje skupno (starši skupaj z otroki) določanje pravil in sankcij.
- Kaznovanje (psihično in fizično) je bilo včasih bolj prisotno kot danes.
- Starši se zavedajo svojih napak in želijo narediti korak v smeri k rešitvam. Z otrokom želijo vzpostaviti iskren in odprt prostor za pogovor, želijo si, da bi jim otroci lahko zaupali in z njimi preživeli čim več časa ter ga čim bolj aktivno izkoristili.

7. PREDLOGI

Predlogi glede obravnavanih pojavov:

- Pri vzgoji otrok bi bilo bolje, da starši ne uporabljajo mešanih vzgojnih pristopov (hibrid vzgoja), saj posledično otrok ne ve, kaj točno starš v danem trenutku pričakuje od njega. Ali lahko pove svoje mnenje ali bo zaradi tega kaznovan?
- Starši morajo znati prisluhniti otroku, biti morajo odprti za njegove predloge in jih tudi upoštevati. Pomembno je sodelovanje.
- Starš mora biti otrokov prijatelj, hkrati pa njegov učitelj. Pri tem pa mora znati postaviti jasne meje in razvidne vloge.
- Z otrokom naj starši vzpostavijo odprto in spoštljivo komunikacijo. Če ima otrok občutek varnega prostora za pogovor, bo bolj verjetno tudi sam imel s staršem odprto in iskreno komunikacijo, ki bo temeljila na zaupanju.
- Če si starši želijo sprememb v odnosu z otrokom, naj to podelijo z njim. Zavedanje svojih napak in pogovor o tem je prvi korak na poti do rešitev.

Glede mojega nadaljnjega raziskovanja predlagam:

- Raziskavo bi lahko izboljšala z dodatnimi vprašanji, lahko bi jo analizirala iz več perspektiv (delitev glede na spol, glede na starost udeležencev, glede na število in starost otroka...).
- Gotovo bi bilo zelo zanimivo narediti tudi takšno raziskavo: intervjuvati otroke in starše, seveda vsakega individualno, da bi pridobili realne odgovore. Starše bi spraševala, kako bi opredelili svojo vzgojo in nato otroke, kako oni doživljajo to vzgojo. Tako bi lahko prišla do podatkov, ali starši in otroci enako ali različno dojemajo enako vzgojo.

Predlogi za praktično delovanje:

- Staršem je potrebno nuditi tudi različne delavnice in izobraževanja na temo vzgoje otrok, npr. kako se približati otroku, ga spodbujati, mu izkazovati ljubezen in omogočiti varen prostor, kjer se bo počutil sprejetega in bo imel možnost izražanja vseh svojih mnenj in občutkov...

- Čeprav (glede na dobljene podatke) danes v vzgoji prevladuje avtoritativni pristop, je potrebno staršem omogočiti izobraževanje tudi glede drugih vzgojnih pristopov. Izpostaviti je potrebno prednosti in slabosti vsakega vzgojnega stila.

8. LITERATURA

Bergant, M. (1994), *Nove teme pedagoške sociologije in sociologije reforme šolanja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete

Bergant, M. (1986), *Demokratska družina – kaj je to?* Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Bluestein, J. (1998), *Kako otroku postaviti meje in poskrbeti tudi zase!* Ljubljana: Inštitut za razvijanje osebne kakovosti.

Čačinovič Vogrinčič, G. (1995), *Družina – pravica do resničnosti*. V: Ramovš, J. (ur.), *Družina – zbornik predavanj in razprav na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine v Cankarjevem domu v Ljubljani, 25. in 26. oktober 1994*, Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.

Čačinovič Vogrinčič, G. (1991), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Gordon, T. (1991), *Družinski pogovori*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

Haberli-Nef, U. (1996), *Koliko svobode potrebuje moj otrok*. Ljubljana: Kres.

Hauck, P. (1988), *Uspešna vzgoja otrok*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Juhant, M. (2014), *Pogrešani napotki*. Praše: Čmrlj, komuniciranje in ustvarjalnost.

JUUL, J. (2008), *Kompetentni otrok: družina na poti k novim temeljnim vrednotam*. Radovljica: Didakta.

JUUL, J. (2009), *Družinske vrednote: življenje s partnerjem in otroki*. Radovljica: Didakta d.o.o.

Juul, J., Jensen, H. (2009), *Od poslušnosti do odgovornosti*. Radovljica: Didakta d.o.o.

Krajnc, A. (1986), *Demokratizacija odnosov v družini*. V: Bergant, M. Ur., *Demokratska družina – kaj je to?* Zveza prijateljev mladine Slovenije. 10-22.

Kroflič, R. (1997a), *Med poslušnostjo in odgovornostjo*. Ljubljana: Založba Vija.

- Kroflič, R. (1997b), *Avtoriteta v vzgoji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kržišnik, R., Novak, M. (2010), *Starši nove generacije*. Ljubljana: Humus, d.o.o.
- Lepičnik Vodopivec, J. (2007), *Kako starši doživljajo vzgojo v družini – vzgojni stili v družini danes*. *Sodobna pedagogika*, letnik 58, 182-195.
- Marjanovič Umek in drugi (2004), *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut filozofske fakultete.
- Mesec, B., (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Milošević Arnold V., Postrak M. (2003), *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba, edicija Scripta.
- Musek, J. (1995), *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Nastran Ule, M. (2002), *Spremembe odraščanja v sodobnih družbah tveganj*. Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.
- Papalia, D. E., Wendkos Olds, S., Duskin Feldman, R. (2003), *Otrokov svet: otrokov razvoj od spočetja do konca mladostništva*. Ljubljana: Educy.
- Peček Čuk, M., Lesar, I. (2009), *Moč vzgoje: sodobna vprašanja teorije vzgoje*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Postrak, M. (2003), *Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladimi*. *Šolsko svetovalno delo*, letnik 8. (3/4): 26-33
- Postrak, M. (2006), *Nasilje kot sporočilo*. *Šolsko svetovalno delo*. Letnik 11, št. 3-4, str.: 3-8.
- Renner, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006), *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno – raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Rogge, J.-U. (2000), *Med popustljivostjo in strogostjo*. Tržič: Učila.
- Satir, V. (1995), *Družina za naš čas*, Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Šebart, M. (1990), *O namenih in stilih vzgajanja nekoliko drugače*. *Iskanja*, let. 9: 48-96.

Štadler, A., Starič Žikič, N., Borucky, V., Križan Lipnik, A., Černetič, M., Perpar, I., Valenčak, K. (2009), *Otrok in ločitev staršev: da bi odrasli lažje razumeli otroke*. Ljubljana: Otroci.

Švab, A. (2001), *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče).

Švab, A. (2010), Kdo se boji (raznoverstnosti) družin? *Socialno delo*, 49 (5/6): 341-411.

Tomori, M. (1994), *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.

Ule, M. (2002). *Mladina: Fenomen dvajsetega stoletja*. V Mihelj, V. ur. *Mladina 2000*. Založba Aristej. 9-39.

Ule, M., Kuhar, M., (2003), *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Zalokar Divjak, Z. (1996), *Vzgoja je...Ni znanost*. Ljubljana: Educy.

Zupančič, M., Justin, J. (1991), *Otrok, pravila, vrednote*. Ljubljana: Didakta.

Žorž, B. (2010), *Vzgoja za svobodo – vzgoja za odrekanje*. Koper: Ognjišče.

INTERNETNI VIRI

SSKJ <http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs%3D2350>
(5.7.16)

Ferlinc, B. (2008), Izzivi in pasti sodobne vzgoje.

http://www.solazazivljenje.si/clanki/izzivi_in_pasti_sodobne_vzgoje.html (5.7.2016)

Godina, V. (2011), Prijazna vzgoja – resen problem, predavanje Socialni teden.

<https://www.youtube.com/watch?v=7QyNj3sOtVA> (5.7.2016)

Hrovat Kuhar, E. (2002), Vzgoja z avtoriteto;

http://www.vrtecandersen.si/tl_files/DOKUMENTI/sola-za-starse/povzetki-srecanj/vzgoja-z-avtoriteto.pdf (8.7.2016)

Štummerger, B. (2014), Vzgojni slogi med dvema generacijama. E-Gradiva – Fakulteta za socialno delo. <http://ediplome.fsd.si/search/show/1302> (31.8.2016).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (26.4.2004). Ur.l. RS, št. 69/2004 – UPB1.
Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3093>
(12.5.2016).

Statistični urad Republike Slovenije (19.9.2016). Gospodinjstva in družine.
<http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=4029>

9. POVZETEK

V magistrski nalogi sem skušala ugotoviti razliko v vzgoji nekoč in danes. Zanimalo me je, ali so se vzgojni pristopi v zadnjih desetletjih spremenili. O vzgoji in njeni pravilnosti se danes veliko govori, toda še vedno se mora vsak starš zavedati, kaj želi spremeniti. Šele potem se spremembe lahko tudi zgodijo.

Temo sem si izbrala, ker me ta tematika zelo zanima. Tudi sama nekoč želim postati starš in želim si, da bi svojega otroka vzgajala v najboljši možni meri. S proučevanjem te teme sem svoje znanje še poglobila in odkrila tudi marsikaj novega. Upam, da bo tudi komu izmed staršev moja magistrska naloga pomagala na poti starševstva.

V teoretičnem delu sem na podlagi zbrane različne literature najprej zapisala splošno o družini, njenih spremembah ter kaj in kako socialno delo lahko povežemo z družino. Nadaljevala sem s prehodom otroštva v mladost. Kot zadnji in bistveni del sem opisala vzgojo, katere vzgojne sloge poznamo in kateri elementi jih sestavljajo.

To so bile tudi glavne teme mojega raziskovanja. Podatke sem pridobila s pomočjo anketnega vprašalnika, ki je vseboval 23 vprašanj. Ta vprašalnik je bil objavljen na spletni strani 1ka, s pomočjo družbenih omrežij pa sem ga razposlala anketirancem. Dobljene podatke sem analizirala s kvantitativno analizo na računalniku s pomočjo Word in Excel programa ter jih za lažje razumevanje prikazala v tabelah in grafih. Vzorec je zajemal 106 staršev, ki so v celoti rešili anketo in so ustrezali postavljenim kriterijem. Pogoj je bil starost otroka, starejšega od treh let.

Na podlagi zbranih podatkov sem ugotovila, da je v primarni družini anketirancev prevladoval avtoritarni pristop, medtem ko danes v njihovi sekundarni družini prevladuje avtoritativni pristop. To so potrdila tudi vprašanja pri anketi, ki so bila sestavljena iz elementov vzgojnih stilov. Razlike je opaziti v komunikaciji med staršem in otrokom, prisotnih vrednotah v družini, v postavljanju pravil in sankcij ter možnosti izražanja svojih čustev in razmišljanja. Vsi slednji podatki kažejo na razliko v uporabi vzgojnega pristopa in potrjujejo mojo hipotezo: Nekoč je v vzgoji prevladoval avtoritarni pristop, danes pa avtoritativni pristop.

Danes skušajo starši s svojim otrokom vzpostaviti čim bolj odprto in iskreno komunikacijo, ki temelji na zaupanju. Včasih je prevladovala bolj zaprta komunikacija, starši niso dajali toliko poudarka na odprt pogovor, kjer bi reševali težave. V večini primerov je obveljala

beseda starša, otrok ni imel možnosti sodelovanja pri odločitvah. Tudi pri čustvovanju skušajo starši danes otroku omogočiti prostor za izražanje vseh svojih občutkov. Pomembno je, da jih spozna in se zna z njimi soočiti. V nasprotnem primeru jih potlači v sebi, kar povzroča napetost in tesnobo.

Otrok za zdrav razvoj potrebuje vrednote v svojem življenju. Ravno starši, ki ljubezni in spoštovanja niso bili deležni kot otroci, bi se morali zavedati, kako pomembno je to za otroka. Poleg tega otrok v odnosu s staršem potrebuje toplino, zaupanje in podporo starša, na katerega se lahko zanese.

Glede na dobljene rezultate bi svetovala, da so starši v odnosu z otrokom pristni, mu omogočijo vrednote, kot so ljubezen, spoštovanje, zaupanje, podpora in skrb. Če starši kot otroci tega niso bili deležni in se zavedajo pomanjkljivosti dobre vzgoje do svojega otroka, jim predlagam, naj se udeležijo izobraževanja ali delavnice na temo o vzgoji otrok. Naj se ne počutijo zaradi tega manjvredne ali kot slabi starši. Že odločitev, da želijo spremeniti odnos z otrokom na boljše, je zelo pozitivna in vredna pohvale. S spoštljivim in ljubečim odnosom bodo pomagali predvsem otroku. S takim pristopom bo tudi sam razvil spoštljiv odnos do sebe in drugih.

10. PRILOGE

Anketni vprašalnik: Primerjava vzgoje v vlogi otroka in v vlogi starša

Pozdravljeni!

Sem Simona Muhič, študentka zadnjega letnika na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani, kjer za potrebe magistrske naloge opravljam raziskavo: primerjava vzgoje nekoč in danes: v vlogi otroka in v vlogi starša. Vljudo vas prosim, da si vzamete nekaj minut in odgovorite na zastavljena vprašanja. Vprašalnik je anonimen, pridobljeni podatki pa bodo uporabljeni zgolj za namen magistrske naloge.

Za vašo pomoč se vam že vnaprej zahvaljujem!

1. Spol:
 - a. Moški
 - b. Ženski

2. Kolikšna je vaša starost? Obkrožite črko pred odgovorom:
 - a. 18-25 let
 - b. 26-30 let
 - c. 31-35 let
 - d. 36-41 let
 - d. nad 41 let

3. Koliko otrok imate?
 - a. 1
 - b. 2
 - c. 3
 - d. 4 ali več

4. Starost vašega otrok-a:
 - a. 4-7 let
 - b. 8-12 let
 - c. 13-16 let
 - d. nad 16 let

e. otroci spadajo v različne starostne range

5. Družine se med seboj razlikujejo po svoji strukturi, ki povezuje njene člane. Obkrožite ali dopišite odgovor, ki najbolj opiše vašo družino:

- a. V naši družini se točno ve, kdo je starš in kdo otrok. Kot starš jaz otroku povem kaj mora narediti, postavim jasne meje in pravila, brez ugovarjanja. Točno se tudi ve, kakšen ukrep sledi: nagrada ali v primeru neupoštevanja kazen.
- b. Z otrokom se veliko pogovarjam, vedno ima možnost izraziti svoje mnenje in ga tudi upoštevam. Če se z njim ne strinjam mu to tudi povem ter skušava najti najboljšo možno pot. Kot starš je še vedno moja naloga, da ima vsak svojo nalogo in skupaj dogovorjen ukrep (kakšna je nagrada oziroma kazen).
- c. V družini se veliko pogovarjamo, vendar si ne dajemo nalog in pravil, saj vsak zase najbolje ve, kaj »mora« delati. Kot starš si ne jemljem pravice do avtoritete nad otroci, ampak njim prepustim možnost. Za (ne)opravljeno delo tudi nimamo v naprej določenih ukrepov (kazni ali nagrade).
- d. Drugo:

6. Kateri izmed zgornjih odgovorov pa najbolj opiše družino, v kateri ste bili vi v vlogi otroka? Obkrožite ali dopišite enega iz med danih odgovorov:

- a.
- b.
- c.
- d. Drugo:

7. Ali menite, da imate vi kot starš drugačni vzgojni pristop do otrok, kot so ga imeli vaši starši do vas kot otroka?

- a. Da
- b. Ne

7.a Če da, kje vidite vzroke, razloge za uporabno drugačnega vzgojnega pristopa?

- a. Drugi časi
- b. Boljša izobraženost glede vzgoje
- c. Drugo

8. Kako prisotne so bile naslednje vrednote in navade v družini, v kateri ste bili vzgajani kot otrok ter ste jih bili deležni? Pri vsakem odgovoru označite s križcem številko od 1 do 5 (pri čemer je 1 – odstotno, 2 – občasno, 3 - zelo prisotno), ki za vas najbolj velja:

Vrednote in navade	1	2	3
Ljubezen			
Zaupanje			
Poslušanje			
Skrbnost			
Podpora			
Prijateljstvo			
Spodbujanje			
Obtoževanje			
Kaznovanje			
Pritoževanje			
Grožnje			
Grajanje			
Fizično nasilje			
Drugo:			

9. Kako prisotne pa so naslednje vrednote in navade v družini, v kateri ste v vlogi starša in jih nudite, dajete svojemu otroku? Pri vsakem odgovoru označite s križcem številko od 1 do 5 (pri čemer je 1 – odstotno, 2 - občasno, 3 - zelo prisotno), ki za vas najbolj velja:

Vrednote in navade	1	2	3
Ljubezen			
Zaupanje			
Poslušanje			
Skrbnost			
Podpora			
Prijateljstvo			
Spodbujanje			
Obtoževanje			
Kaznovanje			
Pritoževanje			
Grožnje			
Grajanje			
Fizično nasilje			
Drugo:			

10. Ste kaj od naslednjega pogrešali v vzgoji staršev do vas kot otroka? Naredite križec pred izbranim odgovorom ali dopišite vaš odgovor. Možnih je več odgovorov:

Vrsta navade:	
Ljubezen	
Zaupanje	
Poslušanje	
Skrbnost	
Podpora	
Prijateljstvo	
Spodbujanje	
Obtoževanje	
Kaznovanje	
Pritoževanje	
Grožnje	
Grajanje	
Fizično nasilje	
Drugo:	

11. Ali zagotavljate otroku vrednote, za katere ste bili sami prikrajšani?

- a. Da, zato se zelo trudim
- b. Strah me je, da ne, ker mu tega ne znam dati/pokazati
- c. Ne, tudi on ne dobi
- d. Drugo:

12. Ali se vam pojavljajo kakšni strahovi/dvomi pri vzgoji otroka, da česa ne delate prav?

- a. Ne, prepričan sem v svojo vzgojo
- b. Včasih dobim dvom, da česa ne delam prav
- c. Velikokrat podvomim v svojo vzgojo, ali pravilno vzgajam otroka
- d. Neprestano dvomim v svojo pravilno vzgojo otroka

e. Drugo:_____

13. Ste kot otrok dobili dovolj podpore v družini? Če ocenite še sebe kot starša, menite, da nudite dovolj podpore svojemu otroku? Odključajte eno številko za vsako družino posebej, pri čemer 1 pomeni nič podpore; 5 pa pomeni, da je vedno dobil; nudil podporo.

Podpora v družini	1	2	3	4	5
V vlogi otroka					
V vlogi starša					

14. Na kakšen način spodbujate svoje otroke? Možnih je več odgovorov:

- a. S pohvalo
- b. Verjamem v njegov uspeh in mu to tudi večkrat povem
- c. Sem mu vedno na voljo, če me potrebuje
- d. Z dejanji (npr.: obiskujem njegove tekme)
- e. Sam je dovolj motiviran, ne potrebuje moje podpore
- f. Drugo:_____

15. Primerjava izražanja čustev:

So bila v vaši družini, kjer ste imeli vlogo otroka, dovoljena vsa čustva? Ste lahko pokazali, kako čutite ali se počutite, brez da bi bili zato kaznovani, zasmehovani?

Kako pa je glede tega v družini, kjer ste vi v vlogi starša? Menite, da ima vaš otrok možnost pokazati vsa čustva brez sramu in slabega občutka? Obključajte trditev, ki za vas najbolj velja, za vsako družino posebej.

Izražanje čustev	Družina, kjer ste v vlogi otroka	Družina, kjer ste v vlogi starša
a. Da, za družino so prava čustva so vedno dobrodošla, sprejeta; brez obsojanja ali zasmehovanja.		
b. V družini so določena čustva sprejeta, nekaterih si ne pokažemo.		
c. V družini si čustev ne pokažemo.		
d. Drugo:		

16. Primerjava komunikacije:

Kakšno komunikacijo ste imeli kot otrok s staršema in kakšno imate sedaj vi kot starš s svojim otrokom? Naredite križec pri odgovoru, ki najbolj opiše vaš odnos (možnih več odgovorov):

Komunikacija	Družina, kjer ste v vlogi otroka	Družina, kjer ste v vlogi starša
Jasna		
Direktna		
Razumljiva		
Iskrena		
Spoštljiva		
Dovoljena so neumna vprašanja in odgovori		
Nejasna		
Nedirektna		
Nespoštljiva		
Vedno pritrdilna		
Strahospoštljiva		
Neiskrena		

Otrok ima skrivnosti pred staršem		
Drugo:		

17. Ste imeli kot otrok možnost izražati svoje mnenje in ste bili pri tem upoštevani? Kako je pa to danes pri vašem otroku; ima možnost izražanja svojega mnenja ter je pri tem tudi upoštevan? S križcem označite odgovor, ki najbolj velja za vsako družino posebej.

Možnost izražanja mnenja	Družina, kjer ste v vlogi otroka	Družina, kjer ste v vlogi starša
a. Otrok lahko vedno izrazi svoje mnenje, nato pa se odločijo vsi skupaj s starši.		
b. Zadnjo besedo imajo vedno starši.		
c. Odločitev je na strani otroka.		
d. Drugo:		

18. Kako je potekalo v vaši družini, kjer ste bili v vlogi otroka, postavljanje pravil; kdo jih je določil? Kako pa je to danes v vaši družini, kjer ste v vlogi starša? S križcem označite odgovor, ki najbolj drži v vsaki družini posebej:

Pravila	Družina, kjer ste v vlogi otroka	Družina, kjer ste v vlogi starša
a. Postavila sta jih starša, brez otrokovega mnenja.		
b. Starši skupaj z otroki določijo pravila, dogovore; katerim sledi določena sankcija v primeru kršitve.		
c. Starši ne postavljajo pravil otrokom.		

19. Ste bili kot otrok kdaj kaznovani s fizično (klofuta, udarec po riti, udarec s pasom, kuhalnico...) in/ali psihično (zmerjanje, ponižanje, zaničevanje, obsojanje...) kaznijo? Za vsako kaznovanje označite s križcem najbolj pogost odgovor:

Kaznovanje	Zelo pogosto (vsak dan)	Pogosto (večkrat na teden)	Včasih (enkrat na teden ali 14 dni)	Redko (enkrat na mesec)	Nikoli
Fizično kaznovanje					
Psihično kaznovanje					

20. Kako pa je glede kaznovanja v vaši družini, kjer ste v vlogi starša: kako pogosto kaznujete svoje otroke? Za vsako kazen s križcem označite najbolj pogost odgovor:

Kaznovanje	Zelo pogosto (vsak dan)	Pogosto (večkrat na teden)	Včasih (enkrat na teden ali 14 dni)	Redko (enkrat na mesec)	Nikoli
Fizično kaznovanje					
Psihično kaznovanje					

21. Kaj pa glede nagrade (otrok dobi svojo najljubšo čokolado; lahko ostane dlje časa pokonci/zunaj...); ste jih bili kot otrok deležni? In kako pogosto nagrajujete svojega otroka? S križcem označite najbolj pogost odgovor za vsako družino posebej:

Nagrajevanje otrok	Družina, kjer ste v vlogi otroka	Družina, kjer ste v vlogi starša
Zelo pogosto (vsak dan)		
Pogosto (večkrat na teden)		
Včasih (enkrat na teden ali 14 dni)		
Redko (enkrat na mesec)		
Nikoli		

22. Bi želeli v odnosu z vašim otrokom kaj spremeniti?

a. Da: _____

b. Ne

23. Želite še kaj sporočiti in niste imeli možnosti?